

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA GEOGRAFIE

Bc. Jana KOZLOVSKÁ

**EKOTURISMUS V ČESKÉ ČÁSTI BIOSFÉRICKÉ REZERVACE
KRKONOŠE: ANALÝZA A POTENCIÁL
ECOTOURISM IN THE CZECH PART OF THE KRKONOŠE BIOSPHERE
RESERVE: ANALYSIS AND POTENTIAL**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Klapka Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem veškerou použitou literaturu uvedla v seznamu.

V Olomouci, dne

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce, Mgr. Pavlu Klapkovi, PhD., za cenné rady a připomínky. Poděkování patří též Mgr. Válkovi ze správy KRNAP za poskytnutá data a v neposlední řadě také Mgr. Jakubu Vlosinskému za trpělivost a rady při tvorbě grafické části této práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana KOZLOVSKÁ**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Ekoturismus v české části biosférické rezervace Krkonoše:
analýza a potenciál**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je analyzovat stav ekoturismu v české části biosférické rezervace Krkonoše se zaměřením na formy s přesahem k péči o krajinu, např. ekologické zemědělství, a dále střízlivě zhodnotit rozvojový potenciál území z hlediska ekoturismu. Výzkum naváže na šetření prováděná v roce 2004.

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 20 000 - 24 000 slov
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Čihař, M., Třebický, V., Štursa, J., Vítek, O. (1998): Rekreačně-turistické aspekty trvale udržitelného rozvoje KRNAP. In: Geoekologizne problemy Karkonoszy II. Acarus, Poznań, s. 285 - 293. Doležal, T., Hošek, R., Nováková, E. (2000): Zásady TUR v cestovním ruchu. In: Moldan, B., Hák, T., Kolářová, H., eds. (2002): K udržitelnému rozvoji České republiky: vytváření podmínek - svazek III. CŽP UK, Praha. Eagles, P. F. J., McCool, S. F., Haynes, C. D. A. (2002): Sustainable Tourism in Protected Areas: guidelines for planning and management. IUCN, Gland and Cambridge, 183 s. Fennel, D. (2003): Ecotourism: an introduction. Routledge, London, 280 s. Filová, A. (2002): Trvalo udržatelný rozvoj vo vzťahu k rozvoju cestovného ruchu. In: Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae, Geographica 42, s. 81 - 88. Hall, L., Lew, A. A., eds. (1998): Sustainable Tourism: a geographical perspective. Prentice Hall, New York, 248 s. Klapka, P., Klapková, E., Martinát, S. (2005): Ekologické zemědělství v Krkonoších: vlivy na krajinu a regionální rozvoj. Opera Corcontica 42, Vrchlabí. s. 127 - 137. Pásková, M. (2001): "Udržitelný rozvoj" cestovního ruchu. Geografie - Sborník ČGS 106:3, s. 178 ? 195. Shaw, G., Williams, A. M. (2002): Critical Issues in Tourism: a geographical perspective. Blackwell Publishing, Oxford, 371 s. Wood, M. E. (2002): Ecotourism: principles, practices, and policies for sustainability. UNEP, Paris, 62 s.

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Pavel Klapka, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: 25. listopadu 2009

Termín odevzdání diplomové práce: 10. dubna 2011

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 25. listopadu 2009

Obsah

Úvod a cíle práce.....	8
1 Teoreticko-metodologická východiska.....	10
1.1 Udržitelný rozvoj.....	10
1.2 Cestovní ruch.....	14
1.3 Alternativní turismus.....	20
1.4 Ekoturismus.....	24
1.5 Agroturismus.....	26
1.6 Finanční podpora a granty.....	29
1.7 Propagace.....	32
Ocenění Nadačního fondu Bartákův hrnec.....	33
European Centre for Ecology and Tourism (ECEAT).....	34
Svazek obcí.....	34
Ekoznačky.....	34
Lokální produkty.....	35
Responsible Travel.....	36
1.8 Metodika.....	37
2 Zájmové území.....	40
2.1 Základní charakteristika území.....	40
2.2 Historie.....	42
2.3 Využívání území Krkonoš v současnosti.....	44
2.4 Ochrana území.....	45
3 Výsledky dotazníkového šetření.....	51
3.1 Návratnost dotazníků.....	51
3.2 Úvodní informace.....	52
3.3 Podnikání v cestovním ruchu.....	54
3.4 Podnikání v zemědělství.....	58
3.5 Podnikání ve službách.....	61
3.6 Závěrečné informace.....	63
3.7 Identifikace respondenta.....	66
4 Diskuze.....	67
4.1 Porovnání dotazníků 2004 a 2009.....	67
4.1.1 Cestovní ruch.....	68
4.1.2 Zemědělství.....	70
4.1.3 Závěrečné informace.....	71
4.1.4 Identifikace respondenta.....	73
4.2 Vybrané příklady farem.....	74
4.2.1 Ekomaso spol. s r. o. - Čermná.....	74
4.2.2 Farma Sosna na Valšovských boudách, manželé Sosnovi.....	75
4.2.3 Farma Kout, Joachim Dutschke.....	75
4.2.4 Horská farma Hucul, manželé Karbusičtí.....	76
4.2.5 Ekofarma Lesní bouda.....	78
4.2.6 Nadace TÁBOR.....	78
4.3 Návštěvníci.....	79
4.4 Komentáře k přílohám.....	80

Příloha č. 2 – Základní mapa	80
Příloha č. 3 – Mapa vymezení ekologicky šetrných hospodářství.....	80
Příloha č. 4 – Mapa ekofarem fungujících v roce 2003.....	82
Příloha č. 5 – Zapojení ekologicky šetrných hospodářství do dotazníkového šetření.....	83
Příloha č. 6 – Rozmístění registrovaných a neregistrovaných ekologicky šetrných hospodářství	83
Příloha č. 7 – Předmět podnikání ekologicky šetrných hospodářství.....	84
Závěr.....	85
Shrnutí – Summary.....	89
Literatura.....	91
Internetové zdroje	95
Přílohy.....	99
Příloha č. 1	100

Úvod a cíle práce

Turismus zažil v posledních desetiletích téměř exponenciální růst, a to po celém světě. Důsledky této skutečnosti se projevily v mnoha intenzivně navštěvovaných oblastech především v podobě degradace a znečištění životního prostředí či nepřírozených změn kulturních tradic obyvatel. Sledovaná oblast Krkonoš bojuje s extrémním zatížením životního prostředí právě cestovním ruchem a jeho negativními vlivy na krajinu.

Podpora environmentálně šetrnějších forem a snaha o využití území pouze tak, aby byl dosažen soulad mezi ochranou přírody a krajiny a jejím využíváním pro člověka vedla k postupnému rozšiřování ekologicky šetrného hospodaření nejen na postižených oblastech. Ekoturistika (nebo také ekologická turistika) je nenásilná forma poznávání určitého území, jedna z forem udržitelného rozvoje. Jedná se o obor turistického ruchu, který lidem přiblíží souvislosti dění v přírodě a dá jinou možnost pohledu na současný svět, je zaměřen primárně na přírodní oblasti. Jde většinou o místa s cennými ekosystémy a díky šetrnému jednání se ochraňuje životní prostředí a kulturní dědictví. Jedná se o propojení ochrany přírody, místní kultury a udržitelného rozvoje. Ekoturistika se snaží poskytnout lidem aktivní dovolenou se vzdělávacími prvky, navíc s sebou nese prospěch i pro region a jeho obyvatele. Velkou výhodou nepochybně pozitivní vliv na ochranu přírody a krajiny, protože jde v první řadě o přírodu, nikoliv o lidské pohodlí a luxus.

Ekoturistika patří v současné době k nejrychleji se rozvíjejícím typům cestování, zejména v bohatých zemích se stává velice oblíbená. Cestování do přírodních oblastí neustále roste. V naší zemi je ekoturistika stále ještě na počátku, ale podle světových prognóz bude postupný odklon od masového marketingu k strukturovanější zaměřenému přístupu. Důvody jsou jednoduché, lidé si stále více uvědomují význam zdraví, a to se projevuje v rozhodování destinace a chování během pobytu v zahraničí. Dále je to také nárůst průměrné úrovně vzdělanosti a tím pádem větší důraz na role umění, kultury a přírody.

Mezi další důvody nepochybně patří také více zkušeností s cestováním, změny životního stylu, či uvědomění si rizik s poškozováním životního prostředí¹.

Světová obchodní organizace (World Trade Organization) rozděluje ekoturistiku do dvou primárních oblastí. První je turistika zaměřená výhradně na pozorování přírody (pěší turistika, cykloturistika apod.). Druhá oblast zahrnuje vzdělávací a interpretační prvky (agroturistika)².

Primárním a obecně vyjádřeným cílem této diplomové práce je především analýza a zhodnocení úrovně ekologických forem hospodaření ve vymezené oblasti Krkonoš a jejich vztah k cestovnímu ruchu. Je provedeno také srovnání potenciálu ekofaremu v roce 2004 a v roce 2009. Hodnocení je možné díky podobnému dotazníkovému šetření které probíhalo v roce 2004 (Klapková E., 2005).

Diplomová práce se nejprve zabývá ne zcela jednoznačnou terminologií, se kterou se v oblasti cestovního ruchu a geografie cestovního ruchu setkáváme, a to od obecného turismu, přes alternativní turismus ke kategorizaci ekologicky šetrného turismu. S ekoturismem, respektive agroturismem, často bývá spjat fenomén tzv. ekologicky šetrného zemědělství, které přispívá k rozvoji šetrných forem cestovního ruchu různým způsobem, ať už v nabídce produktů cestovního ruchu nebo nepřímo prostřednictvím dotací a finančních podpor.

Dalším úkolem je vymezení zájmového území pro potřeby cíle práce. V souvislosti s tématem práce je pak nezbytné uvést základní geografické a historicko-geografické charakteristiky území, dále pak na legislativní rámec především v souvislosti s omezeními ve sledované oblasti. Diplomová práce je také zaměřena na obecné vymezení ekoturistiky a ekologicky hospodařících zemědělců. Důraz byl kladen nejen na přírodní potenciál, ale také na společenské či dopravní předpoklady.

Stěžejní části diplomové práce, tedy vyhodnocení dotazníků a diskuze výsledků, se zabývají především posouzení současného stavu a potenciálu ekoturistiky a šetrně hospodařících zemědělců v oblasti Krkonoš a zhodnocení

¹ Analýza, Vytvoření standardů propagace cestovního ruchu Valašska [online]. [c2005] [cit. 2010-11-29]. Dostupný z WWW: < <http://www.mikroregion-vsetinsko.cz/AnalytickaCast.pdf> >

² Business info, oficiální portál pro podnikání a export [online]. [c1997-2010] [cit. 2010-12-27]. Dostupný z WWW: < <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/island-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000956/#sec5> >

úrovně ekologických forem hospodaření, včetně možností certifikace tohoto fenoménu v Krkonoších. Nejzajímavějším příkladům vztahu ekologického zemědělství a ekoturismu jsou pak věnovány krátké případové studie. Diplomová práce byla porovnávána též s výzkumem stejné problematiky ve stejném území v roce 2004 a jeho změny vycházející z dotazníkového šetření v roce 2009. Důraz byl kladen také na problematiku možnosti budoucího rozvoje a ochranu životního prostředí v oblasti.

1 Teoreticko-metodologická východiska

Diplomová práce se zabývá konceptem udržitelného rozvoje v návaznosti na problematiku cestovního ruchu. V této části práce bude provedeno zhodnocení konceptu udržitelnosti (respektive udržitelného rozvoje) a zároveň představena jednotlivá specifická témata jakou jsou alternativní turismus, ekoturismus, agroturismus a rizika jejich rozvoje. Na závěr této části bude stručně představena metodika diplomové práce a struktura dotazníkového šetření.

1.1 Udržitelný rozvoj

Člověk od nepaměti využíval přírodu, čerpal z ní a chránil jí. Existují zdroje o ochraně přírody, již ze starověkého Egypta, či antického Řecka a Říma. Od 13. století dokazují historické prameny ochranu přírody i v Evropě. Jednotlivci, především z řad šlechty, vyhlášovali lesní obory a přírodní rezervace s omezeným režimem vstupu a vyloučením nebo radikálním omezením hospodaření. Roku 1838 byl vymezen a vyhlášen Žofínský prales, v roce 1858 následoval prales Boubínský, na území panství rodu Schwarzenbergů. Ve druhé polovině 19. století začínají vznikat spolky

a organizace, které se zaměřují na ochranu přírody, ale také poznávání živočišných a rostlinných druhů či pozorování krajiny jako celku.

V roce 1948 bylo poblíž Paříže založeno společenství vládních i nevládních organizací s názvem Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources – IUCN). Tato organizace se stala základem pro celosvětové mezinárodní společenství¹.

První významnější konferencí OSN o ochraně, problémech a využití přírodních zdrojů byl sjezd účastníků v Lake Success, New York v roce 1949². Celosvětový fond přírody (World Wide Fond – WWF) byl založen v roce 1961 ve švýcarském městě Morges. Jedná se o mezinárodní neziskovou organizaci, která si vzala za cíl vytvořit svět, kde mohou žít lidé v harmonii s přírodou³.

V roce 1962 vydala americká biologka Rachel Carson knihu Umlčené jaro (Silent Spring). Šlo o fikci, o sugestivní vizi, kam může vést další neuvážené a nadměrné používání chemických prostředků, zejména pesticidu DDT. Ve Spojených státech se bývá Rachel Carson označována za podnět ke zrození environmentálního hnutí. Odezvou na její působení a osvětu byl vznik federální agentury pro ochranu životního prostředí (US EPA). Její kniha stala jakýmsi manifestem ochrany životního prostředí a byla inspirací americkým vysokoškolákům, kteří 22. dubna 1970 poprvé organizovali Den Země (Earth Day) (Nováček P., 2010).

V roce 1971 byl založen program Člověk a Biosféra (Man and Biosphere – MAB) organizací UNESCO, který má hlavní úlohu v prosazování vědecké spolupráce v řešení environmentálních problémů⁴.

První konference o životním prostředí uspořádala Organizace spojených národů v roce 1972. Konference se považuje za výrazný mezník v názoru na životní prostředí ve světovém měřítku. Konala ve Stockholmu a zúčastnili

¹ Milníky ekologického uvědomění: Významné události. In: [online]. [cit. 2012-06-12]. Dostupné z: gislib.upol.cz/app/eko_udalosti/dat/eko_udalosti.doc

² Milníky ekologického uvědomění: Významné události. In: [online]. [cit. 2012-06-12]. Dostupné z: gislib.upol.cz/app/eko_udalosti/dat/eko_udalosti.doc

³ WWF: for living planet. [online]. [cit. 2012-06-12]. Dostupné z: <http://www.wwf.org>

⁴ Milníky ekologického uvědomění: Významné události. In: [online]. [cit. 2012-06-12]. Dostupné z: gislib.upol.cz/app/eko_udalosti/dat/eko_udalosti.doc

se jí zástupci 113 zemí. Jako hlavní ekologické problémy byly označeny produkce nebezpečných odpadů, narušení životodárných planetárních systémů, neuvážené čerpání a užívání obnovitelných zdrojů a redukce biologické diverzity planety (Nováček P., 2010).

Ve Washingtonu byla roku 1974 podepsána konvence o Mezinárodním obchodu s ohroženými druhy divoké fauny a flory (Convention on International Trade In Endangered Species – CITES)¹.

Prezident USA J. Carter zadal vypracování zprávy, která ukazovala, jak by mohl vypadat svět v roce 2000, kdyby tehdejší trendy v průmyslu pokračovaly. Tato „zpráva pro prezidenta – svět 2000“ zobrazila globální poškození životního prostředí, požadovala rázné změny a doporučovala vládě USA vzít na sebe zodpovědnost².

V roce 1987 zveřejnila tehdejší norská premiérka a předsedkyně Světové komise pro životní prostředí a rozvoj OSN, Gro Harlem Brundtlandová zprávu, kde definuje udržitelný rozvoj jako rozvoj, který naplňuje potřeby současnosti, aniž by byla ohrožena schopnost budoucích generací uspokojovat své vlastní potřeby (Liu Z., 2003). Evropský parlament definuje udržitelný rozvoj jako takový rozvoj, který přináší zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné a příští generace (Nováček P., 2010). Tatáž definice podle bývalého ministra životního prostředí Josefa Vavrouška (1993)³ říká: „Udržitelný rozvoj, resp. udržitelný způsob života, usiluje o ideály humanismu a harmonie vztahů mezi člověkem a přírodou. Je to způsob života, který hledá rovnováhu mezi svobodami a právy každého jedince a jeho odpovědností vůči jiným lidem a přírodě jako celku, a to včetně odpovědnosti vůči budoucím generacím“ (Nováček P., 2010). Samozřejmě je i pojem udržitelného rozvoje i v právním řádu České republiky. Jedná se o zákon č. 17/1991Sb o životním

¹ CITES: Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin, Convention On International Trade In Endangered Species Of Wild Fauna And Flora. In: [online]. [cit. 2012-06-12]. Dostupné z: <http://csth.teraristika.cz/csth/citestxt.htm>

² Milníky ekologického uvědomění: Významné události. In: [online]. [cit. 2012-06-12]. Dostupné z: gislib.upol.cz/app/eko_udalosti/dat/eko_udalosti.doc

³ Internetový portál pro trvale udržitelný rozvoj. Josef Vavroušek [online]. 1993 [cit. 2012-12-29]. Dostupné z: <http://www.sustainable.cz/josefvavrousek.htm>

prostředí, kde je udržitelný rozvoj definován jako „takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachová možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby, a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“

Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, nebo také tzv. Summit Země, se uskutečnila roku 1992 v Riu de Janeiro. Toto setkání hlav států jednalo o tématech týkajících se změn globálního klimatu, důležitosti lesů a biologické diverzity. Základním prohlášením této konference je Deklarace z Ria (Rio Declaration) a podrobný plán Agenda 21.

Koncept udržitelnosti v podstatě usiluje propojení jednotlivých zájmů v území a záměrně se vyhýbá extrémním řešením, aby nedošlo k degradaci území, ať už v jeho environmentální, kulturní či jakékoliv jiné sféře, která je chápána výhradně kladně (Klapka P., 2006).

Rozvoj konceptu udržitelného rozvoje se snaží reagovat na komplexní environmentální problémy, což je v globálním měřítku značně složité. Hlavní problémy zařadil a charakterizoval Ján Topercer ml. (Mederly P., Topercer J., Nováček P., 2004). „Udržitelný rozvoj předpokládá druh rozvoje, který neohrozí možnosti budoucích generací uspokojovat jejich vlastní potřeby, viděné ovšem z pohledu generace současné. Takto vnímaný rozvoj je vyhlašován za žádoucí, čímž se orientuje spíše na předepisování, než na předvídání. Jenže pro předepisování tento koncept příliš spolehlivý základ nemá, neboť:

- idea o univerzální hierarchii potřeb není dostatečně empiricky podložena (Smelzer, 1994), což platí nejen v prostoru (geograficky), ale možná ještě více i v čase;
- také naše normy a standardy toho, co je optimální či žádoucí, se vyvíjejí v čase;
- je těžké operacionalizovat současné potřeby a možnosti a jejich uspokojování, natož ty budoucí, zejména díky enormní neurčitosti některých předpokladů a faktů;

- je extrémně těžké až sporné operacionalizovat a kvantifikovat celou řadu okrajových podmínek, proměnných a jejich prahových hodnot, v nichž se udržitelný vývoj ekosystému může změnit na neudržitelný;
- je těžké udržitelný rozvoj konceptualizovat (proto také existuje takové množství různých přístupů a chápání), natož ještě navrhnout testovatelné hypotézy a na jejich základě budovat teorii udržitelného rozvoje, která v tomto smyslu vlastně stále neexistuje.“

Všechny hlavní myšlenky konceptu udržitelného rozvoje můžeme zobecnit a začlenit do čtyř základních požadavků (P. Nováček, 2010):

- Požadavek, aby všichni lidé na Zemi mohli uspokojovat své potřeby. Nikde však není stanovena hranice těchto potřeb. Logičtější se potom jeví uspokojení lidských potřeb respektováním únosné kapacity ekosystému a zachování tak přírodních hodnot a biologické rozmanitosti.
- Požadavek práv budoucích generací uspokojovat své potřeby.
- Požadavek respektování práv ostatních živých bytostí.
- Požadavek učení se z budoucnosti, tzn. učit se předvídat důsledky, které plynou z našich současných aktivit.

Přizpůsobení a přiblížení celé společnosti ke konceptům udržitelného rozvoje a udržitelného způsobu života v globálním měřítku bude znamenat zásadní změny v jejím fungování.

1.2 Cestovní ruch

Cestovní ruch se nejčastěji definuje jako specifická forma mechanického pohybu obyvatelstva, umožňuje uplatnit přání a potřeby obyvatelstva, jako je

poznávání, změna prostředí, seberealizace, komunikace či odpočinek Butler R. (1990).

Cestovní ruch je také platným ukazatelem životní úrovně obyvatelstva. Dle společenské funkce cestovního ruchu se dají vymezit pozitiva¹:

- Podílí se na všestranném rozvoji osobnosti
- Umožňuje obnovu duševních a fyzických sil – odpočinek
- Je nástrojem preventivně léčebného působení
- Slouží k účelnému využití volného času
- Pomáhá vytvářet nový životní styl – přenosem zvyků a návyků jiných zemí nebo oblastí
- Přispívá k vzájemnému poznání a porozumění mezi lidmi
- Motivuje k získávání jazykových znalostí
- Vědecko-informační funkce – výměna informací, vědeckých poznatků (kongresová turistika)
- Ekonomické funkce – vytváří řadu pracovních příležitostí
- Vliv zahraničního cestovního ruchu na platební bilanci státu

Šimková E. (2008) říká, že cestovní ruch v současné době představuje jedno z nejprogresivnějších odvětví světové ekonomiky. Cestovní ruch je také významným faktorem ekonomického růstu, který umožňuje přenést kapitál, příjmy i pracovní příležitosti z průmyslových, městských a rozvinutých oblastí i do hospodářsky zaostalých regionů.

Cestovní ruch je mnohostranným odvětvím, které zahrnuje dopravu, turistická zařízení poskytující ubytování a stravování, služby cestovních kanceláří a agentur, průvodcovské služby, turistické informační systémy a další infrastrukturu či další služby cestovního ruchu. Odvětví cestovního ruchu patří mezi nejvýznamnější součásti národní i světové ekonomiky².

¹ Czech Tourism [online]. 2005-2011 [cit. 2011-09-27]. Charakteristika a význam cestovního ruchu v Česku. Dostupné z WWW: <<http://www.czechtourism.cz/didakticke-podklady/1-charakteristika-a-vyznam-cestovniho-ruchu-v-cesku/>>.

² Czech Tourism [online]. 2005-2011 [cit. 2011-09-27]. Charakteristika a význam cestovního ruchu v Česku. Dostupné z WWW: <<http://www.czechtourism.cz/didakticke-podklady/1-charakteristika-a-vyznam-cestovniho-ruchu-v-cesku/>>.

Jedním z přístupů k prostorové organizaci cestovního ruchu je jeho typologie na lokalizační, selektivní a realizační předpoklady a toto členění vychází z výzkumu *Mariota P. (1983)*. Lokalizační předpoklady pro vznik cestovního ruchu se dělí na přírodní předpoklady cestovního ruchu a kulturně-historické předpoklady cestovního ruchu. Přírodní předpoklady mají významný vliv především se zvyšující se vertikální a horizontální členitostí území. Do přírodních předpokladů se nejčastěji řadí povrchové tvary reliéfu, které umožňují různorodou funkci využití pro rekreaci. Různorodost krajiny a její přitažlivost pro oblast cestovního ruchu závisí na pestrosti reliéfu, fauny, flóry a klimatu dané oblasti. Tato kritéria navíc ovlivňují výskyt a lokalizaci ostatních přírodních rekreačních prvků, jako je vegetační kryt, říční síť, přítomnost a rozmístění sídel a také hospodářské využití území. Mezi základní charakteristiky krajiny a reliéfu patří nadmořská výška území, výšková členitost oblasti, sklon reliéfu, estetická hodnota pohledů do krajiny a také výskyt kontrastních forem reliéfu (z hlediska atraktivity pro cestovní ruch).

Kulturně-historické předpoklady pro cestovní ruch jsou přímým výtvozem člověka a jsou nejčastěji vázané na systém osídlení. V rámci atraktivity kulturně-historických předpokladů pro cestovní ruch se hodnotí historický aspekt, architektonický aspekt, umělecký aspekt, organizační aspekt apod.

Turistika zahrnuje množství klíčových elementů a jejich společným jmenovatelem je destinace. Široké kategorie turismu zahrnují dovednosti, ubytování, přepravu a atrakce. Důležitost turistických atrakcí je základní položkou turistického zážitku. Tyto zážitky mohou být děleny jako kulturní (historická místa, muzea), přírodní (parky, fauna a flora), události (festivaly, náboženské slavnosti), rekreace (golf, pěší či horská turistika) a zábavní průmysl (tematické parky, kina, divadla) (*Fennel D., 2008*).

Definice říká, že cestovní ruch je činnost lidí spočívající v cestování a pobytu mimo místo jejich obvyklého pobytu a prostředí do doby kratší jednoho uceleného roku a za účelem využití volného času, obchodu a za jinými účely (osoba však nesmí být odměňována ze zdrojů navštíveného místa).

To je definice cestovního ruchu podle World Trade Organisation – WTO (Šimková E., 2008).

Ve 20. století se cestovní ruch stal běžnou součástí životního stylu mnoha lidí, zejména ve vyspělých zemích. Na jedné straně je zdrojem přínosů, které jsou závislé na vložených nákladech. Jako s každým druhem podnikání, i s cestovním ruchem jsou však na straně druhé spojena určitá rizika a negativní jevy, zejména v podobě škod na životním prostředí¹. Mezi další rizika spadají také následky, které cestovní ruch zanechává na lokálním obyvatelstvu, a to především v místech, kde je cestovní ruch výraznou dominantou ekonomické oblasti. Lokální obyvatelstvo je vystaveno nestabilitě trhu práce v závislosti na sezónnosti, příliv kvalifikovaných i nekvalifikovaných pracovních sil z okolí a také nárůst cen služeb a dopravy (Klapka P., 2006).

Využití zdrojů cestovního ruchu proto nemůže být ponecháno bez kontroly, aniž by hrozilo riziko poškození nebo dokonce zničení těchto zdrojů. Cestovní ruch a jeho prostředky nemohou poškozovat, ať sociálně nebo ekonomicky, potřeby a zájmy místního obyvatelstva, životní prostředí a především přírodní zdroje. Právě ty jsou základním kamenem cestovního ruchu, historických i kulturních památek (Fennel D. 2008).

Dle stejné publikace (Fennel D. 2008) je nejrozšířenější formou cestovního ruchu je tzv. masová turistika, pro niž je typický velký hotel nebo celý resort, který je dominantou celého regionu. Tento resort bývá často vybudován použitím materiálů z dovozu (nikoliv místních), má malou orientaci na lokální produkty, majitelem většinou není nikdo z místních obyvatel. Tento nejrozšířenější typ turismu se ne vždy zajímá o potřeby a prospěch místních obyvatel.

Díky cestovnímu ruchu probíhají velké, někdy až nenávratné vlivy na okolní přírodní prostředí. Mezi největší problémy, poškozující krajinu, řadíme turistické znečištění, emise, erozi zavlečení nepůvodních druhů a poškozování přírodních hodnot a biodiverzitu (Pásková M., 2009).

¹ *Czech Tourism* [online]. 2005-2011 [cit. 2011-09-27]. Charakteristika a význam cestovního ruchu v Česku. Dostupné z WWW: <<http://www.czechtourism.cz/didakticke-podklady/1-charakteristika-a-vyznam-cestovniho-ruchu-v-cesku/>>.

Negativní vlivy cestovního ruchu pozorujeme také v socio-kulturním prostředí, tyto dopady se však neprojevují zpravidla tak zřetelně a bezprostředně. Tyto vlivy jsou hůře identifikovatelné a měřitelné, méně medializované a prozatím málo zkoumané. Mezi tyto důsledky turistického ruchu patří sociální efekty, etnické efekty, kulturní efekty, ekonomické a infrastrukturalní efekty a také efekty urbanistické (Pásková M., 2009).

Určité shrnutí negativních vlivů cestovního ruchu shrnuje Williams S. (1998) do pěti hlavních oblastí:

- Biodiverzita (snížení druhové diverzity, destrukce biotopu, invaze nepůvodních druhů, zvýšená eroze apod.)
- Fyzické poškození krajiny (zejména odlesnění menších i větších oblastí)
- Znečištění (znečištění zdrojů podzemních i povrchových vod, vzduchu i půdy)
- Spotřeba přírodních zdrojů (nadměrné čerpání pitné i užitkové vody, zábor ploch pro potřeby urbanizace)
- Vizuální poškození krajiny (nevhodná výstavba budov a infrastruktury, narušení krajinného rázu)

Cestovní ruch má také i své kladné stránky a žádoucí vlivy, a aby tomu tak bylo, musí být kvalifikovaně řízen podle funkce a možností dané destinace. Asi největším přínosem jsou ekonomické příjmy regionu ze sféry cestovního ruchu, příliv investic a tvorba nových pracovních míst v oblasti. Většinou také dochází k zlepšení dostupnosti oblasti či budování infrastruktury. Tím samozřejmě dochází i ke zlepšení životních podmínek místního obyvatelstva (Klapka P., 2006).

Dalším žádoucím vlivem by mohl být i příliv finančních prostředků z cestovního ruchu právě na ochranu přírody nebo obnovu rázu krajiny. Vynakládané prostředky by se případně daly využít i na osvětu turistů o potřebě ochrany konkrétních přírodních atraktivit. (Klapka P., 2006).

Mezi nejčastěji žádoucí vlivy cestovního ruchu patří (Pásková M., 2009):

- tlumení nežádoucích dopadů ekonomické restrukturalizace na krajinu, podpora alternativního zemědělství a péče o krajinu jako jedné z funkcí zemědělství, upadajících řemesel, využívání upadajících výrobních, zemědělských, vojenských či církevních areálů formou agroturismu, venkovského cestovního ruchu atd.
- působení proti trendu ekonomické marginalizace a vyliďňování venkova, což má nežádoucí důsledky na kulturní krajinu, její rázovitost
- růst úrovně i intenzity ochrany krajiny a péče o ni, udržitelnosti využívání krajinného dědictví
- růst investic do zvyšování schopnosti interpretace krajinného dědictví (technika, výzkum, školení)
- růst kulturní identity u návštěvníků i místních obyvatel, jejich schopnosti ocenit přírodní, kulturně historické aspekty krajiny (nárůst šetrných aktivit v krajině)
- zvyšování přístupnosti a prostupnosti krajiny i pro místní obyvatele, budování naučných cyklostezek i velkoplošných chráněných území
- ekonomické opodstatnění ochrany přírody a krajiny formou maloplošných i velkoplošných chráněných území

Kladné přínosy cestovního ruchu můžeme také shrnout do tří oblastí¹:

- ekonomické (tvorba nových pracovních příležitostí, zdroj kapitálu, obnova stávajícího bytového fondu, podněcuje rozvoj řemesel atd. – celkově tak zvyšuje konkurenceschopnost daného území, posiluje hospodářsky slabá a postižená území),
- sociální (zlepšení vybavenosti a úrovně veřejných služeb, oživení folklóru a místních tradic – umožňuje zvýšit kvalitu života a životní úroveň v místě),

¹ *Czech Tourism* [online]. 2005-2011 [cit. 2011-09-27]. Charakteristika a význam cestovního ruchu v Česku. Dostupné z WWW: <<http://www.czechtourism.cz/didakticke-podklady/1-charakteristika-a-vyznam-cestovniho-ruchu-v-cesku/>>.

- environmentální (zvýšení odpovědnosti návštěvníků k životnímu prostředí, využívání regionálního přírodního, kulturního a historického potenciálu – cestovní ruch zabezpečuje stabilitu životního prostředí).

1.3 Alternativní turismus

Následkem popularizace udržitelného rozvoje jako environmentálního konceptu na konci 80. let roste také poměr literatury zaměřené na výzkum turismu, který by byl postaven na principech a praxi udržitelného turistického rozvoje. Termín „udržitelný turismus“ začal reprezentovat a zahrnovat soubor principů, politických předpisů a metod, které zaznamenávají turistický rozvoj v takových lokalitách, které jsou na přírodním základu (zahrnující přírodní, vybudovaný i kulturní charakter) a jsou chráněny pro budoucí rozvoj (Hunter C., 1997). Je to zaměření se na kvalitu zážitku, které jsou v mezích možností využití místních zdrojů. Tento turismus je založen na aktivitách, respektující charakter místního regionu, turista se seznamuje s navštíveným regionem a je podněcován jeho zájem o komunitu a životní prostředí. V odborné literatuře se také řeší nedostatky v oblasti udržitelného cestovního ruchu. Jedná se především o zkoumání šesti základních problémů, jsou to: úloha cestovního ruchu, poptávka měkkých formách turismu, charakter zdrojů turismu, nutnost generační rovnováhy v oblasti (podpora rekreačních, vzdělávacích a kulturních možností napříč generacemi), podpora sociálního a kulturního pokroku v lokalitě, a také míra udržitelnosti regionu (Liu Z., 2003).

Jak již bylo zmíněno výše, změna nastává kolem 80. let 20. století, kdy se začíná polemizovat o alternativě k masově provozovanému turismu. Zavládlo znepokojení nad ekologickými dopady průmyslu i cestovního ruchu zaznamenané během 1960 a 1970 let, zjištění, že průmysl i cestovní ruch mají schopnost buď mírně měnit či zcela transformovat cílové oblasti. Zastánci alternativní turistiky také zdůrazňují to, že by politika měla zvážit potřeby místních lidí a zdůraznit požadavky pro nenarušené životní prostředí. Tento

přístup klade přírodní a kulturní zdroje do čela plánování a rozvoje (Fennel D., 2008).

V roce 2004 definovala Světová organizace cestovního ruchu (United Nations World Tourism Organisation - UNWTO), udržitelný cestovní ruch následovně: „Pravidla pro udržitelný cestovní ruch a jeho řídicí praktiky jsou aplikovatelné na všechny formy cestovního ruchu ve všech typech destinací (turistických cílů) a to včetně masového cestovního ruchu a různých specifických segmentů. Principy udržitelnosti se vztahují k environmentálním, ekonomickým a socio-kulturním aspektům rozvoje cestovního ruchu a nezbytností je dosažení vyváženého poměru všech těchto tří dimenzí tak, aby bylo dosaženo dlouhodobého účinku.“¹

Masová turistika přesto nebyla zamítnuta úplně, a to ze dvou hlavních důvodů. První důvod je ekonomický, tento druh turistiky totiž poskytuje významné množství cizí měny v zemi. Druhým důvodem jsou sociálně-psychologické jevy. Ve skutečnosti značné množství lidí využívá právě takových velkých resortů, protože nechtějí či nejsou schopni přijmout vlastní cestovní opatření. Nemusí si hledat ubytování, když dorazí na místo určení, získají zboží a služby aniž by se museli učit cizí jazyk, přičemž obdrží očekávaný komfort bez zbytečných starostí (Butler R. V., 1990). Čas a problémy, které by museli obětovat, aby dosáhli stejného cíle, si radši zaplatí jako součást služby.

Oproti tomu alternativní cestovní ruch je obecný pojem, jenž zahrnuje celou řadu strategií cestovního ruchu (např. ekologické, zodpovědné, vhodné atd.). Všechny tyto podoby turismu tvrdí, že nabízí příznivější variantu k masovému cestovnímu ruchu. Alternativní formy cestovního ruchu poskytují prostředky pro konkrétní lokalitu výskytu turismu. Je zde snaha o převzetí pravomocí v zásadních věcech regionu od dominantního resortu a návrat moci do rukou místní samosprávy.

V současné době se na trhu cestovního ruchu stále více prosazuje celá řada nových forem turismu, které spojuje šetrnost vůči cílovým místům

¹ *Bio-info* [online]. 2008 [cit. 2011-08-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.bio-info.cz/zijte-bio/co-si-predstavit-pod-pojmem-udrzitelny-cestovni-ruch>>.

cestovního ruchu, návrat k tradicím, ohleduplnost k přírodě, ke kulturnímu a historickému bohatství, jakož i ohleduplnost ve vztazích mezi lidmi. Tyto nové formy cestovního ruchu jsou zahrnuty do tzv. zeleného cestovního ruchu. Zelený cestovní ruch je charakterizován touhou návštěvníků splynout s přírodou i lidským prostředím. Jde o cestovní ruch s aktivní náplní, který respektuje a chrání přírodu (Šimková E., 2008).

Už v roce 1981 byla zveřejněna studie (Dernoi L. A., 1981) ukazující výhody alternativní turistiky:

- Alternativní turistika bude přínosem pro jednotlivce nebo rodiny: menší ubytovací kapacity v místních domech, zajistí se tak zdroje příjmů přímo pro komunální obyvatelstvo. Pro rodiny to znamená také zvyšování úrovně bydlení
- Místní komunity budou mít prospěch: cestovní ruch bude vytvářet přímé výnosy pro celou místní společnost, mimo jiné selepší i infrastruktura daného území
- Alternativní cestovní ruch pomůže zabránit úniku příjmů z cestovního ruchu za hranice země, většina utracených financí zůstane v této lokalitě. Alternativní cestovní ruch bude také předcházet sociálnímu napětí a pomůže zachovat místní tradice
- Tento typ turismu bude přínosem pro mezinárodní vztahy, může podporovat mezinárodní, meziregionální a mezikulturní porozumění

Propagace a zkvalitnění služeb je potřeba u každé formy cestovního ruchu. Zatraktivnění dané lokality pomáhají i doprovodné programy, které mohou umožnit i určitou specializaci a tím pádem i výjimečnost jednotlivých lokalit. Mezi doprovodné programy můžeme zařadit např. (Šimková E., 2008):

- stravování nebo nabídku produktů zemědělského podniku,
- letní a zimní sporty (podle místních podmínek – pěší turistika, cyklistika, horská cyklistika, koupání, lyžování apod.)

- rekondiční akce (projížďky na koních – hipoturistika, lov zvěře, rybaření, speciální zdravotní programy)
- historie, kultura příroda – doprovodné programy ve vazbě na okolní krajinu, místní pamětihodnosti (hrady, zámky, muzea, poutní místa, kláštery), místní atraktivní přírodní lokality (krasové jeskyně, přírodní útvary, obory), místní zvyklosti, národopisné tradice (slavnosti, poutě, posvícení)
- ukázky tradičních řemesel (mlýny, kovárny, sklářské hutě, krajkářství), prohlídky zprovozněných historických objektů (železnice, lihovary, větrné a vodní mlýny), nákup suvenýrů
- zájezdní hostince – obnovení tradice, několik typů klientů (turisté, kteří hledají odpočinek při cestě, dalším typem jsou víkendová setkání přátel, spolupracovníků apod.)
- zázemí usedlosti, ve kterém se turista volně pohybuje a případně se účastní zemědělských prací (senoseči, žně, obstarávání hospodářských zvířat)
- školy v přírodě (rekreace kolektivů školních dětí, zdravotně handicapovaných atd.)

Byly vymezeny tři hlavní cíle udržitelného cestovního ruchu, prvním je uspokojování potřeb hostitelské populace, zlepšení životní úrovně, a to jak v krátkodobém a dlouhodobém horizontu. Druhým cílem je splnění požadavků rostoucího počtu turistů, který zároveň omezuje cíl poslední, který klade důraz na zachování přirozeného prostředí při dosažení předchozích cílů (Liu, Z., 2003).

V roce 1991 byly vydány základní principy udržitelného rozvoje za spolupráce Světového svazu ochrany přírody, Programu OSN pro životní prostředí a Světového fondu pro přírodu (Nováček P., 2010):

- úcta ke společenství života a péče o ně;
- zlepšování kvality lidského života;
- ochrana vitality a rozmanitosti Země;

- dodržování mezí únosnosti Země;
- změna osobních přístupů a praktik;
- poskytování možností obcím (komunitám) pečovat o jejich vlastní životní prostředí;
- budování národních struktur pro integraci rozvoje a ochrany;
- vytvoření globální aliance na podporu udržitelnosti.

Mezi obecné znaky udržitelnosti forem ekologicky šetrného cestovního ruchu řadí Šimková E. (2008) následující:

- ekonomická udržitelnost: udržitelný hospodářský rozvoj spojený s rostoucími příjmy obyvatel – tj. prosperující místní ekonomika, ekonomická soudržnost a vliv na její činnost v lokalitě, dostupnost a kvalita pracovní síly,
- sociální a etická udržitelnost – sociální soudržnost, příspěvek k rozvoji humanity a etickému chování lidí, zdraví, vzdělání, sociální uznání, kvalita žití (kvalita života se týká bydlení, veřejné dopravy, dopravní dostupnosti, úrovně veřejných služeb atd.),
- environmentální udržitelnost – odpovědný postoj a odpovědné chování k životnímu prostředí, uchování přírodních a kulturních zdrojů,

1.4 Ekoturismus

Mezi nejrozšířenější typy alternativní turistiky v České republice můžeme bezpochyby zařadit ekoturistiku. Tento typ turistiky lze definovat jako environmentálně zodpovědnou formu cestovního ruchu, která se odehrává v ekologicky cenných a zranitelných ekosystémech a vyznačuje se nízkými negativními dopady na krajinu. Jeho primárním zájmem je ochrana těchto ekosystémů, biodiverzity a přírodního prostředí, ke které může finančně či jinak přispět. Součástí ekoturismu je poskytování speciálních turistických

produktů, jenž jsou podmíněny zdrojovou základnou, nikoliv poptávkou, a nesmí narušovat integritu ekosystémů (Klapka P., 2008).

Dle publikace *Ecotourism*, (Fennel D., 2008) je ekoturistika udržitelná a neinvazivní forma cestovního ruchu, která je zaměřena především na poznávání přírody, klade se zde důraz na trvale udržitelný rozvoj. Vzdělávací programy pomáhají pochopit krajinné prvky, jejich přírodní i historické dějiny a zajímavé vlastnosti. Ekologická turistika kombinuje rekreaci, vzdělávání a často i dobrodružství a zážitek.

Šimková E. (2008) tvrdí, že jedno z nejčastějších vymezení ekologické turistiky je jako cestovní ruch zaměřený na poznávání přírodních krás, je orientovaný především na poznávání přírodních rezervací, národních parků, chráněných krajinných oblastí a dalších přírodních atraktivit tak, aby nebyly cestovním ruchem narušovány. Rozvíjí se především v krajinářsky a přírodně hodnotných oblastech s trasami pro jedno a vícedenní pochody.

Ekoturismus formuje nový vztah mezi lidmi a životním prostředím, stejně také vztah mezi lidmi s různými životními styly. Měkké formy turismu vytváří prostředí, které je stabilní a jak pro člověka, tak pro přírodu. Turisté chtějí změnu ze stávajícího stereotypu a požadují speciální zážitky, které jsou dostupné pouze na speciálních místech. Provozovatelé se snaží přilákat turisty a získat maximum ze svého živobytí dokud ještě není pozdě. Jsou často podporovány vládou, která se snaží napomáhat rozvojem regionům a zvýšit příjem peněz od cizinců. Ostatní komerční aktivity můžou být příležitostí pro rozvoj obchodu. Obyvatelé trvale žijící v ekoturistické destinaci či obyvatelé žijící v potencionální nebo sousední ekoturistické oblasti mohou zlepšit své životní příležitosti pro sebe a své děti. Ekoturismus vytváří pracovní příležitosti, přináší do oblasti výdělek, zpestřuje ekonomii a posiluje životní standardy (Geoffrey W., 2008).

Mezi další formy alternativní, nebo též zelené turistiky patří dle Pourové venkovský cestovní ruch, jako je vesnická turistika, agroturistika, ekoagroturistika a chataření či chalupaření (Pourová M., 2000). Vesnická

turistika je charakterizována individuálními aktivitami čerpanými z daného prostředí, kupříkladu místní folklór, lesy či louky (Pourová M., 2000).

Agroturismus a ekoagroturismus je forma využívání krajiny a venkova s přímým vztahem k zemědělským pracím na farmě produkující bio-produkty. Typické je přímé spojení návštěvníků se zemědělskou prací či budovám se zemědělskou funkcí (Pourová M., 2000).

Jedna z forem cestovního ruchu, která vykazuje některé znaky ekologicky šetrného turismu a která má v naší oblasti dlouhodobou tradici je, chataření a chalupaření. Tato forma byla důležitou součástí už předválečného cestovního ruchu. Jednalo se o pobyty na venkově, především u zemědělských rodin a formou letních bytů. Po druhé světové válce byly tyto vztahy zpřetrhány a postupem času se rozvinulo chataření a chalupaření jak ho známe dnes. Tento typ cestovního ruchu bývá někdy označován jako „cestovní ruch mimo veřejné formy“. Jedná se o rekreaci vázanou na vlastní rekreační objekt (Šimková E., 2008).

1.5 Agroturismus

Ekologické zemědělství se definuje jako extenzivní hospodaření bez využívání umělých hnojiv a chemických prostředků. Toto zemědělství se vyznačuje také pozorným přístupem k chovu hospodářských zvířat.

Šetrné zemědělství především v horské a podhorské krajině nelze v žádném případě považovat za primárně produkční, v těchto podmínkách musí být řízeno v úzké souvislosti s ochranou přírody a krajiny. Zemědělská činnost by měla respektovat základní funkce ekosystému a nenarušovat jeho stabilitu. K těmto krokům jsou zemědělci nuceni zákonnými normami, ale i dotačními tituly na které by jinak neměli nárok (Klapka P., Klapková E., Martinát S., 2005).

Šetrné ekologické hospodářství má význam jak pro obce, tak i pro širší regiony a celý stát. Je zřejmé, že tuto formu cestovního ruchu lze považovat

za přínosnou, výhodnou a společensky vítanou aktivitu. Pozitivní výhody shrnuté podle Šimkové E. (2008) jsou:

- vytváří pracovní příležitosti a přispívá ke snižování nezaměstnanosti na venkově,
- stabilizuje venkovské obyvatelstvo a tím i osídlení venkova,
- využívá potenciál venkova – přírodní, kulturní, historický atd.,
- podporuje kulturní a ekonomické změny, zejména novou výstavbu a investiční činnost,
- přináší do obcí rozvojový kapitál, finanční zdroje pro vybavenost obcí,
- podporuje rozvoj malého a středního podnikání, stimuluje rozvoj dalších podnikatelských aktivit,
- umožňuje vznik pozitivních partnerských vztahů mezi veřejným a soukromým sektorem,
- oživuje zaostalé regiony,
- zabezpečuje trvale udržitelný rozvoj venkova apod.

Mezi jednoznačné výhody agroturismu na rodinné farmě je volný pohyb po zemědělské usedlosti, seznámení se s prostředím, možnost ukázat dětem hospodářská zvířata a objekty, zkusit si práci hospodářů. Některé farmy nabízí poskytnutí vlastních výrobků a polotovarů (Škodová Parmová D., 2007).

Agroturismu v České republice se začal rozvíjet ihned po revoluci v roce 1989, kdy byla usedlostem navracena státem zabavená půda. Dle Ministerstva pro Místní Rozvoj má agroturismus v České republice veškeré předpoklady pro rozvoj. Každý region má specifický nejen přírodní, ale i kulturně – historický vývoj a velké množství kulturních památek¹.

Mezi základní rysy ekologicky šetrné turistiky v naší zemi patří zázemí mimo velká turistická centra, většinou na vesnici, v osadě nebo na samotě, dále je to bezprostřední vazba na zemědělskou farmu. K typickým charakteristikám patří dle Šimkové E. (2008) také patří:

¹ Agroturistika - nový produkt cestovního ruchu. In *Výzkum a vývoj (VaV) MMR* [online]. Praha : Ministerstvo pro místní rozvoj, [200?] [cit. 2011-08-11]. Dostupné z WWW: <www.mmr-vyzkum.cz/>.

- decentralizované ubytování s omezenou kapacitou ,
- komorní, téměř rodinné prostředí,
- pochopení pro individuální aktivity návštěvníků a turistů,
- rekreační pobyt v prostředí venkova - mimo oblast turistických center, zázemí především v horských a podhorských oblastech,
- různorodost rekreačních aktivit (produkt cestovního ruchu zahrnuje celou řadu doprovodných programů, včetně poznávání venkovského způsobu života),
- symbióza se zemědělstvím, originální nabídka služeb cestovního ruchu včetně poskytování čerstvých produktů hospodářství, v některých případech i ekologických potravin,
- ohleduplný vztah k přírodě a celému životnímu prostředí

Asi nejdůležitějším rizikem rozvoje agroturismu a agroturistických hospodářství je environmentální stránka oblasti. S přílivem turistů do nedotčených venkovských oblastí totiž dochází k poškozování infrastruktury a sešlapávání vegetačního krytu. O kvalitu přístupových cest, pěšin i stezek mělo být postaráno místními orgány, ve skutečnosti však tato podpora v České republice schází (*Němčanský M., 1996*).

Zároveň zvýšený počet návštěvníků znamená pro regiony i vyšší míru znečištění ovzduší výfukovými plyny a dochází také k poškozování infrastruktury. Jak uvádí Greenpeace, silniční doprava je stále jedním z hlavních faktorů, které znečišťují ovzduší, a její vliv na kvalitu ovzduší stále strmě stoupá¹. Co se týče poškozování veřejné infrastruktury, rizikové jsou především polní cesty (*Kouřimová K., 2011*).

S počtem návštěvníků stoupá přímo úměrně i vyšší znečišťování vody, půdy i ovzduší produkcí odpadů. Nejviditelnějším problémem jsou poházené odpadky kolem cest, budov i odpočívadel. Nákladné vybudování odpadkových košů na odpočívadlech či křižovatkách úplnému zmizení poházených nečistot

¹ Greenpeace [online]. 15.října 2008 [cit. 2011-04-07]. Znečištěné ovzduší zůstává hlavním problémem životního prostředí u nás. Dostupné z WWW: <<http://www.greenpeace.org/czech/cz/news/zneclistene-ovzdusi-zustava/>>.

nezabrání. Výjimkou není ani ničení flory či rušení zvěře a stád. Největší hrozbou bezohledného chování turistů je v místech výskytu endemitů a může mít nedozírné následky (Kouřimová K., 2011).

Problémem je samozřejmě i časové vytížení zemědělců, protože podnikání v agroturismu je časově velmi náročné. Hospodář na ekofarmě prakticky nezná víkendy, prázdniny či státní svátky. Zvířata i rostliny potřebují jeho péči téměř 24 hodin denně sedm dní v týdnu.

1.6 Finanční podpora a granty

Finance nepochybně patří mezi rizika podnikání na ekologicky šetrném hospodářství. Ekonomická stránka podnikání je jistě největší brzdou v rozvoji ekofarmem nejen u nás, ale i ve světě. Největším problémem jsou jistě vysoké vstupní náklady, které mohou často začínající podnikatele odradit. Možností jsou samozřejmě finanční dotace a granty. Získání těchto finančních prostředků je však často složité (Kouřimová K., 2011). Neposledním odrazujícím faktorem ekologicky šetrného podnikání mohou být také nejisté výdělky. Příjmy z cestovního ruchu podléhají sezónnosti a podnikání v zemědělství je nejisté kvůli výkyvům způsobeným ročními obdobími či počasím (Kouřimová K., 2011).

Každoročně vyhlašuje Česká centrála cestovního ruchu granty na vybrané programy v oblasti cestovního ruchu spojené s tvorbou regionálních turistických produktů, internetových prezentací turistických produktů a s tvorbou tiskových materiálů. Příjemcem grantu může být sdružení obcí, sdružení a asociace právnických i fyzických osob, jejímiž členy jsou obce, zaměřené na rozvoj cestovního ruchu, popř. orgány samosprávy nebo jimi zřízené právnické osoby, které zastupují subjekty daného turistického regionu. Příjemci mohou být také neziskové a obecně prospěšné společnosti zaměřené na rozvoj cestovního ruchu v daném turistickém regionu¹.

¹ *Agroturistika : praktický rádc.* 1. České Budějovice : Tiskárna Šumava spol. s r. o., 2002. 20 s.

Ministerstvo pro místní rozvoj vyhlašuje každoročně Státní program podpory cestovního ruchu a Program rozvoje venkova. Granty jsou schvalovány Státním zemědělským intervenčním fondem¹.

Ekologicky hospodařícím zemědělcům je nakloněna také Evropská unie. Ta podporuje rozvoj venkovskou turistiku vyhlašováním finanční podpory. Od roku 2002 mají šetrně hospodařící zemědělci možnost využít finančních prostředků z předvstupního fondu - programu SAPARD. Tento program má dvě hlavní priority. Zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství a trvale udržitelný rozvoj venkovských oblastí².

Z rozhovorů s ekologicky hospodařícími zemědělci však jasně vyplývá, že díky přehnaným požadavkům a náročné byrokracii není nikdy jisté, že žádané finance budou poskytnuty. Podnikatelé se shodují, že získání grantů a dotací je velmi složitý a dlouhý proces s velmi nejistým výsledkem. Je pravidlem, že se často mění podmínky pro udílení dotací, třeba i na poslední chvíli. Dále zemědělci tvrdí, že Státní zemědělský intervenční fond vyžaduje různá potvrzení, která jiné úřady ani nemohou vydat. Pokud je již dotace zemědělcům přidělena, přesto musí o zaslání finančních prostředků úřady a instituce neustále urgovat a přestože platba přijde po stanoveném termínu, podnikatelé nemají nárok na jakékoliv penále.

Mezi nejčastěji využívané tituly v oblasti zemědělství dle průzkumu patří: LFA, SAPS a Top-Up. Podmínkami pro získání dotací je vždy dodržení minimální výměry půdy a specifických kritérií u jednotlivých dotačních titulů.

Dotační titul LFA (Less-Favoured Areas) je určen podnikatelům i nepodnikatelům majícím právní subjektivitu (obce, školy). Podmínkou je hospodaření na méně příznivých oblastech, případně v oblastech s ekologickým omezením vymezenými dle kritérií Evropské Unie. Mezi tato kritéria patří např. nízká teplota, teplotní stres, zamokření (propustnost půdy), zrnitost a skeletovitost, hloubka půdy, chemické vlastnosti či bilance půdní vláhy. Podpora LFA (Less-favoured areas) je poskytována pouze na kulturu travní

¹ SZIF: Státní zemědělský intervenční fond. [online]. 2000-2012 [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_s_tazeni%2Fefafd%2Fosa3%2F1%2F13%2F1305625602398.pdf

² *Agroturistika : praktický rádc.* 1. České Budějovice : Tiskárna Šumava spol. s r. o., 2002. 20 s.

porost a vstupem do programu je závazek, že se bude na daném území hospodařit minimálně 5 let. Dalším kritériem je rozloha půdy v ochranném pásmu nebo národním parku¹.

Dotační podporu SAPS (Single area payment scheme) pro jednotnou platbu na plochu dle šetření využívá též většina šetrně hospodařících zemědělců. Dotační titul je možné podat na následující kultury: orná půda, travní porost, vinice, chmelnice, ovocný sad a jiná kultura².

Doplňková platba Top-Up je poskytována k jednotné platbě na plochu (SAPS), všeobecné podmínky jsou shodné pro platbu SAPS, jedná se však o oblasti pěstování lnu na vlákno, pěstování chmele, chovu přežvýkavců (skotu, ovcí, popřípadě koz) a pěstování plodin na orné půdě³.

Ze získaných dotazníků je také patrné, že žádný ze subjektů, který podniká v cestovním ruchu, nevyužívá dotační tituly z této oblasti. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR realizuje řadu projektů financovaných ze strukturálních fondů EU, které přispívají k rozvoji cestovního ruchu v České republice.

Vzhledem k blížící se reformě Společné zemědělské politiky EU však lze počítat se změnami a případnými omezeními stávajících dotačních titulů.

Další finance je také možno získat z programu péče o krajinu, což je krajinotvorný program Ministerstva životního prostředí, kterou poskytuje správa KRNAP. Dělí se na několik dílčích částí, jako ochrana krajiny proti erozi, udržení kulturního stavu krajiny, podpora druhové rozmanitosti či péče o zvláště chráněné části přírody a ptačí oblasti. Program přispívá na ochranu přírody na území KRNAP a poskytuje finanční podporu všem zájemcům, jimž

¹ Biowatt : Energetické Centrum Jindřichův Hradec [online]. 2010 [cit. 2011-10-02]. Příručka pro žadatele. Dostupné z WWW

:<http://www.szif.cz/irj/go/km/docs/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/hrdp/02_mpo/1114584139796.pdf>.

² Biowatt : Energetické Centrum Jindřichův Hradec [online]. 2010 [cit. 2011-10-02]. Příručka pro žadatele. Dostupné z WWW

:<http://www.szif.cz/irj/go/km/docs/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/hrdp/02_mpo/1114584139796.pdf>.

³ Biowatt : Energetické Centrum Jindřichův Hradec [online]. 2010 [cit. 2011-10-02]. Příručka pro žadatele. Dostupné z WWW

:<http://www.szif.cz/irj/go/km/docs/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/hrdp/02_mpo/1114584139796.pdf>.

se daří obnovovat citlivou péčí o zemědělské pozemky v Krkonoších¹. Jedná se především o hospodářství, která nemají možnost využít dotací Ministerstva zemědělství a pozemky nejsou využívány k podnikatelským záměrům. Dotace jsou děleny dle způsobu zacházení s krajinou, jako je kosení lehkou mechanizací, ruční kosení, extenzivní pastva ovcí a koz či extenzivní pastva skotu (Klapková E., 2005).

Dále je ve vymezené lokalitě možno využít podpory Agro-environmentálních programů, které se zaměřují na oblasti ptačích lokalit na travních porostech, trvale podmáčených luk či rašelinných luk.

1.7 Propagace

Propagace agroturismu nebo výrobků spojených se zemědělským podnikáním je jedním z nejzákladnějších problémů. Existuje sice několik možností spolupráce s organizacemi, které mají vlastní propagační systém pro venkovský cestovní ruch, šetrně hospodařící zemědělci je však využívají minimálně, spíše vůbec (Kouřimová K., 2011). Jak vyplývá z výzkumů CzechTourism, asi 70 % českých turistů o nabídce neví, 11 % o tuto nabídku nejeví zájem. Pouhá 3 % českých turistů cíleně vyhledává ekologické ubytování². Možný problém může být i v malém počtu cestovních kanceláří, které pobyty na ekofarmách nabízí. Co se týče vybrané lokality, dle odpovědí respondentů nespolupracuje ani jeden subjekt s žádnou cestovní kanceláří.

Z dotazníkového šetření také vyplývá, že žádný ze subjektů nespolupracuje s turistickým informačním centrem v dané lokalitě. Pokud by fungovala ucelená síť více než 200 informačních kanceláří po celé České republice, byl by to nejen pro agroturismus vítaný zdroj propagace. Dle Asociace soukromého zemědělství ČR však jsou v rámci turistických

¹ Správa Krkonošského národního parku. [online]. Vrchlabí. 2010 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.knap.cz/zemedelstvi/>

² *Statistiky* [online]. 2008 [cit. 2011-04-07]. Czechtourism. Dostupné z WWW: <<http://www.czechtourism.cz/pro-studenty/statistiky-1/>>.

informačních center nejednotné a neucelené informace a proto jich prozatím ekologicky hospodařící zemědělci nevyužívají¹.

V posledních letech roste podpora ekologické turistiky, důkazem toho je také například Občanské sdružení MAS Krkonoše (Místní akční skupina). Toto občanské sdružení přišlo se Strategickým plánem LEADER 2009 - 2013 „Rozkvět Krakonošovy zahrady“, který podporuje rozvoj agroturismu v Krkonoších. Mezi jeho hlavní cíle a priority patří využít zemědělských podnik směřem k nezemědělským činnostem v cestovním ruchu a podpořit tak zakládání podniků pro rozvoj cestovního ruchu, orientovat cestovní ruch na agroturistiku².

Ocenění Nadačního fondu Bartákův hrnec

Ocenění Bartákův hrnec je cena pro nejlepšího ekozemědělce roku, kterého již třináct let vybírá odborná porota Nadačního fondu. Zúčastnit se mohou subjekty, které jsou libovolným způsobem aktivní v oboru ekologického zemědělství na území České republiky a to nejméně po dobu uplynulých pěti let.

Účelem nadačního fondu je především propagace, rozvoj a podpora ekologického zemědělství v České republice a spolupráce s podobně zaměřenými organizacemi i v zahraničí. Dále nadační fond provádí vzdělávací, osvětovou a kulturní činnost v oboru životního prostředí obecně a v oboru ekologického zemědělství zvláště. Fond se snaží o rozvoj mezinárodních styku v oblasti ekologického zemědělství s podobnými organizacemi v zahraničí³.

¹ PROCHÁZKA, Tomáš. Venkov neumí přitáhnout turisty. *Asociace soukromého zemědělství ČR* [online]. 27.2.2006, [cit. 2011-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/venkov-agroturistika/venkov-neumi-pritahnout-turisty.html>>.

² *Strategický plán LEADER 2009-2013* [online]. 1998-2011 [cit. 2011-04-13]. MAS Krkonoše. Dostupné z WWW: <<http://www.mas-krkonose.cz/realizace-spl/strategicky-plan-leader-2009-2013>>.

³ *Nadační fond Bartákův hrnec* [online]. 2010 [cit. 2011-08-31]. Nadační fond Bartákův hrnec. Dostupné z WWW: <http://www.nfbh.cz/index.php?cat=o_nadacnim_fondu>.

European Centre for Ecology and Tourism (ECEAT)

Mezi další zviditelnění na úrovni udržitelného cestovního ruchu je hodnocení „eko“ kvality ubytovacích služeb mezinárodní značkou pro podniky cestovního ruchu s přínosem pro udržitelný rozvoj ECEAT QUALITY LABEL. Tato společnost poskytuje poradenské služby, nejen v oblasti šetrného cestovního ruchu a zemědělství, ale také při žádostech o dotace z Evropské unie¹.

Svazek obcí

Další možností propagace je také společná propagace několika obcí, jako tomu je například Svazek obcí Východní Krkonoše, kraj pod Sněžkou. Sdružení devíti měst (Pec pod Sněžkou, Žacléř, Malá Úpa, Horní Maršov, Svoboda nad Úpou, Janské Lázně, Černý Důl, Trutnov a Mladé Buky) vznikl za účelem spolupráce při zajišťování služeb v oblasti turistického ruchu. Celá oblast je turisticky velmi oblíbená nejen pro české turisty, ale také pro ostatní zahraniční návštěvníky. Aby se turisté podívali opravdu do všech měst svazku, probíhá zde pro malé i velké návštěvníky turistická hra Krakonošovo království.

Jilemnicko je dobrovolný svazek obcí ležící v západních Krkonoších. Svazek byl založen především kvůli historickým objektům na území. Jedná se především o prvky lidové architektury a drobné sakrální památky, které by byly jako jednotlivé objekty opomíjeny.

Ekoznačky

Na trhu cestovního ruchu dnes existuje velké množství různých ekoznaček, garancí a certifikátů, jež mají za úkol upozornit na výjimečnost dané služby nebo produktu (ekolabelling). Často se jedná o hodnocení či verifikaci

¹ ECEAT : *Quality, travel, expertise* [online]. 2008 [cit. 2011-09-27]. ECEAT QUALITY LABEL. Dostupné z WWW: <<http://www.eceat.cz/>>.

environmentální kvality subjektu nebo také upozornění klientů na místní výrobky, kdy je podstatným znakem původ a ekologická šetrnost produktu. Jde o systém zaváděný Environmentálním regionálním centrem České republiky v území patřících do evropské soustavy chráněných území Natura 2000, proto všechny výrobky ekologicky vyrobené na Šumavě, v Beskydech, Moravském krasu a v Krkonoších mohou zažádat o tuto garanci (*Pásková M., 2009*).

Na trhu jsou též značky, které podporují místní výrobky, které mají výjimečnou vazbu na region (kulturu, tradice, přírodu) a oceňuje se zde kvalita (ruční práce, osobní přístup). Výrobky tak mají garanci místního původu, navíc jednotná propagace značky a značených produktů podporuje i ekonomiku regionu. Ve sledované oblasti podporuje místní produkty značka KRKONOŠE originální produkt® a částečně též PODKRKONOŠÍ regionální produkt®, které uděluje už od roku 2005 MAS Krkonoše, o.s. (Místní akční skupina). Toto ocenění mohou při splnění certifikačních kritérií dostat tři typy výrobků a produktů: Potraviny a zemědělské produkty; Řemeslné výrobky a umělecká díla; Přírodní produkty¹. Této možnosti propagace a certifikace však zatím žádná ze sledovaných ekofarek nevyužila.

Lokální produkty

Mezi možností výdělku farem je také prodej jejich produktů. S tím jsem se setkala hned u několika hospodářství. Mezi nejvíce rozšířené patří prodej ze dvora. Zemědělci nejčastěji prodávají mléko a maso, a to jak hovězí, tak i vepřové a jehněčí. Setkala jsem se i s prodejem ovoce či zeleniny a jeden ze subjektů uvažuje o zpracování a prodeji vlny.

Jak již bylo zmíněno výše mezi novinku v České republice patří prodej a distribuce tzv. bedýnek. Klienti si objednají produkty přes internet a lidé ze statku je vozí ve smluvenou dobu na smluvená místa. Myslím si, že potenciál využití těchto bedýnek je na samém počátku a při správné propagaci organizaci

¹ *Regionální značky ARZ* [online]. 22. 8. 2011 [cit. 2011-09-19]. Aktuality. Dostupné z WWW: <<http://www.regionalni-znacky.cz/arz/cs/aktuality/detail/137/vyzva-k-podavani-zadosti-o-udeleni-znacky-krkonose-originalni-produkt>>.

je to jedna z možností důstojné obživy ekologických zemědělců a zároveň velká konkurence nekvalitním produktům dováženým do supermarketů.

Pokud provozují zemědělci zároveň i podnikání v cestovním ruchu, veškerá rostlinná i živočišná produkce často stačí pouze pro přilehlé restaurační zařízení. Restaurace často propagují právě takové místní produkty formou různých specialit.

Při provádění výzkumu jsem se setkala také několika zemědělskými usedlostmi, které veškerou svou rostlinnou i živočišnou produkci mají pouze pro potřeby rodiny, nikoliv na prodej.

Dva z dotazovaných uvádí, že při prodeji masa využívají výhradně místní jatka, kde maso z jejich ekologických hospodářství není zpracováváno odděleně, ale do kupy i s dalšími produkty, které nebyly výsledkem ekologicky šetrného hospodářství, což mi přijde škoda.

Přímý prodej bioproduktů přitom může být druhem turistické atraktivity, dále nutí zemědělce k tržnímu chování a dalšímu rozšiřování nabídky produktů a služeb.

Responsible Travel

Značka Responsible Travel byla založena už v roce 2001 a jak již název napovídá, organizace se snaží propagovat šetrný cestovní ruch. V průběhu let se společnost vyvíjela a dnes již nabízí cesty téměř do celého světa. Klienti mohou vybírat od luxusních či aktivních dovolených po dobrodružné a archeologické, přesto je cestovní ruch stále šetrný a zaměřen jedině na lokální obyvatele¹.

Cílem je poznat a pochopit danou kulturu a stát se její součástí, i když jen na pár dní. Odpovědný turista by si totiž měl co nejvíce zjistit o kultuře země a chovat se tak, aby to místní atmosféru nijak nenarušovalo².

¹ Responsible travel.com: travel like a local. RESPONSIBLETRAVE.COM LTD. [online]. [cit. 2012-05-19]. Dostupné z: <http://www.responsibletravel.com/>

² Koktejl. Ústí nad Labem: Czechpressgroup, 2012, roč. 2012, č. 2.

1.8 Metodika

Stěžejní metodou při zpracování diplomové práce bylo dotazníkové šetření ve vymezené oblasti Krkonoš a také rozhovory s ekologicky hospodařícími zemědělci. Šetření probíhalo ve vymezené oblasti v měsících srpnu, září a také říjnu roku 2010.

Pro potřeby dotazníkového šetření byl využit seznam ekologicky hospodařících zemědělců získaný z internetového portálu Ministerstva zemědělství České republiky, který byl aktualizován ke dni 31. 12. 2009. Někteří ekologicky hospodařící zemědělci byli pak identifikováni během terénního výzkumu. Dotazník byl za účelem srovnatelnosti převzat z publikace *Ekologické zemědělství v Krkonoších: vlivy na krajinu a regionální rozvoj* (Klapka P., Klapková E., Martinát S., 2005). Protože se jedná o hlavní metodický nástroj aplikovaný v této práci, zaslouží si bližší pozornost.

Z celkového počtu 46 ekologicky hospodařících zemědělců je 39 hospodářů certifikovaných a 7 hospodářů necertifikovaných. Získala jsem 22 vyplněných dotazníků a na dalších 7 dotazníků, na které respondenti odmítli odpovídat, byly použity informace zjištěné na oficiálních internetových stránkách ekofarem. Celkově je tedy 63 % dotazníků vyplněno, zbývající respondenti nebyli ochotni odpovídat, neprovozují internetové stránky a ani jakkoliv jinak nebylo možné o nich získat směrodatné informace.

Dotazník je rozdělen na několik dílčích částí, s vymezenou tematikou. První část dotazníku byla zaměřena na zjištění úvodních informací ohledně ekologicky hospodařících zemědělců. Dotazy jsou zaměřeny na to, zda je hlavní a vedlejší výdělečná činnost zemědělství, cestovní ruch nebo něco úplně jiného. Dále také informace o historii oblasti ekologicky šetrného hospodářství a jejich půdy.

Do druhého oddílu se řadí otázky týkající se podnikání v cestovním ruchu, celkem bylo položeno 13 otázek z této oblasti. Tuto část dotazníku zodpovídalo pouze několik subjektů, a to ti, kteří v cestovním ruchu podnikají,

ať už mají cestovní ruch jako hlavní, tak i vedlejší výdělečnou činnost. Dotazy byly zaměřeny na ubytovací kapacity včetně dotazů na počty pokojů a lůžek, charakteristiky hostů a zemi jejich původu. Samozřejmě byla zkoumána sezónní návštěvnost, cena ubytování v závislosti na sezónách či kapacita restauračního zařízení případně prodej vlastních produktů, pokud se tak v hospodářství děje.

Další část dotazníku se zabývá podnikáním v zemědělství, na které už odpovídali všichni dotazovaní respondenti. Je zde zařazeno 9 otázek, které se ptají výměry obhospodařované půdy, ať už orné nebo trvalých travních porostů (TTP) a hlavní plodiny rostlinné výroby. Zemědělci chovající taktéž hospodářská zvířata uváděli jejich počty a druhy. Při dotazování na produkci masa či mléka byla požadována roční produkce pro možnost srovnání s dotazníkem z roku 2004. V dotazníkovém šetření je požadován i hlavní odběratel farmy. Otázkou také bylo, do jaké míry je jejich hospodářství samozásobitelské, případně jestli a které produkty prodávají přímo na farmě.

Čtvrtá část se zajímá o ostatní služby pro spoluobčany nebo třeba pro obec, ve které zemědělec hospodaří. Jedná se o poskytování služeb například údržby veřejných komunikací, sekání mezí a příkopů nebo odklizení sněhu. V této části jsou i otázky, zda chce hospodář rozšířit své podnikání i do této oblasti.

Pátá část jsou již závěrečné informace, které se zajímají o využívání dotačních titulů, či zda zemědělci znají své kolegy v okolí, a to jak registrované nebo neregistrované. Tato otázka samozřejmě pomáhala rozšířit seznam ekologicky hospodařících zemědělců především o ty neregistrované, kteří se nevyskytovali v seznamu na portálu Ministerstva zemědělství České republiky. Hospodáři zde zmiňují své záměry do budoucna jak v zemědělství, tak i v cestovním ruchu a ve službách nebo co považují za vhodné investice v případě dostatku finančních prostředků.

Poslední součástí dotazníku je identifikace respondenta, samozřejmostí je místo podnikání a název firmy, dále například forma vlastnictví. Posledními dotazy je věk a nejvyšší dosažené vzdělání vlastníka ekologicky šetrného hospodářství.

Vzhledem k tomu, že stejné dotazníkové šetření probíhalo na tomto území již v roce 2004 je možné celkové srovnání a vývoj oblasti po pěti letech. Zároveň byl z tohoto výzkumu napsán článek do odborného časopisu *Opera Concontica* (Klapka P., Klapková E., Martinát S., 2005). Dotazníkové šetření probíhalo stejným způsobem jako šetření pro potřeby této diplomové práce, a to diskuzí s ekologicky hospodařícími zemědělci, případně dohledávání dodatečných informací na jejich oficiálních webových stránkách.

2 Zájmové území

Zájmové území bylo vymezeno podobně v jako již zmíněné práci Klapkové E. (2005) za účelem srovnávání těchto dvou výzkumů. Proto nebyla použita geomorfologická hranice Krkonoš ani hranice biosférické rezervace. Vzhledem k tomu, že se některé z ekologicky šetrných hospodářství nenachází v ochranném pásmu, ale má se zázemím ochranné zóny silné vazby, byly zahrnuty i ekologicky šetrná hospodářství s přímými vazbami na toto ochranné pásmo Krkonošského národního parku.

2.1 Základní charakteristika území

Krkonoše leží v severovýchodní části České republiky při hranici s Polskem. Krkonošský národní park (KRNAP) byl založen roku 1963, rozloha území činí 54 959 ha. Nejvyšší pohoří České republiky se nachází v severní části Českého masivu, nejvyšší horou pohoří a zároveň i celé České republiky je Sněžka (1602 m n. m.), jejímž vrcholem prochází česko-polská hranice.

Celé vymezené území řadíme do Krkonoško-jesenické soustavy v rámci České vysočiny. Prvním celkem zájmové oblasti je celek Krkonoše s podcelky Vrchlabská vrchovina, Krkonošské hřbety a Krkonošské rozsochy. Druhým celkem ve vymezené oblasti je celek Krkonošské podhůří s podcelky Železnobrodská vrchovina a také Podkrkonošská pahorkatina (*Flousek J., Hartmanová O., Štursa J., Potocki J., 2007*).

Krkonoše byly vyvrásněny v prvohorách hercynským vrásněním, před zhruba 600 milióny lety, během alpínské orogeneze byla zemská kůra v oblasti dnešních Krkonoš rozlámána a jednotlivé kry vyzdviženy zhruba do dnešních výšek, formovány byly především díky účinkům vodní eroze. Během čtvrtohor byla velká část pohoří modelována ledovcem, došlo ke vzniku karů, ledovců a jezer. Tyto oblasti patří k nejcennějším lokalitám nejen v Krkonoších, ale i v celé České republice, nacházejí se zde totiž jedinečné

druhy flóry přežívající z doby ledové¹. Po skončení doby ledové nastala opětovná modelace především vodní erozí, ale také i svahovými pohyby, činností lavin a sněhu a v neposlední řadě také činnost člověka (Fanta J., et al., 1969).

Krkonoše jako jediné pohoří České republiky překračuje evropskou středohorskou hranici 1500 m n. m. a významně vystupuje nad horní hranici lesa, která probíhá v Krkonoších v průměrné výšce 1250 -1350 m n. m. V pohoří můžeme sledovat změny vegetačních stupňů s nadmořskou výškou. Do 800 m n. m. se jedná o podhorský stupeň, na něj navazuje do výšky 1200 m n. m. stupeň horský, dále je to do 1500 m n. m. klečový stupeň a posledním nejvyšším stupněm v Krkonoších je alpský. Tohoto stupně dosahuje jen pět vrcholů v Krkonošském národním parku (Flousek J., Hartmanová O., Štursa J., Potocki J., 2007). Jakožto nejvyšší České pohoří mají Krkonoše vysokohorské přírodní rysy hřbetů a hřebenů, drsné klima s velmi chladnými severními a severozápadními větry, nízkými teplotami vzduchu a vysokými úhrny atmosférických srážek (Sýkora B., ed. 1983). Ovlivněno je také krkonošské podhůří, ve kterém jsou zaznamenány vyšší teploty a také vyšší průměr srážek než místa se stejnou nadmořskou výškou v jiných částech republiky.

Krkonoše začínají na západě Novosvetským průsmykem a masívem Kapradiníku, odkud vede pomyslná hranice po Jizeře a po jižním a východním úpatím Krkonoš, přibližně po linii Kořenov-Příchovice-Zlatá Olešná-Jablonec nad Jizerou-Hrabačov-Vrchlabí-Prostřední Lánov-Rudník-Mladé Buky-Horní Staré Město-Křenov až po Žaclěř. Na západní straně sousedí Krkonoše s Jizerskými horami, na východě to je Sudetské mezihoří (Tichá T., 2006). Administrativně se Krkonošský národní park rozkládá z větší části v Královéhradeckém kraji, na území okresu Trutnov, z menší části leží na území Libereckého kraje, okres Semily a Jablonec nad Nisou.

Za hranicemi navazuje Krkonošský národní park plynule na Karkonoski Park Narodowy, který se rozkládá na území Polska. Tento národní park byl

¹*Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-05]. Příroda a historie. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/priroda-a-historie/>>.

založen roku 1959 a rozprostírá se na území o velikosti 5 575 ha. Administrativně se nachází ve Vojvodství Dolnoslezském (Bašta J., 2008).

2.2 Historie

Historie pohoří Krkonoše má ve své historii několik významných mezníků, a to jak pozitivních, tak především negativních. Na počátku prvního tisíciletí našeho letopočtu byly v Krkonoších rozsáhlé hvozdy tvořené především smrkem, jedlím a bukem, které přecházely nad horní hranici lesa v souvislé porosty kosodřevin (Flousek J., Hartmanová O., Štursa J., Potocki J., 2007).

Krkonoše byly kolonizovány ve 13. a 14. století, bažiny začaly být vysušovány, louky se přeměňovali v pastviny a především začala těžba lesů. S těžbou dřeva také souvisí začátky hornictví a sklářství. Devastace lesů nabyla kolem 16. a 17. největšího rozsahu především díky hornictví v Kutné Hoře, kam bylo dřevo splavováno¹. Přes hory také vedly důležité stezky navazující na evropské obchodní cesty. Jednou z nejdůležitějších byla trutnovská, ta spojovala Prahu s Vratislaví (Sýkora B., et al.. 1983).

V této době se také oblast Rýchory stala místem s nejintenzivnější těžbou zlata v celé krkonošské oblasti. Hornická činnost a tzv. „zlatá horečka“ nastala v oblasti v první polovině 16. století, původně však stála v údolí Zlatého potoka sklářská huť, která dala této dolině jméno. Ze sklářské a později hornické osady se již na konci 16. století stala selská ves (Dvořák J., Tichý A., 2009).

Dalším významným mezníkem byla třicetiletá válka, která vyhnala původní obyvatele do hor. Tam vznikla první stavení, v oblasti horní hranice lesa se začalo sklízet seno, dobytek začal spásat horská luka. Tak se začalo formovat tzv. budní hospodářství (Flousek J., Hartmanová O., Štursa J., Potocki J., 2007).

¹ *Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-07]. Historie vlivu člověka na území Krkonoš. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/historie-vlivu-cloveka/>>.

Stav lesa na počátku 18. století byl velmi špatný hlavně díky těžbě pro sklárny a železárny a také škody napáchané pastvou nebyly nijak malé. Zavedla se však plánovitá sadba původního lesního porostu. Místních semen ale nebylo dost, proto se začala používat sadba z Rakouska a Německa, která postupně vytlačila krkonošský ekotyp smrku. Dalším negativním jevem byl sběr léčivých bylin, který dosáhl zejména ve druhé polovině 18. století takových rozměrů, že byla řada lokalit vážně poškozena (*Bašta J., 2008*).

Na konci 19. století přišel pro Krkonoše neposlední významný mezník, a to turistika. Původní sezónní boudy byly přestavovány pro celoroční potřeby turistického ruchu, vytvářely se rukodělné výrobky z přilehlých kosodřevin, budovaly se nové komunikace (*Fanta J., et al., 1969*).

Před druhou světovou válkou byly Krkonoše spolu s dalšími hraničními horami poznamenány výstavbou hraničních opevnění. Léta okupace znamenala opětovné zvýšení těžby dřeva, což následovně vedlo k rozsáhlým kůrovcovým kalamitám¹. V tomtéž období spadala část vymezené oblasti Sudet, kde převažovalo německé osídlení. Po mnichovské dohodě v roce 1938 bylo území pod nátlakem podstoupeno Německu a obyvatelé české národnosti se přesídlovali do vnitrozemí.

Po druhé světové válce bylo území připojeno zpět k ČSR a probíhal odsun německého obyvatelstva. Oblast byla doosídlována lidmi z vnitrozemí nebo přistěhovalci ze zahraničí. Tito lidé však nemají historický vztah k půdě a ke krajině. Podobný osud měla i výše zmíněná obec v oblasti Rýchor, Sklenářovice. Po druhé světové válce bylo nařizováno vysídlení obce. Z nepochopitelných důvodů však nedostali Sklenářovice a ani nedaleké Verněřovice na odvráceném svahu Sklenářovického vrchu šanci na záchranu dosídlením nebo prodejem chalupářům. V letech 1959-1960 byla nařizována demolice a Sklenářovice byly srovnány se zemí. Dnes láká opuštěná krajina především jako memento. Dnes je v tomto místě obnovený kamenný most, zbytky zdí vodního mlýna a kaplička z roku 1874 (*Dvořák J., Tichý A., 2009*).

¹ *Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-07]. Historie vlivu člověka na území Krkonoš. Dostupné z WWW: <<http://www.krnap.cz/historie-vlivu-cloveka/>>.

V dnešních dnech poznamenávají naše nejvyšší pohoří dva negativní faktory. Prvním je vliv imisí, které se začaly viditelně projevovat na konci 70. let 20. století díky značnému růstu tepelných elektráren. Již tak oslabené, druhově stereotypní lesy měly menší odolnost vůči chorobám. Imisní situace se zlepšuje až po roce 1991. Druhým negativním faktorem je intenzivní turistická zátěž. Správa krkonošského národního parku podporuje různé druhy rekreačního a sportovního využití, ovšem s jistými omezeními. Jsou to (Klapková E., 2005):

- pěší turistika (pouze na vyznačených trasách),
- cykloturistika (na silnicích a komunikacích k tomuto účelu vyznačených),
- běžecké lyžování (na vyznačených trasách),
- sjezdové lyžování (na místech k tomu povolených),
- jízda na koních (na povolených okruzích),
- horolezectví (pouze v oblastech Hnědé skály, Hranostají, Lubošské skály, Emin kámen)
- vodní sporty (sjiždění v plavidlech bez motorového pohonu, na Jizeře a horním toku Labe

2.3 Využívání území Krkonoš v současnosti

Komunikační předpoklady v Krkonoších, jako je dostupnost území silniční a železniční dopravou, nejsou ideální. Silniční dostupnost větších turistických center, jako je Pec pod Sněžkou, Špindlerův Mlýn či Harrachov je prováděna po komunikacích vyšších tříd, dostupnost menších center a vesnic je ale především v zimě značně obtížná. Některé vesnice či usedlosti nemají ani dostatečná značení. Železniční doprava v oblasti Krkonoš je nedostatečná, jedna z mála tratí, která vede do turistického střediska je trať Tanvald – Harrachov. Dostupnost vlakového nádraží však není jednoduchá, protože je ve značné vzdálenosti od centra města. Podobně obtížná dostupnost je i v Rokytnici nad Jizerou. Železniční doprava spojuje také města Vrchlabí,

Trutnov či obec Svobodu nad Úpou. Avšak turisticky vyhlášené lokality jako Pec pod Sněžkou nebo Špindlerův Mlýn železniční dopravou dostupné nejsou.

Mezi další realizační předpoklady cestovního ruchu patří také materiálně - technická základna, kde se zkoumají prvky jako rozmístění, struktura či kapacita ubytovacích, stravovacích a dopravních zařízení. Co se týče rozmístění, je struktura ubytovacích a stravovacích zařízení značně nevyrovnaná. Přetížená jsou především zimní střediska, jako je Harrachov, Špindlerův Mlýn či Pec pod Sněžkou. Průměrně rozmístěná jsou tato zařízení na hřebenech nebo po turisticky oblíbených cestách. V některých částech Krkonoš je však ubytovací a stravovací zařízení nedostatečné a celé oblasti jsou jen velmi řídky osídleny. Právě taková místa jsou ideální a mají velký potenciál pro rozvoj agroturistických farem.

2.4 Ochrana území

Národní parky jsou vyhlášovány vládními orgány nebo parlamenty jednotlivých států. Statut národního parku je v České republice stanovován zákonem České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, národní parky mají samostatný správní orgán - správu národního parku. Správa KRNAP se sídlem ve Vrchlabí je příspěvkovou organizací Ministerstva životního prostředí ČR. Správa národního parku řídí a koordinuje všechny hlavní aktivity a zásahy do vymezené oblasti. Je odbornou organizací pro ochranu přírody, zabezpečení strážní, kontrolní a informační služby, provádění asanačních a regulačních prací a výchovnou činnost pro území NP a jeho ochranného pásma (Bašta J., 2008). Veškeré využití národních parků musí být podřízeno zachování a zlepšení přírodních poměrů a musí být v souladu s vědeckými a výchovnými cíli sledovanými jejich vyhlášením¹. Národním parkem lze vyhlásit území většího rozsahu, které je jedinečné v mezinárodním

¹ *Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-07]. Legislativa správy KRNAP. Dostupné z WWW: <<http://www.krnap.cz/legislativa-spravy-krnap/>>.

či národním měřítku¹. Území, jehož značnou část zaujímá přirozené, lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž rostliny, živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam. Činnost člověka v národním parku je řízena plánem péče o NP a návštěvním řádem.²

Krkonošský národní park byl na základě zákona č. 40/1956 Sb., vyhlášen v roce 1963 vládním nařízením č. 41/1963 Sb., o zřízení Krkonošského národního parku. Ochranné pásmo (dále jen OP) bylo zřízeno Nařízením vlády ČSR č. 58/1986 Sb., o ochranném pásmu Krkonošského národního parku. Nově byl KRNAP zřízen a podmínky jeho ochrany byly stanoveny Nařízením vlády České republiky č. 165/1991 Sb. ze dne 20. 3. 1991, kterým se zřizuje Krkonošský národní park a stanoví podmínky jeho ochrany. Základní ochranné podmínky národních parků a další náležitosti jsou dány zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v platném znění (3., 5., 6.a 7. část), s účinností od 1. 6. 1992³.

V České republice jsou dosud vyhlášeny čtyři národní parky, jsou to Krkonošský národní park, NP Šumava, NP Podyjí a NP České Švýcarsko.

V těchto chráněných územích lze provozovat turistické aktivity, avšak s mnoha omezeními, aby bylo dodrženo ekologických limitů. Tato omezení nejen cestovního ruchu vyplývají přímo ze zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Mezi základní ochranné podmínky chráněných pásem se řadí např. zákaz tábořit a rozdělávat oheň mimo vyhrazená místa, zákaz vjezdu motorových vozidel do určitých částí chráněných oblastí, zákaz stavět dálnice, silnice, železnice, průmyslové stavby, sídelní útvary či organizovat a pořádat hromadné sportovní či turistické akce bez povolení orgánů ochrany přírody⁴. Přísnost těchto omezení závisí na kategorii zvláště chráněného území, případně na dané zóně národního parku Jsou různé metody ke stanovení limitů ochrany oblasti, například koncept únosné kapacity území. Tím se hodnotí, jaké zatížení může lokalita unést, aniž by došlo k poškození životních podmínek

¹ Zákon č.114/1992 o ochraně přírody a krajiny, § 15

² *Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-07]. Legislativa správy KRNAP. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/legislativa-spravy-krnap/>>.

³ *Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-07]. Ochrana přírody a péče o NP. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/ochrana-prirody-a-pece-o-np/>>.

⁴ Zákon č.114/1992 o ochraně přírody a krajiny, § 15

obyvatelstva nebo degradaci životních prostředí (Klapková E., 2005). Mezi omezení, která se používají v Krkonošském národním parku, ale i v dalších chráněných lokalitách jsou sezónní nebo časové omezení vstupu do jednotlivých lokalit, fyzické bariéry omezující vstup mimo ohrazené prostory (zákazové cedule, ploty, zábradlí), omezení vstupu pro určitý typ návštěvníků (např. vstup se psy, zákaz vjezdu cyklistů) nebo úplné uzavření určité lokality pro cestovní ruch (Klapková E., 2005).

Pohoří je také chráněno jako oblast přirozené akumulace povrchových vod. Při ochraně lokality je však vhodnější aktivitou přesměrování zájmu turistů z ohrožených oblastí do těch méně ohrožených. V mnoha případech je toto opatření účinnější než nařízení a zákazy.

Návštěvní řád je dalším obecně závazným právním předpisem, který se v chráněných územích musí dodržovat. Kdo návštěvní řád vydává a čeho by se měl týkat je součástí zákona číslo 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Tento zákon říká: „ Na území národních parků je omezen vstup, vjezd, volný pohyb osob mimo současně zastavěné území obcí a rekreační a turistické aktivity osob. Návštěvní řád Krkonošského národního parku je Vyhláškou č. 1 ze dne 15. února 1993 vydanou správou KRNAP. Účelem této vyhlášky je: „Zajištění funkcí Krkonošského národního parku vyplývajících z jeho poslání chránit přírodní hodnoty území pro zachování stabilních ekosystémů jakož i pro vědecké, výchovné a osvětové využívání“.

- Kontrolu dodržování předpisů o ochraně přírody a krajiny v chráněných § 81 zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny právo jmenovat ustanovující úřady, kterými jsou krajské úřady a správy.

Jako další ochranou vymezeného území byla v roce 1992 Organizací spojených národů pro vzdělání a vědu (UNESCO) v rámci programu Člověk a biosféra (MAB – Man and biosphere) na území Krkonošského národního parku vyhlášena bilaterální biosférická rezervace UNESCO Krkonoše - Krakonosze (Bašta J., 2008). Základní směrnice týkající se biosférických rezervací byly vymezeny v roce 1974, světová síť těchto rezervací je

rozprostřena tak, aby zahrnovala všechny základní biomy Země a zaměřila se na jejich různorodost. Cílem těchto regionů je ochrana genofundu, vědecký výzkum sledující využívání a zneužívání přírodních zdrojů, výměna informací v mezinárodním měřítku a výchova odborníků i veřejnosti pro cíle ochrany přírody (Beranová Z., 2010). Biosférické rezervace neukazují jen výjimečné části krajiny, zaměřují se také na ukázky krajiny citlivě využívané člověkem či přírodu degradovanou lidskou činností. Biosférické rezervace mohou být vyhlášena území chráněná národní legislativou a musí být dostatečně velká, proto je možné touto rezervací vyhlásit v České republice pouze národní parky nebo chráněné krajinné oblasti¹. Některé partie KRNAP jsou zařazeny do mezinárodních ochranných programů, jako jsou Seznam mokřadů mezinárodního významu, CORINE Biotopes apod. (Bašta J., 2008).

Na území Krkonošského národního parku byla vyhlášena také chráněná oblast Natura 2000, což je soustava chráněných území na území členských států Evropské unie. Soustavu chráněných lokalit Natura 2000 tvoří dva typy území, jsou to oblasti ochrany ptactva (ptačí oblasti, PO) a zvláště chráněná území pro vybraná přírodní stanoviště, rostliny a živočichy (evropsky významné lokality, EVL). Natura 2000 je zaměřena na udržení biologické rozmanitosti, zachování příznivého stavu přírodních stanovišť a ochranu ohrožených druhů rostlin a živočichů. V případě Krkonoš se obě oblasti, ptačí oblast i evropsky významná lokalita, z velké části překrývají².

Ptačí oblast Krkonoše byla vyhlášena nařízením vlády České republiky dne 27. 10. 2004. Rozloha této lokality zahrnuje celý národní park a vybrané části jeho ochranného pásma, rozprostírá se na 40 907 ha. Předmětem ochrany oblasti je sedm druhů ptáků a zachování jejich přírodního prostředí³.

¹ *Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-07]. Legislativa správy KRNAP. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/legislativa-spravy-krnep/>>.

² *Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-08]. Ochrana přírody a péče o NP. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/natura-2000/>>.

³ *Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-08]. Ochrana přírody a péče o NP. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/natura-2000/>>.

Evropsky významná lokalita byla schválena dne 22. 12. 2004 na území o rozloze 54 979,594 ha. V této oblasti je chráněno celkem 21 typů stanovišť, 4 druhy rostlin a 2 druhy živočichů¹.

Dle zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb., se požaduje u záměrů staveb a rekonstrukcí vyjádření, zda lze vyloučit významný vliv na stav evropsky významné lokality či ptačí oblasti. Toto vyjádření vydává orgán ochrany přírody, v Krkonoších je to Správa KRNAP².

Přestože jsou Krkonoše národním parkem, biosférickou rezervací UNESCO a také v soustavě chráněných oblastí Natura 2000, neustává tlak podnikatelů na výstavbu dalších sjezdovek, vleků, lanovek a ubytovacích kapacit v území, které je již turisty přetíženo. Turistická „kolonizace“ Krkonoš byla zahájena stavbou mnoha chalup a horských bud a pokračovala nedostatečně regulovanou výstavbou penzionů a hotelů. Hotel Horizont v Peci pod Sněžkou se stal učebnicovým příkladem zničení krajinného rázu. Krkonoše aspirují na destinaci, jejíž krajina bude pouhým pozadím aktivit turismu a bude těmito aktivitami přetvářena. V sezóně překračuje počet turistů až 20-ti násobně počet místních obyvatel a tempo stavby tzv. apartmánových domů nesleduje růst počtu obyvatel. Vysoká přitažlivost regionu pro cestovní ruch je do značné míry determinována výškou hor, blízkostí Prahy a německých i polských hranic (Pásková M., 2009).

Krkonoše spadají do velkoplošně chráněných území, celá oblast se však ještě dělí a vznikají i menší oblasti, které jsou výrazněji chráněny, či zde probíhá snaha o navrácení původních rostlin. Tak se děje například ve Sklenářovickém údolí v nejvýchodnější části Krkonoš, zvané Rýchory (Dvořák J., 2009).

Rýchory byly v 16. století oblastí s nejintenzivnější hornickou činností v celé krkonošské oblasti, to samo sebou přineslo velkou devastaci Rýchor a všech přilehlých oblastí (Dvořák J., Tichý A., 2009). Po druhé světové válce bylo nařízeno vysídlení obce a nebylo dovoleno ani opětovné dosídlení či prodej oblasti. Původně druhově bohaté údolí s výskytem několika endemických

¹ Správa Krkonošského národního parku [online]. 2010 [cit. 2011-04-08]. Ochrana přírody a péče o NP. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/natura-2000/>>.

² Správa Krkonošského národního parku [online]. 2010 [cit. 2011-04-08]. Ochrana přírody a péče o NP. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/natura-2000/>>.

druhů bylo, po vysídlení původního obyvatelstva, extenzivně využíváno. Zemědělská půda byla obhospodařována pastvinářským družstvem, pak státním statkem a část pozemků byla osázena smrkem nebo zarostla náletem dřevin. Naštěstí se oblasti vyhnula éra intenzivního socialistického zemědělství, používání těžkých hnojiv a pesticidů, přesto celá oblast zpustla (Dvořák J., 2009).

Do rozlehlého údolí se dnes snaží správa Krkonošského národního parku navrátit původní rostliny, a to cestou „měkkých“ forem ekologického hospodaření. Jsou tu preferováni drobní hospodáři, kteří pomáhají obnově biotopu. Horké a podhorské stráně jsou spásány především ovce, sečení luk probíhá po domluvě s Krkonošským národním parkem až po odkvětu chráněných rostlin (Dvořák J., 2009).

Aktivní ochranářskou a osvětovou činnost podniká v oblasti značné množství subjektů. Jedním z neaktivnějších a nejstarších vzdělávacích center je Rýchorská bouda v nejvýchodnějším cípu Krkonoš. Už 30 let slouží Rýchorská bouda jako stále vzdělávací centrum Správy KRNAP pod názvem Krkonošské středisko ekologické výchovy (KSEV). Objekt byl postaven už v roce 1930 a už v roce 1960 byl představen koncept na vybudování prvního ústředního školicího střediska ochrany přírody. Již od roku 1976 se zde pořádali setkání mladých ochránců přírody, letní školy, brigády apod. (Dvořák J., Tichý A., 2009). Různorodost akcí a počty účastníků postupně rostou. Dnes v objektu probíhají školící a seminární akce pro děti i dospělé, konají se zde školy v přírodě, letní tábory, mezinárodní brigády, jazykové kurzy zaměřené na problematiku ochrany přírody za účasti zahraničních lektorů, semináře o historii a vývoji ekologické výchovy atd. Již od počátku také funguje spolupráce s přírodovědnými kroužky při domech dětí a mládeže (Stehlík L., 2006).

S ochranou Krkonoš souvisí také projekt o podobě Krkonoš v příštích 50-ti letech, Vize Krkonoše 2050. Tento nápad se zrodil člena rady národního parku už v roce 2004. Hlavním cílem celého projektu je zapojit širokou veřejnost, obce, správy národních parku na české i polské straně Krkonoš aby se podílely na ochraně celého území (Najmanová K., 2006).

3 Výsledky dotazníkového šetření

Tato část se zabývá kompletací výsledků z dotazníkového šetření. Veškeré dotazníky byly vyhodnoceny a porovnávány. Jsou zaznamenány jak nejčastější odpovědi na dané otázky, tak i méně časté a ojedinělé odpovědi. Výsledky dotazníkového šetření jsou zaznamenávány postupně, tak jak byly otázky pokládány v dotazníku. Před konkrétními výsledky otázek je však ještě úvodní slovo ohledně návratnosti dotazníků a zdrojových údajů o ekologicky hospodařících zemědělstvích.

3.1 Návratnost dotazníků

Ekofarmy v Krkonoších byly vyhledávány a zpracovány podle seznamu ekologicky hospodařících zemědělců z internetového portálu Ministerstva zemědělství České republiky, který byl aktualizován 31. 12. 2009¹. Tento zdroj však neměl některé údaje správné. Nejvíce nesrovnalostí bylo v samotných zemědělstvích. Někteří lidé ze seznamu neměli nikdy žádnou ekofarmu a provozovali živnost z úplně jiného oboru. Jeden z těchto omylů bylo i údajné ekologicky šetrné hospodářství pana Vladimíra Jusky v Chuchelné Lhotě, kde s ekologickou farmou nemají vůbec nic společného, jedná se totiž o výrobu nápojů. Podobný případ je i v Žacléři, kde na adrese paní Ireny Haviarové sídlí její kadeřnictví. Neposlední chybou je také i sídlo farmy v panelovém domě, odkud se majitel již dávno odstěhoval a v oblasti zemědělství prý ani nikdy nepracoval. Mezi další nesrovnalosti, se kterými jsem se setkala, bylo rozdílné trvalé bydliště šetrně hospodařícího zemědělce a adresa ekofarmy, některé farmy se pak nenacházely ve vymezené oblasti.

Dalším zdrojem při hledání ekofarem byli i samotní zemědělci, kteří ve svém okolí znají i neregistrované kolegy. Celkem jsem našla 46 ekologicky

¹ *Ministerstvo zemědělství* [online]. 3.3. 2010 [cit. 2011-10-02]. Seznam ekologických zemědělců 2009. Dostupné z WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/statistika/ekologicke-zemedelstvi/seznam-ekologickych-zemedelcu/>>.

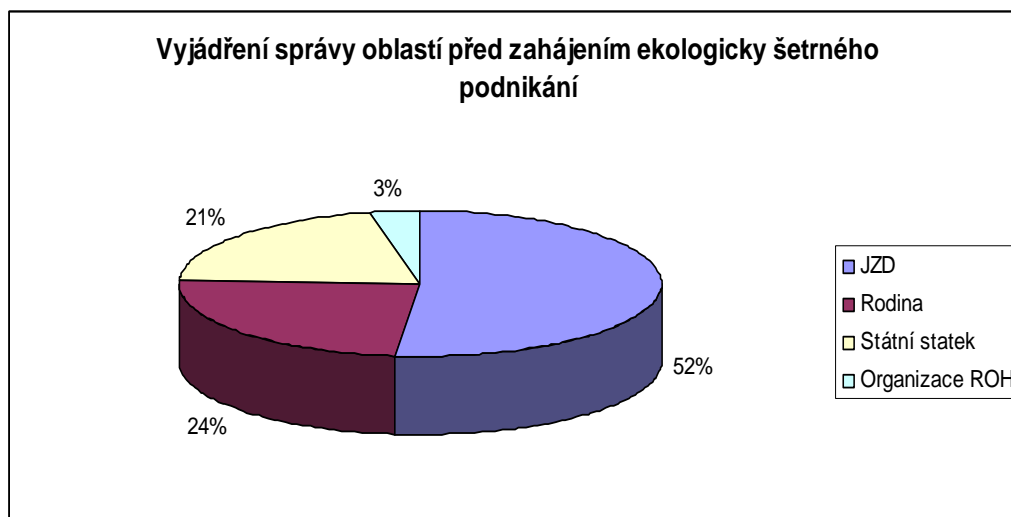
hospodařících zemědělců. Registrovaných 39 šetrně hospodařících subjektů a neregistrovaných jsem našla 7.

Přestože jsem ekologicky hospodařící zemědělce navštěvovala osobně, kontaktovala telefonem, elektronicky i dopisem, návratnost dotazníků je pouze 63 %. Při některých návštěvách jsem se setkala s vřelým přivítáním, někde jsem však zaznamenala silnou neochotu a nepochopení, což neodpovídá profilu majitele ekologicky šetrné farmy. Nakonec jsem získala 22 vyplněných dotazníků, 24 ekologicky hospodařících zemědělců odmítlo odpovědět. U sedmi z těchto dotazníků dohledala údaje a informace oficiálně prezentované na internetových stránkách ekofarem nebo v odborných časopisech, proto je k dispozici celkem 29 kompletně vyplněných dotazníků.

3.2 Úvodní informace

První část dotazníku byly úvodní informace, kde bylo pět základních otázek ohledně respondenta i pozemků ekofarmy. Hned na první otázku, kdy bylo zahájeno samostatné hospodaření, odpovědělo 69 % respondentů, že jejich hospodaření začalo mezi lety 1990-1999, ostatních 9 zemědělců zahájilo svou činnost po roce 2000.

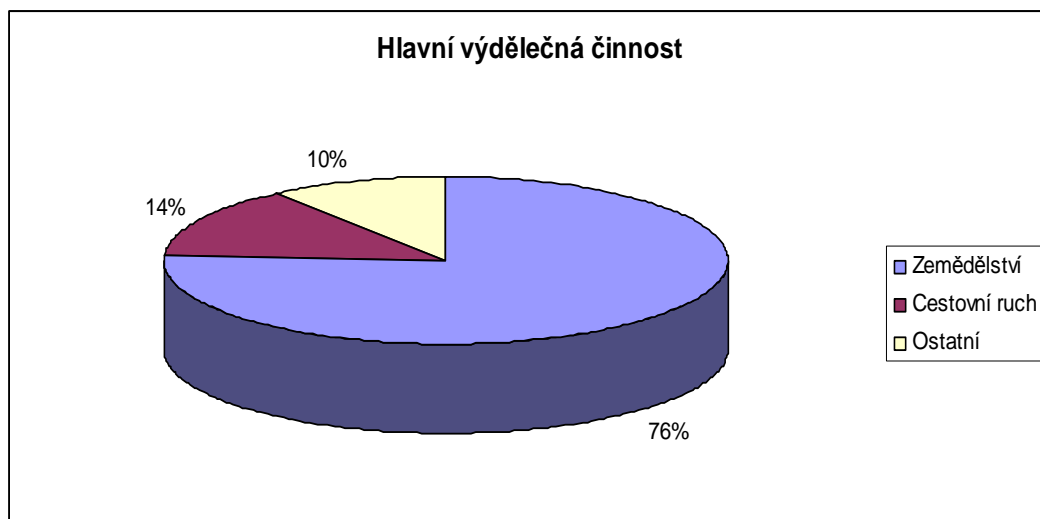
Na otázku, kdo na pozemcích hospodařil v minulosti, byla odpověď 15-ti respondentů, že pozemky vlastnilo jednotné zemědělské družstvo. Druhou nejčastější odpovědí by, že vymezená oblast ekologické farmy vždy patřila rodině, absolutně to je 7 subjektů. Pouze o jednoho méně, tedy 6 respondentů uvedlo, že pozemky patřily do vlastnictví státních statků. Dnes obhospodařovanou půdu jednoho šetrného zemědělství provozovala dříve svou činností ROH.

Obr. 1 Vyjádření správy oblastí před zahájením ekologicky šetrného podnikání

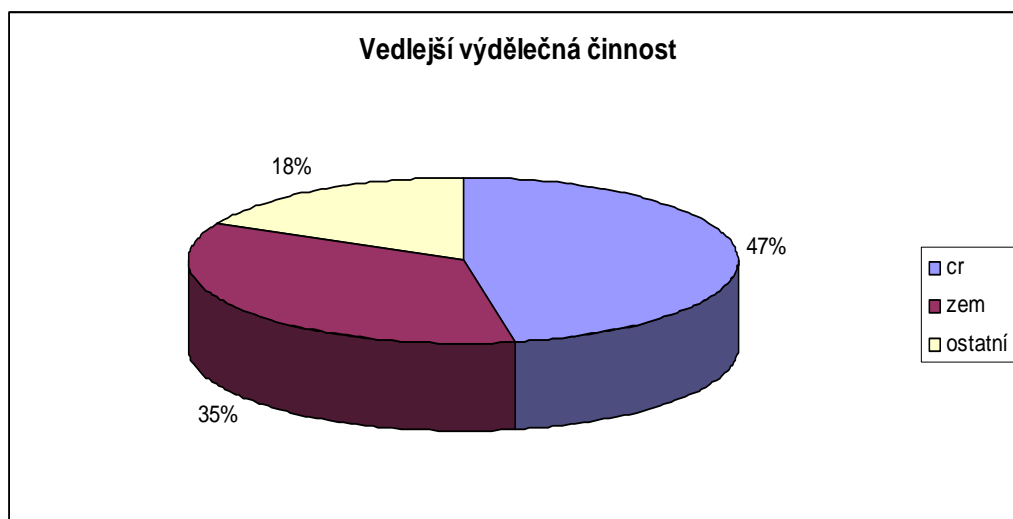
Zdroj: Vlastní výzkum

Pro 76 % respondentů je hlavní výdělečnou činností zemědělství. Pro 4 dotazované je to cestovní ruch a ostatní pracují na hlavní pracovní poměr jinde a ekofarmu mají jako vedlejší výdělečnou činnost. Pro 7 subjektů, které provozují jako hlavní činnost zemědělství, je cestovní ruch jako vedlejší výdělečná činnost. Dalších 12 subjektů podnikajících v zemědělství žádnou vedlejší výdělečnou činnost nemá. U ostatních se vedlejší výdělečná činnost nedá jednotně specifikovat, jsou to činnosti jako poradenské služby či fyzioterapeut.

Obr. 2 Hlavní výdělečná činnost ekologicky šetrných hospodářů

Zdroj: Vlastní výzkum

Obr. 3 Vedlejší výdělečná činnost ekologicky šetrných hospodářů

Zdroj: Vlastní výzkum

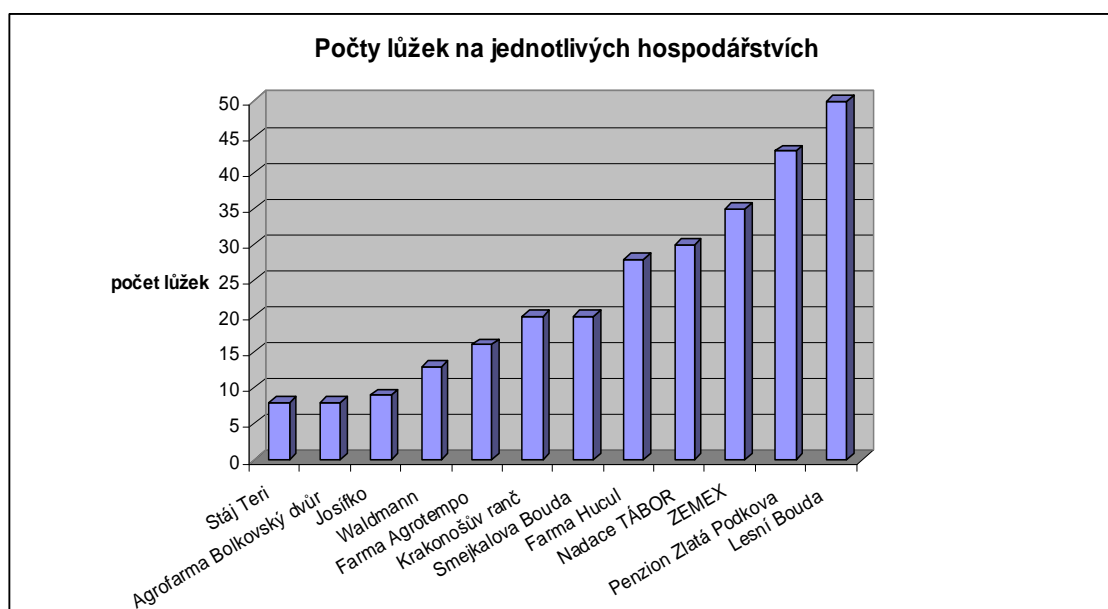
3.3 Podnikání v cestovním ruchu

Druhá oblast dotazníku se zajímá o práci ve sféře cestovního ruchu. V cestovním ruchu podniká pouze necelá polovina dotazovaných, 41 %, v absolutních číslech to znamená, že 12 ekologicky šetrných hospodářství

podniká v cestovním ruchu. Pouze 4 z těchto farem mají cestovní ruch jako hlavní výdělečnou činnost, ostatní jako vedlejší výdělečnou činnost.

Ubytovací kapacity jsou na farmách velmi rozdílné, co se týče počtu pokojů, jsou 4 ekologicky šetrná hospodářství, která mají 1-4 pokoje. Druhým a zároveň nejčastějším intervalem je počet pokojů mezi 5 až 8, kam spadá 6 farem. Pouze dvě hospodářství mají více než osm pokojů, jsou to Penzion Zlatá Podkova v Rokytnici nad Jizerou s 11-ti pokoji a Horský hotel Lesní bouda v Peci pod Sněžkou, který disponuje 18-ti pokoji. Jediná farma, Stáj Teri manželů Jonových, nabízí ubytování ve srubu, stranou od hlavních hospodářských a obytných budov. Ubytovací kapacity ostatních hospodářství se nachází přímo či v nejbližším okolí těchto budov.

Počty lůžek jsou ve zmíněných zařízeních také velmi rozdílné, a to od 9 po 50 lůžek většinou ve 2-5 lůžkových pokojích. Nejmenší kapacitu, tj. od 8 do 13 lůžek mají pouze 4 farmy. Nejčastěji je v hospodářstvích 16-30 lůžek, kapacitu nad 30 lůžek splňují pouze 3 ekologicky šetrná hospodářství. Největší kapacitu, 50 lůžek, má Horský hotel Lesní Bouda.

Obr. 4 Počty lůžek na jednotlivých hospodářstvích

Zdroj: Vlastní výzkum

Úhrnem respondenti provozující ubytování disponují celkovou kapacitou 79 pokojů s 272 lůžky. Polovina farem poskytuje pouze ubytování, druhá polovina poskytuje v kombinaci ubytování, restauraci či nějaké sportovní vyžití, nejčastěji jízdárny. Ceny za lůžko se v jednotlivých farmách také liší. Nejčastěji se cena pohybuje od 150 do 250 Kč za noc se snídaní, výjimkou však není ani cena 560 či 1100 Kč za noc. Tyto rozdíly jsou dány samozřejmě počtem lůžek na pokoji, sociálním zařízením na pokoji či společným a vůbec celkovým standardem ubytování. Ceny jsou navíc ve většině ubytovacích kapacit odlišné v sezóně a mimo sezónu. To souvisí také s obsazeností lůžek těchto zařízení, nejvyšší obsazenost lůžek na farmách je zaznamenávána v letní a zimní sezóně se zimními maximy, ostatní části roku jsou nepoměrně slabší.

Velmi odlišné jsou výsledky dotazu o počtu domácích a zahraničních hostů. Ke čtyřem dotazovaným jezdí 50-60 % zahraničních turistů. Ostatní respondenti uvedli, že podíl zahraničních hostů je pod 30 %. Tito turisté jsou většinou obyvatelé Německa, Holandska a Polska. Pouze jedna výjimka je ubytovna ve vesnici Poniklá, kde se ubytovávají zaměstnanci farmy, většinou to jsou lidé z Ukrajiny a Slovenska.

Turisté z České republiky se nevyznačují jednotnou oblastí, ze které přijíždějí. V dotazníku byli ekologicky hospodařící zemědělci tázáni na kraj původu domácích hostů, valná většina však odpověděla, že hosté jsou z celé České republiky a že se jednotlivé kraje nedají specifikovat.

Je pravidlem, že domácí hosté zůstávají na farmě menší počet dní než hosté zahraniční. Průměrná délka pobytu domácích turistů je 5 dní, zatímco průměrná délka zahraničních hostů je 7-8 dní. Pouze dva subjekty uvedly, že je průměrná délka pobytu zahraničních turistů delší. Shodně uváděná délka pobytu 10 dní je v hospodářství Waldmann a také Nadace TÁBOR, kde se však jedná spíše o ozdravné pobyty postižených dětí než rekreační dovolenou turistů.

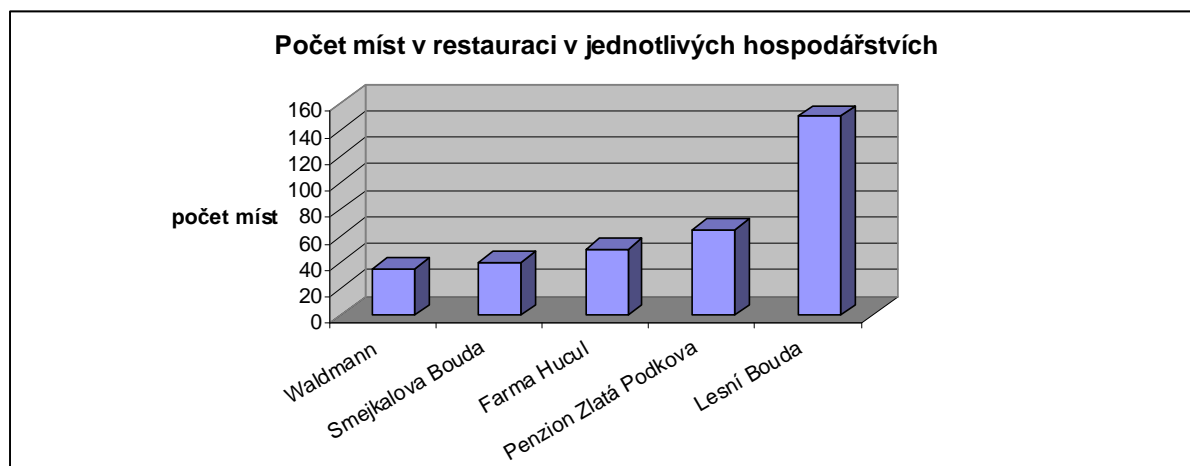
Odpověď na otázku - kolik procent hostů tvoří stálá klientela - byla také velmi rozdílná. Osm ze dvanácti zemědělců podnikajících v cestovním ruchu

říká, že stálá klientela je 60-90 %. V ostatních farmách tvoří stálá klientela 10-30 %.

Nejčastější a nejkvalitnější reklamou pro většinu farem je spokojenost hostů, kteří farmu doporučují své rodině a známým. Několik farem hospodařících v oblasti cestovního ruchu si také platí reklamu na internetu nebo provozují internetové stránky farmy. Pouze jeden subjekt, Horský hotel Lesní Bouda investuje jak do internetové reklamy, tak i do reklamních inzerátů. Respondenti většinou nespolupracují ani s cestovními kancelářemi, ani s turistickými informačními centry v oblasti.

Protože se všechny sledované farmy nachází v Krkonoších, hosté se nejčastěji, až 85 %, věnují pěší turistice a zimním sportům, následuje rekreace a odpočinek, cykloturistika, a také služby jízdáren. Zájem o výpomoc na farmě zaznamenali pouze 4 provozovatelé a to především z řad cizinců, nejčastěji Holanďanů.

Restauraci pro turisty, nejen ty ubytované, provozuje pouze 5 farem. Počet míst v restauraci se pohybuje od 30 do 50, výjimkou je Horský hotel Lesní Bouda v Peci pod Sněžkou, která má 150 míst.

Obr. 5 Počet míst v restauraci v jednotlivých hospodářstvích

Zdroj: Vlastní výzkum

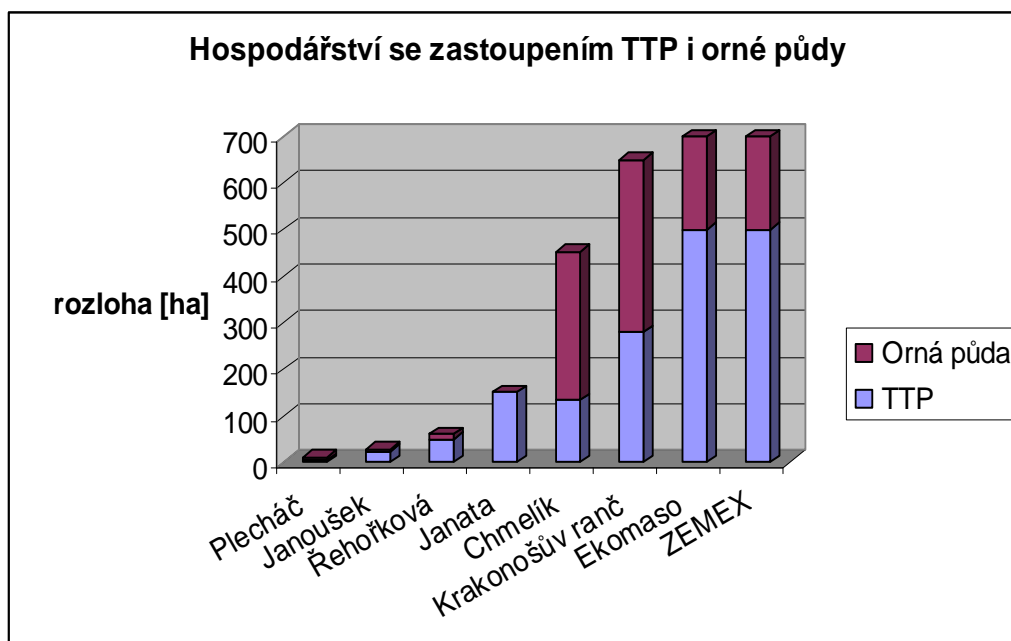
3.4 Podnikání v zemědělství

Dalším oddílem dotazníku byly otázky týkající se podnikání v zemědělství, na tyto otázky již odpovídali všichni dotazovaní, tedy 29 respondentů. Na většině z těchto farem nepracují více než 4 lidé, z čehož bývají 1-2 sezónně najatí brigádníci a zbytek jsou členové rodiny. Výjimka je firma ZEMEX s.r.o., kde bylo v roce 2009 zaměstnáno 35 obyvatel Rokytnice nad Jizerou a přilehlých vesnic. Opačným příkladem je 7 farem, kde se o celé hospodářství stará pouze jeden člen rodiny.

Na otázku ohledně zemědělské půdy odpověděla valná většina dotazovaných, že vlastní nebo si pronajímají pouze TTP, trvalé travní porosty. Pouze 8 ze 29 subjektů má kromě trvalých travních porostů také ornou půdu. Shodně, a to 200 ha orné půdy, má farma Ekomaso z Čermné, na kterých pěstuje žito, špaldu, pohanku, oves a zelené hnojení (hořčice + svazenka). Druhým subjektem s podílem 200 ha orné půdy je ZEMEX. Větší rozlohu orné půdy, a to 320 ha má, hospodářství pana Chmelíka, avšak největší podíl orné půdy, 370 ha, má však hospodářství Krakonošův ranč. Poslední dva uvedené subjekty jsou ojedinělé, protože poměr orné půdy převyšuje trvalé travní porosty. Ostatní hospodáři mají většinou jen menší část pozemku s ornou půdou (maximálně do 10 ha) a pěstují tam plodiny pouze pro svou potřebu, většinou brambory, krmný oves nebo obilí. Specifickou plodinu, muchovník olšolistý, pěstují v ekofarmě Radeč v Úpici.

Muchovník olšolistý (*Amelanchier alnifolia*) je původní rostlina kanadských prérií. Keř, dorůstající 2-5 metrové výšky, má bobulovité plody podobné borůvce, které obsahují značné množství vitamínů C a B₂. Díky vysokému podílu vitamínů je tato rostlina oblíbená v lidovém léčitelství, při léčbě nádorových onemocnění nebo chronických chorob¹.

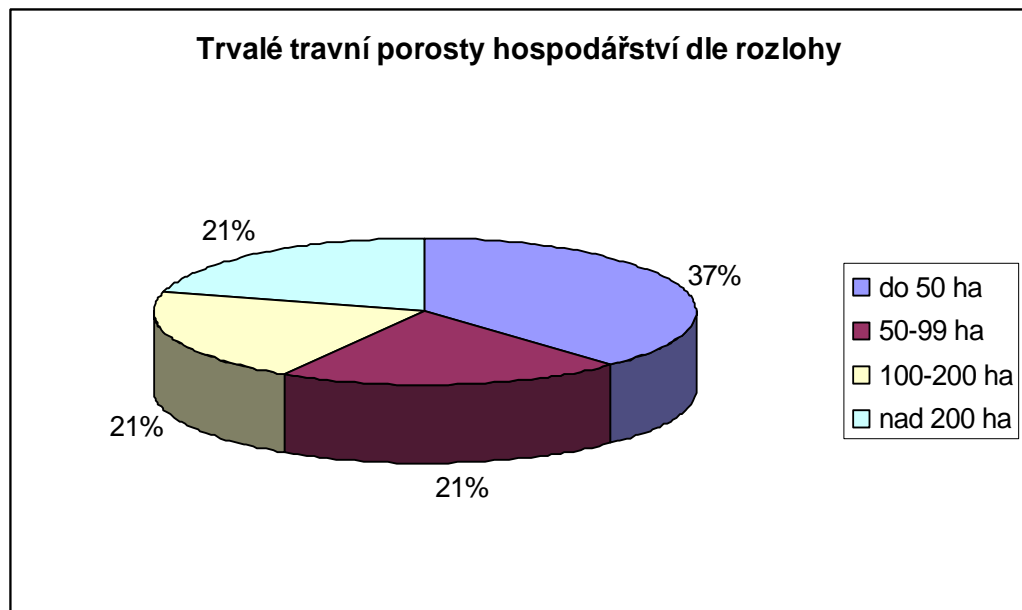
¹ Bormato: ekofarma. *Bormato* [online]. 2007 [cit. 2013-01-01]. Dostupné z: <http://www.bormato.cz/>

Obr. 6 Hospodářství se zastoupením TTP i orné půdy

Zdroj: Vlastní výzkum

Trvalé travní porosty, travnaté louky a pastviny jsou u některých farem opravdu rozlehlé. Hospodářství, která mají velikost TTP do 50 ha je 11. Dalších 6 farem má rozlohu trvalých travních porostů 50-99 ha, s rozlohou 100-200 ha této zemědělské půdy je také 6 farem. Do posledního intervalu, tedy nad 200 ha rozlohy, spadá taktéž 6 ekologických hospodářství.

Obr. 7 Trvalé travní porosty hospodářství dle rozlohy

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku, jak se mění v posledních letech výměra obhospodařované půdy mi 1/3 respondentů odpověděla, že výměra postupně roste, u 57 % hospodářství se výměra nemění. Zbývající tři respondenti, odpověděli, že výměra jejich obhospodařované půdy klesá.

Na každé farmě, krom jedné výjimky chovají hospodářská zvířata. Skot se vyskytuje na 63 % hospodářství. Nejvyšší stavy skotu jsem zaznamenala na farmě v Horním Žďáru a také na hospodářství v Rudníku, shodně mají tyto farmy kolem 180 ks skotu. Druhým nejčastějším hospodářským zvířetem jsou koně, někteří se chovají k práci, hlavně na stahování dřeva z lesa, častěji jsou však součástí hospodářství jízďárny, které jsou velkým lákadlem pro turisty. K dalším hospodářským zvířatům rozhodně patří ovce a kozy. Výjimkou, je ekofarma Bohato, kde nechovají žádná hospodářská zvířata, farma se zaměřuje výhradně na pěstování Muchovníku olšolistého.

Produkce hovězího masa, ať už přímý prodej ze dvora nebo na jatka, provozuje 66 % respondentů, tedy 18 hospodářství. Dalších 5 hospodářství, tedy 15 %, produkuje maso jehněčí. Ostatní farmy mají maso pro vlastní užitek.

Pouze dva subjekty produkují mléko, a to Krakonošův ranč v Poniklé a firma ZEMEX, s. r. o., jejímž hlavním odběratelem je Olma, a. s, Olomouc.

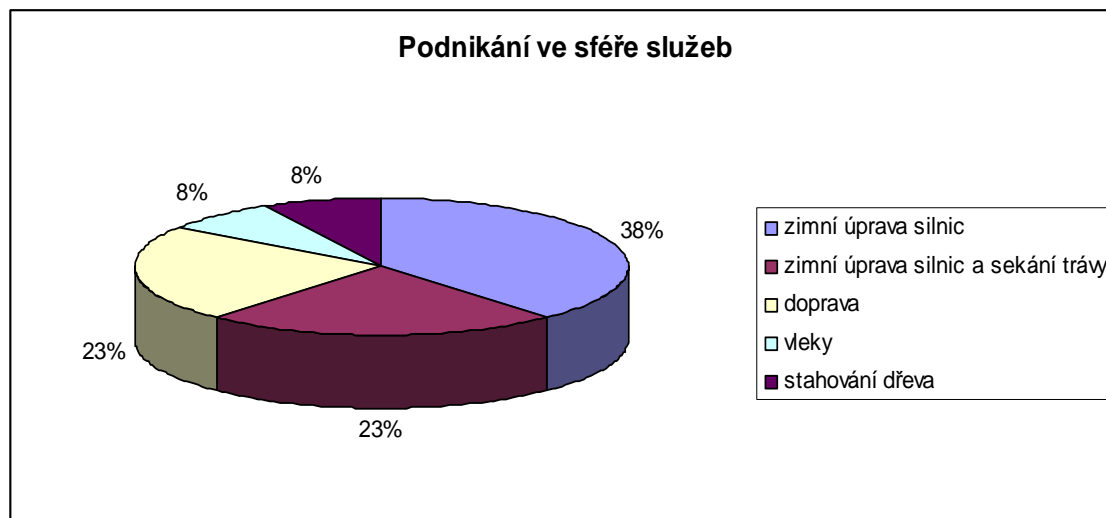
Celkem 41 % hospodářství, absolutně to je 12 subjektů, vyrábí vlastní produkty k prodeji. Větší část z nich, absolutně vyjádřeno je to 8 farem, prodává maso, hovězí či jehněčí. Farma Bolkovský dvůr v Rudníku zpracovává a prodává kožešiny a Nadace Tábor v Nové Vsi nad Popelkou zpracovává ovčí vlnu. A například farma Hucul ve Vítkovicích nabízí certifikované hnojivo – kompostovaný koňský hnůj. Jediná farma, Mléčná Farma Sosna na Valšovských boudách, ukončila prodej vlastních výrobků. Jednalo se především, jak již název farmy napovídá, o mléčné výrobky. Pravidelnými produkty byl domácí jogurt, česnekový tvaroh nebo medvědí mléko s borůvkovým koláčem. Farma však prodej vlastních výrobků ukončila zároveň s ukončením činnosti farmy v oboru cestovního ruchu.

Pouze 4 hospodářství se zapojují nebo organizují environmentální vzdělávací kurzy, exkurze nebo semináře. Konkrétně to jsou Farma Julie v Čisté u Horek, Biofarma pod Hájkem v Horní Branné, Nadace TÁBOR a Farma Hucul ve Vítkovicích. Jednalo se většinou o semináře a exkurze pro děti a dospělé.

3.5 Podnikání ve službách

Dalším okruhem otázek bylo podnikání ve službách. V této oblasti podniká 44 % dotazovaných. Absolutní většinou se jedná zimní údržba silnic v obci, případně v blízkém okolí, absolutně tuto službu poskytuje 5 subjektů. Častou kombinací je také zimní údržba silnic a letní sekání trávy v okolí dopravních komunikací a na pozemcích obce či soukromých osob, opět vyjádřeno absolutně, 3 hospodáři. Taktéž 3 subjekty podnikají v tomto oboru tím, že nabízí dopravu po blízkém okolí, a to jak menších, tak i větších zakázek. Jeden respondent provozuje lyžařské vleky na svých pozemcích, jedná se o pana Imlaufa z Vrchlabí, kde je zároveň celé zázemí pro zimní sporty

včetně ubytování a restaurace. Poslední subjekt, a to Agrofarma Bolkovský Dvůr z Rudníku u Vrchlabí jako jediní z dotazovaných provozují činnost ve sféře služeb tím, že svými koňmi stahují z přilehlých lesů dřevo.

Obr. 8 Podnikání ve sféře služeb

Zdroj: Vlastní výzkum

Z těchto respondentů, provozujících nějakou činnost v oblasti služeb, je převážná většina, a to 63 %, kteří provozují své služby přímo pro obec ve které podnikají, případně pro obce v širším okolí svého hospodářství. Menšina, absolutně to je 5 subjektů, kteří nemají žádné zakázky ani domluvenou spolupráci se svou, případně okolní, obcí. Tito ekologicky šetrní hospodáři nabízejí své služby výhradně podnikatelům nebo fyzickým osobám ve svém okolí.

Nikdo z ostatních dotazovaných, kteří nepodnikají v oblasti služeb, neprojevil o zapojení do této sféry podnikání zájem, případně je tato možnost spolupráce s obcí nebo místními podnikateli vůbec nenapadla. Jeden ze subjektů však začal, teprve na základě rozhovoru a otázek v dotazníkovém šetření, o to této spolupráci uvažovat.

3.6 Závěrečné informace

Jedním z posledních oddílů dotazníků jsou závěrečné informace týkající se spolupráce s ostatními ekologicky šetrnými hospodáři či se sdružením podnikatelů. Dále se dotazy týkaly dotačních titulů a v jaké sféře činnosti a otázky směřovaly i na reálné záměry do budoucna, a to konkrétně v zemědělství, cestovním ruchu a ve službách. V rozhovoru uváděli hospodáři i investice v případě dostatku finančních prostředků a ochota zapojení se do certifikace svých služeb.

Hned první otázka této sekce se týkala spolupráce s ostatními ekologicky šetrnými hospodáři v okolí. Kladně odpovědělo 62 % dotazovaných respondentů s tím, že se zemědělci v okolí spolupracují. Hospodáři uváděli registrované i neregistrované kolegy. V těchto případech byly informace porovnány se seznamem ekologicky šetrných zemědělců získaných z portálu Ministerstva zemědělství a jiných zdrojů, pokud se v žádném z těchto zdrojů kontakt na ekologického zemědělce nevyskytoval, byla informace použita k rozšíření dotazníkového šetření. Zbylých 11 šetrně hospodařících zemědělců odpovědělo, že ekozemědělce ve svém okolí znají, ale nespolupracují s nimi a ani o spolupráci neuvažují.

Na otázku, zdali je šetrný zemědělec v nějakém sdružení podnikatelů v cestovním ruchu, případně jakém, byla odpověď převážně většiny negativní. Pouze dva subjekty, a to Nadace TÁBOR z Nové Vsi nad Popelkou a Farma Hucul z Vítkovic v Krkonoších, jsou ve sdružení podnikatelů cestovního ruchu, konkrétně to je sdružení Pro-Bio.

Při dotazníkovém šetření bylo zjištěno, že valná většina zemědělců, absolutně 24 subjektů, v komunikaci s místní samosprávou v místě podnikání negativní až velmi špatné vztahy. Většina se shoduje, že obec podnikatelům nijak nepomáhá, u některých subjektů se dokonce snaží znemožnit práci různými nařízeními a zákazy. Dle rozhovorů s ekologickými hospodáři vyplynulo, že problémy jsou od banálních a neškodných chyb v komunikaci, po závažnější jako kácení stromů na soukromých pozemcích farmy či soudních

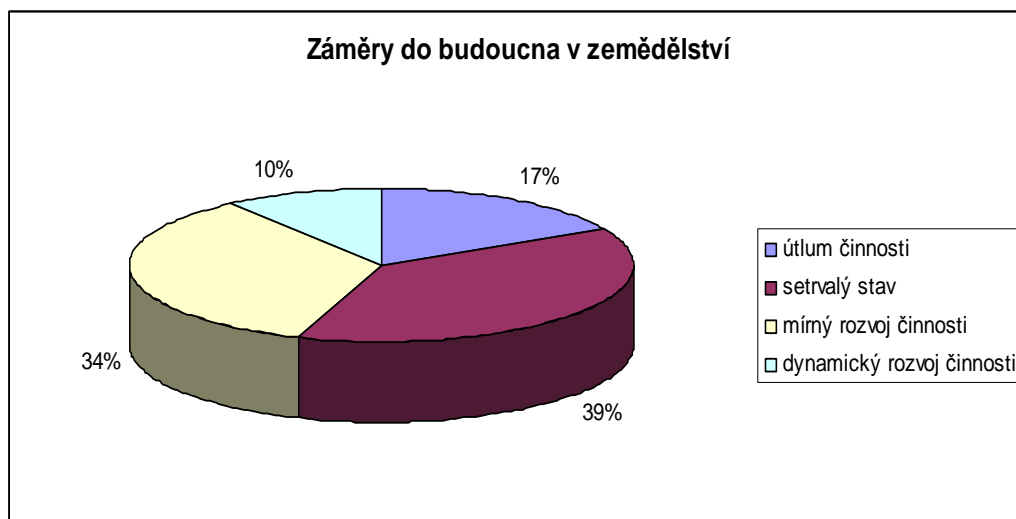
sporů o pozemky a využívání veřejné komunikace. Pouze dva z respondentů zodpověděli, že mají s místní samosprávou neutrální vztahy. Pouze 3 ze všech subjektů uvádí, že je spolupráce s obcí v pořádku, případně se jim obec nějak snaží pomoci (spolupráce v zakázkách, hlídání termínů odevzdávání žádostí o dotace). Dobré až velmi dobré vztahy s místní samosprávou mají Kotlabová Marie z Vítkovic v Krkonoších, Josef Josífko a Luboš Waldmann z Pasek nad Jizerou.

Mezi nejčastěji využívané tituly v oblasti zemědělství dle průzkumu patří: LFA, SAPS a Top-Up. Alespoň jednu z těchto dotací využívá každý z ekologicky hospodařících zemědělců, většinou jde však o kombinaci dvou. Opačná situace je při využívání dotací v oblasti cestovního ruchu, tam nevyužívá finanční podporu ani jeden z dotazovaných.

Nejčastější odpovědí na otázku kam by hospodáři investovali v případě dostatku finančních prostředků byla nejčastější odpovědí modernizace, rekonstrukce či dostavba potřebných hospodářských objektů a také rozšíření chovů nebo pozemků. Vyskytly se však i atypické odpovědi, co nesouvisí v žádném případě s předmětem podnikání, jako manželka či dovolená.

O případnou certifikaci svých služeb projevilo zájem šest subjektů, naopak jeden z dotazovaných, farma Agrotempo, již certifikací prošel a nebyli spokojeni, proto z projektu odstoupili a o další zapojení nejeví zájem.

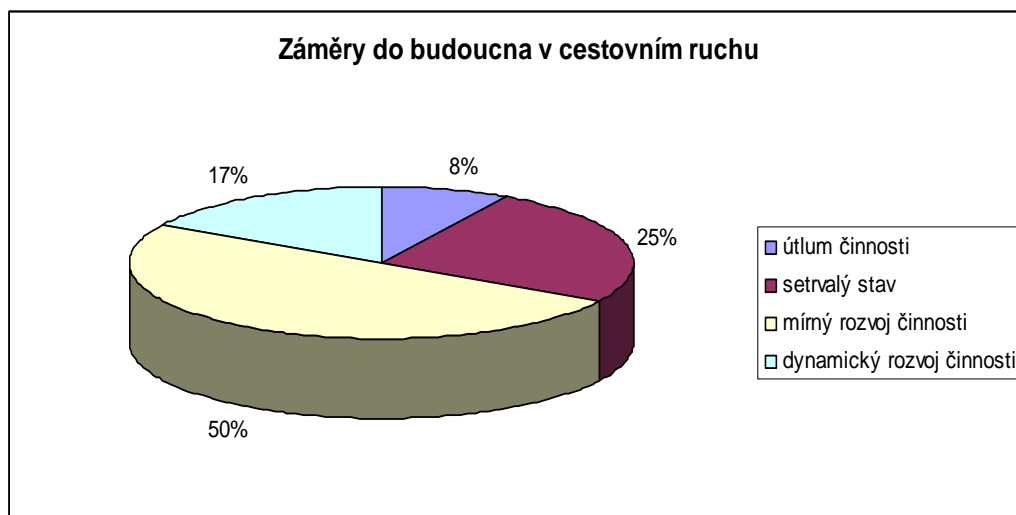
Záměry do budoucna v oblasti zemědělství specifikovali respondenti následovně: útlum činnosti předpokládá 5 subjektů, setrvalý stav činnosti chce nejvíce respondentů – 11, mírný rozvoj činnosti by si přálo 10 dotazovaných a 3 zemědělci plánují dynamický rozvoj.

Obr. 9 Záměry do budoucna v zemědělství

Zdroj: Vlastní výzkum

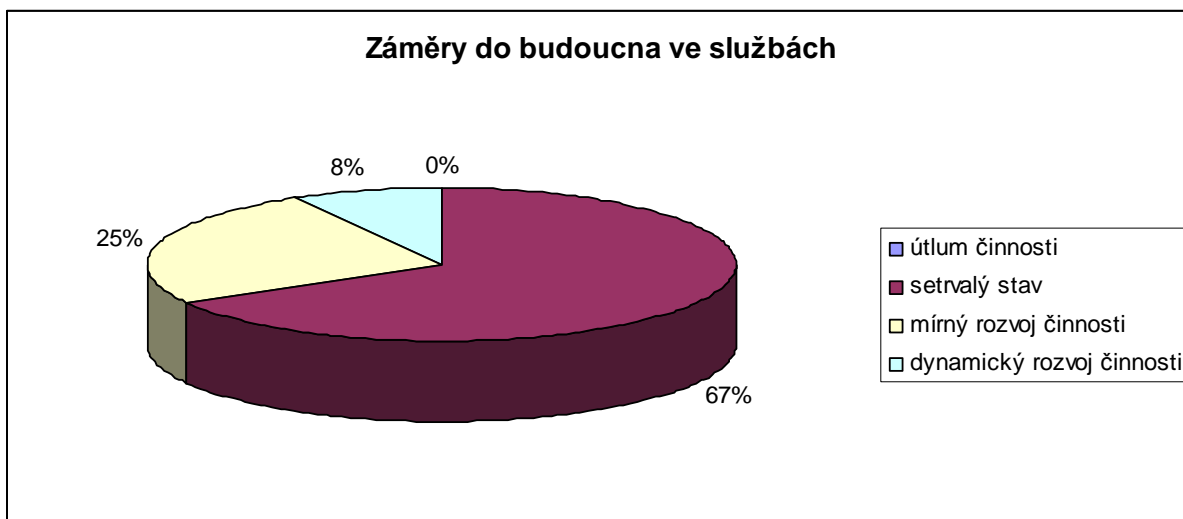
V oblasti cestovního ruchu je situace podobná. Z dvanácti subjektů, podnikajících v cestovním ruchu, plánuje ukončení činnosti pouze ZEMEX, spol. s r. o., 3 odpovídající by chtěli pokračovat v setrvalém stavu, 6 šetrně hospodařících plánuje mírný rozvoj a poslední dva by chtěli dynamický rozvoj činnosti v cestovním ruchu.

Obr. 10 Záměry do budoucna v cestovním ruchu

Zdroj: Vlastní výzkum

Co se týče záměrů v oblasti služeb, osm z dvanácti respondentů, kteří podnikají ve službách neplánují ani útlum činnosti ani rozvoj. Mírný rozvoj činnosti by si přála 3 hospodářství a jedna ekofarma plánuje dynamický rozvoj.

Obr. 11 Záměry do budoucna ve službách

Zdroj: Vlastní výzkum

3.7 Identifikace respondenta

Dle odpovědí respondentů je jejich průměrný věk 48,8 let. Průměrný věk respondentů, podnikajících pouze v zemědělství je 47,8 let. Nejstaršímu ekologicky šetrnému hospodáři bylo 69 let a nejmladšímu bylo 30 let. Co se týče průměrného věku subjektů podnikajících v zemědělství a zároveň také v cestovním ruchu, výsledek je lehce vyšší, průměrem je 49,3 let. Zároveň nejstaršímu podnikateli v zemědělství a zároveň také v cestovním ruchu bylo 55 let a nejmladšímu 40 let.

Valná většina, tedy 56 %, dosáhla nejvyššího vzdělání středoškolského, vysokoškolského vzdělání dosáhlo 36 % respondentů. Pouze dva subjekty uvedly jako nejvyšší dosažené vzdělání výuční list.

4 Diskuze

4.1 Porovnání dotazníků 2004 a 2009

Vzhledem k tomu, že v oblasti Krkonoš proběhlo šetření E. Klapkové stejným dotazníkem už v roce 2004, je možné porovnání těchto šetření. Veškeré následující informace týkající se roku 2004 jsou za účelem srovnatelnosti převzaty z diplomové práce již zmíněné autorky.

Zkoumaná oblast Krkonoš je vymezena nejen biosférickou rezervací Krkonoše, ale také jejím bezprostředním okolím. Důležitým faktorem v lokaci hospodářství byly také vazby a omezení související právě s touto oblastí.

Prvním markantním rozdílem při porovnávání šetření z roku 2004 a z roku 2009 je počet dotazovaných šetrně hospodařících zemědělců. Zatímco v roce 2004 bylo na území 11 registrovaných a 6 neregistrovaných zemědělců, v roce 2009 v oblasti hospodáří už 39 registrovaných a 7 neregistrovaných ekologických hospodářů. Nutno zmínit, že v roce 2002 bylo v Krkonoších pouze 7 šetrně hospodařících subjektů. Krkonoše patří spolu se Šumavou k průkopnickým ekoturistickým regionům v rámci České republiky (Klapka P., 2008).

Z výsledků šetření z roku 2004 bylo zjištěno, že dva subjekty svoji činnost ukončily. Jedním z nich je i paní hospodářka z vesnice Babí, která v roce 2004 provozovala chov koz (cca 150 ks). Hospodářka ukončila svou činnost z důvodu svého věku, nyní chová malé množství zvířat pouze pro potřeby rodiny. Co vedlo druhou hospodářku podnikající původně v Dolních Lysečínách ukončit svou činnost se nepodařilo v rámci dotazníkového šetření zjistit. Hospodářka, která původně chovala stádo skotu a pronajímala na své farmě pokoje až pro deset lidí se dnes živí jako osoba samostatně výdělečně činná v úplně jiném oboru, a to v činnosti účetních poradců, vedení účetnictví a daňové evidence.

Z celkového počtu 46 ekologicky hospodařících zemědělců je 39 hospodářů certifikovaných a 7 hospodářů necertifikovaných. Získala jsem

22 vyplněných dotazníků a na dalších 7 dotazníků, na které respondenti odmítli odpovídat, byly použity informace zjištěné na oficiálních internetových stránkách ekofare. Celkově je tedy 63 % dotazníků vyplněno, zbývající respondenti nebyli ochotni odpovídat, neprovozují internetové stránky a ani jakkoliv jinak nebylo možné o nich získat směrodatné informace.

4.1.1 Cestovní ruch

Z dotazníkového šetření, provedeného pro účely této diplomové práce v Krkonoších v roce 2009 vyplývá, že 52 % hospodářů (absolutně 12 subjektů) získalo zpět své pozemky po rozpadu zemědělských družstev. Cestovní ruch je spíše doplňkovou aktivitou k příjmům ze zemědělství. Ubytování a stravování probíhá přímo v na farmách

V oblasti cestovního ruchu je situace následující. Zatímco v roce 2004 vyvíjelo aktivity v cestovním ruchu 79 % hospodářů, v roce 2009 je to pouze 41 %. Tato čísla však nejsou dána rušením aktivit v cestovním ruchu, ale naopak vznikáním nových hospodářství, které se prozatím věnují pouze zemědělství. Minimálně dva subjekty uvažují v blízké budoucnosti o zahájení aktivit také do oblasti služeb. To přispěje k výraznému zvýšení potenciálu celé oblasti.

Odpovědi na dotaz ohledně poskytování služeb na farmě byly v letech 2004 a 2009 dost shodné. Většina šetrných hospodářů v obou šetřeních, odpověděla, že kromě ubytování nabízí i další služby, jako restaurace nebo nějaké sportovní vyžití.

Stejně jako v roce 2004 provozuje jeden subjekt služby pouze sezónně, ostatní farmy jsou v provozu celoročně.

Úhrnem respondenti provozující ubytování disponovali kapacitou 79 pokojů s 272 lůžky, což je o 2 pokoje méně a 20 lůžek více než v roce 2004. Jde průměrně o 7,2 pokoje a 24,7 lůžek na jedno hospodářství. V roce 2004 to bylo 7,4 pokoje a 23 lůžek na jednu farmu. Stále tedy platí, že ubytování, které poskytují podnikatelé v zemědělství na území biosférické rezervace

Krkonoše, převažují ve srovnání s firmami zaměřenými pouze na cestovní ruch jednotky s nižší kapacitou. Obecně je v těchto případech ubytování (chalupy, rekreační domky, sruby) doporučená maximální kapacita 12 lůžek. V případě hotelů a penzionů je to pak 50 lůžek nebo 25 pokojů. Dle Němčanského takovéto decentralizované ubytování brání nadměrnému soustředění turistů v dané lokalitě a upevní jedinečný charakter turistických programů (Němčanský M., 1996).

Jak již zjistila autorka minulého šetření, hlavní tendence obsazenosti lůžek jsou podobné ve všech zařízeních, nejvyšší obsazenost lůžek na farmách je zaznamenávána v letní a zimní sezóně se zimními maximy, ostatní části roku jsou nepoměrně slabší. Tento trend je však v souladu s obecnou charakteristikou rekreačních sezón v Krkonoších.

Co se týče zahraniční návštěvnosti šetrně hospodařících usedlostí, tendence pomalu roste. Zatímco šetření z roku 2004 vykazovalo pouze 2 ekologické farmy s návštěvností nad 50 %, v roce 2009 jsou to už 4 farmy.

Jedním z největších rozdílů je samozřejmě délka pobytu na farmě, u zahraničních hostů to bývá o 3-4 dny déle.

Jsou zde také výrazné rozdíly v činnostech na jednotlivých farmách, domácí klientela využívá nejčastěji nějaké sportovní vyžití farmy, dále provozují návštěvníci pěší a zimní turistiku či cykloturistiku. Pro zahraniční turisty je lákavá krom předešlých také lehká výpomoc na farmě. Především klienti z Holandska tento typ trávení volného času vyhledávají a na oblíbenou farmu jezdí opakovaně. Z rozhovorů se zemědělci vyplývá, že mezi nejoblíbenější činnosti na farmě patří péče o koně, ovce a kozy.

V roce 2004 vykazovala pouze 1/3 subjektů podíl stálé klientely kolem 90 %, v roce 2009 tvoří stálá klientela s podílem 60-90 % 2/3 všech hostů farmy. Nabízí se prostá vysvětlení, že se kvalita služeb na farmách výrazně zlepšila, nabízí příjemné rodinné prostředí v turisticky atraktivních lokalitách či povědomí o ekologickém způsobu turismu je lidem bližší než dřív, proto se rádi vrací. Každé hospodářství působí na klienty jinak, ale pravděpodobně se na farmách bude nejčastěji jednat o kombinaci těchto aspektů.

Co jistě souvisí s předcházející otázkou je to, jak si hospodářství shání své hosty. Zatímco v roce 2004 si 72 % subjektů platilo reklamu na internetu, v roce 2009 valná většina farem používá za reklamu pouze své dobré jméno. Pokud je klient spokojený, doporučí hospodářství známým a sám se taky rád vrací. Několik málo hospodářů si však reklamu na internetu platí také nebo provozují internetové stránky své farmy. Nebyla zjištěna žádná farma, co aktivně spolupracuje s cestovní kanceláří nebo s lokálním turistickým informačním centrem.

4.1.2 Zemědělství

Z výsledků šetření v roce 2004 vyplývá, že 29 % respondentů se zabývalo pouze zemědělstvím. V roce 2009 je to více než polovina, a to 59 %. Dominanci zemědělské výroby je, dle mého názoru, dána jistějšími příjmy. Co se týče příjmů z cestovního ruchu, nastávají tu citelné a nepředvídatelné výkyvy dle ročního období.

Výrazný rozdíl byl mezi dotazníky v otázce, kolik na farmě pracuje lidí, a to včetně rodiny. V roce 2004 je to průměrně 6,7 lidí na jedno ekologicky šetrné hospodářství, v roce 2009 je to pouze 5 lidí na jedno hospodářství. Výsledky jsou však velice zkreslené díky přítomnosti dvou subjektů (Krakonošův Ranč a družstvo ZEMEX, s. r. o.), které mají v roce 2004 shodně 30 zaměstnanců. V roce 2009 je počet zaměstnanců v Krakonošově Ranči stejná, družstvo ZEMEX s. r. o. má ještě o 5 pracovníků více. Celý nepoměr však spočívá v počtu ekologicky šetrných farem v roce 2004 a v roce 2009. Pro přesnější výsledky nebyly tyto dva subjekty počítány do druhého průměrování, kdy už jsou výsledky reálnější. V roce 2004 byl potom průměrný počet pracovníků 1,5 a v roce 2009 2,9 pracovníků.

Na otázku, jak se mění v posledních letech výměra obhospodařované půdy odpověděla převážná většina respondentů v roce 2004, že se jejich výměra půdy zvyšuje, a to průměrně o 27 ha. Pouze 2 dotazovaní uvedli,

že výměra jejich pozemků klesá a u 4 hospodářství se výměra obhospodařované půdy nemění. Rozdílem bylo, že v roce 2009 1/3 respondentů odpověděla, že výměra postupně roste, u 57 % hospodářství se výměra nemění. Zbývající 3 respondenti, odpověděli, že výměra jejich obhospodařované půdy klesá.

Co se týče hlavních odběratelů ekologicky šetrných farem, tak jsou odpovědi různorodé jak v šetření z roku 2004, tak i z roku 2009. V roce 2004 byli nejčastějšími odběrateli jatka a zároveň jednotliví zájemci, kteří nakupovali produkty přímo ze dvora hospodářství. Výjimkou však nebyl ani prodej do zahraničí, nejčastěji do Německa. Z šetření v roce 2009 vyplývá, že majoritním odběratelem farem jsou také jatka nebo přímý prodej ze dvora, celkově to je odběr produktů pro 66 % respondentů, tedy 18 hospodářství. Ostatní farmy mají produkty převážně pro vlastní užitek. Pouze dva subjekty, totožně v roce 2004 i v roce 2009, produkují mléko, a to Krakonošův ranč v Poníklé a firma ZEMEX, s. r. o., jejímž hlavním odběratelem je Olma, a. s, Olomouc.

Dalším dotazem bylo i zjišťování, zda mají zemědělci nějaké nevyužité objekty, případně co s nimi zamýšlí dělat. V prvním šetření uvedly 4 subjekty, že takové nevyužité objekty mají. Plánovali je zrekonstruovat a využít například na ubytovací kapacity nebo na rozšíření ovčína. V roce 2009 měli takovýto nevyužitý objekt pouze u Penzionu Zlatá Podkova v Rokytnici nad Jizerou.

Z průzkumu v roce 2010, tak i v období předešlého dotazníkového šetření, se provozovatelé snaží využívat všech dotačních titulů v zemědělství, na které mohou mít nárok.

4.1.3 Závěrečné informace

Pouze dva subjekty, a to Nadace TÁBOR a Farma Hucul, jsou ve sdružení podnikatelů cestovního ruchu, konkrétně to je sdružení Pro-Bio.

Svazek ekologických zemědělců Pro-Bio je celostátní sdružení zpracovatelů a prodejců biopotravin. Sdružuje také poradce, školy, spotřebitele a přátele ekologického zemědělství. Založen byl už v roce 1990 a snaží se prosazovat ekologické zemědělství v méně intenzivních oblastech v České republice. Zajišťuje transparentní a nezávislou kontrolu ekologického zemědělství.

Dle získaných dotazníků jsem shledala problém při spolupráci s obcí. Pouze 3 ze všech dotazovaných uvádí, že se jim obec snaží nějak pomoci nebo jim vychází vstříc. Jedná se především o poskytování obecních zakázek či pomoc a hlídání termínů při žádostech o finanční granty. Je však problém, že u 87 % dotazovaných se tomu tak neděje. Většina respondentů uvádí, že se s obcí navzájem tolerují a neprobíhají zde téměř žádné vazby. Několik subjektů však uvádí, že se jim obec snaží podnikání znepříjemnit či znemožnit různými nařízeními a zákazy.

Záměry do budoucna v oblasti zemědělství specifikovali respondenti následovně: útlum činnosti předpokládá 5 subjektů, setrvalý stav činnosti chce nejvíce respondentů – 11, mírný rozvoj činnosti by si přálo 10 dotazovaných a 3 zemědělci plánují dynamický rozvoj.

Co se týče záměrů do budoucna, v oblasti zemědělství je nejčastější odpovědí setrvání v činnosti (úhrnem 38 %) a mírný rozvoj podnikání (celkem 34 %). Další dvě odpovědi, útlum činnosti a dynamický rozvoj, se vyskytovaly méně často, a to že útlum plánuje 5 hospodářství a dynamický rozvoj činnosti 3 ekologicky šetrná zemědělství. V oblasti cestovního ruchu jsou opět nejvíce použité odpovědi pro setrvalý stav činnosti a mírný rozvoj (setrvalý stav 25 % a mírný rozvoj 50 %). Pouze jeden subjekt chce svou činnost ukončit. V oblasti služeb plánuje 67 % respondentů setrvalý stav.

4.1.4 Identifikace respondenta

V šetření z roku 2004 byl také sledován průměrný věk ekologicky hospodařících zemědělců, který byl 48,6 let. Ve výzkumu v roce 2009 byl průměrný věk respondentů ještě o dvě desetiny roku vyšší, tudíž 48,8 let. V předešlém šetření komentovala autorka problém relativně vyššího věku odpovídajících a následný problém zachování hospodářství i v budoucnu. V průběhu let mezi oběma šetřeními se tento problém opravdu projevil hned v několika hospodářstvích. Některá činnost z velké části omezila, jedno svou činnost ukončilo docela. Věková struktura respondentů v mém dotazníkovém šetření se pohybovala od 30 do 69 let. V roce 2003 bylo nejmladšímu respondentovi 37 a nejstaršímu 64 let. Vzhledem k tomu, že se průměrný věk respondentů téměř nezměnil, znamená to, že začalo podnikat více mladších zemědělců než je průměrný věk.

Průměrný věk respondentů, podnikajících pouze v zemědělství je 47,8 let, to znamená o 1 rok průměrného věku méně, než je celkový průměrný věk. Opačně tomu je u subjektů podnikajících v zemědělství a zároveň také v cestovním ruchu, kdy průměrný věk dosahoval 49,3 let

Mezi další sledované odpovědi se řadí nevyšší dosažené vzdělání odpovídajících. Valná většina, tedy 56 %, dosáhla nejvyššího vzdělání středoškolského, vysokoškolského vzdělání dosáhlo 36 % respondentů. Pouze dva subjekty uvedly jako nejvyšší dosažené vzdělání výuční list. Další 2 subjekty dosažené vzdělání ani věk neuvedly, protože se jedná o podniky s více majiteli či zodpovědnými osobami.

V roce 2003 dosáhli všichni dotazovaní minimálně středoškolského vzdělání a 29 % osob uvádělo vzdělání vysokoškolské.

Co se týče sledování dosaženého vzdělání v souvislosti s podnikáním pouze v zemědělství nebo podnikání v zemědělství i v cestovním ruchu, výsledky jsou následující. Jen v oblasti zemědělství podniká pouze 25 % respondentů s nejvyšším dosaženým vzděláním vysokoškolským. V oblastech zemědělství a zároveň i v oblasti cestovního ruchu podnikají pouze respondenti

se středoškolským a vysokoškolským vzděláním. Procentuelně pracuje v oblasti zemědělství a zároveň cestovního ruchu 42 % subjektů s nejvyšším vysokoškolským vzděláním.

4.2 Vybrané příklady farem

4.2.1 Ekomaso spol. s r. o. - Čermná

Ekologické hospodářství Ekomaso spol. s r. o. v obci Čermná zahájilo svou činnost v roce 2000 a obhospodařovalo půdu o rozloze kolem 700 ha. Společnost produkovala především hovězí maso a hlavními odběrateli byli kupci z Itálie a Řecka. Mezi hlavní plodiny rostlinné výroby patřilo žito, pšenice (špalda), pohanka a oves. Společnost produkovala také zelené hnojení (hořčice a svazenka) i pro ostatní ekologicky hospodařící subjekty v blízkém okolí. Hlavním odběratelem obilovin byly bio mlýny v Lomnici nad Popelkou nebo v Jeseníku. Tato společnost však v květnu 2010 ukončila svou činnost a celý areál je nyní přebudováván na bioplynovou stanici.

Bioplyn je ekologicky čistý plyn vznikající v živých organismech respektive vznikající působením těchto organismů, je to velmi pestrá skupina různých plynných zplodin z biochemických procesů. Tato látka představuje energetický zdroj s pozitivními přínosy pro ochranu životního prostředí, navíc jeho výroba a pomocné technologie lze řešit též ekologicky příznivě. Bioplyn má zcela neomezené perspektivy pro své využití a v budoucnu by mohl konkurovat dominantnímu postavení fosilních paliv na trhu s energiemi.

4.2.2 Farma Sosna na Valšovských boudách, manželé Sosnovi

Horské samoty pod jižním svahem Vlašského vrchu v Peci pod Sněžkou byly založeny pravděpodobně již v 18. století. Jednou z nich byla turisticky velmi oblíbená Mléčná farma Sosna na Valšovských boudách. Tato farma byla proslulá prodejem domácích koláčů, jogurtů či tvarohu a veškerá výroba probíhala přímo v domácnosti. Hospodářství však ukončilo podnikání v cestovním ruchu v roce 2008 a bylo pro turisty zcela uzavřeno. Hospodářství stále pokračuje v provozu ekologicky šetrného zemědělství, majitelé však plánují útlum v činnosti v průběhu několika blízkých let.

Činnost ekologicky šetrného hospodářství byla zahájena už v roce 1990, patří tak k jednomu z nejstarších hospodářství tohoto druhu vůbec a v průběhu let se stalo vzorovým hospodářstvím pro široké okolí. Provoz bude po dlouhých letech ukončen především z důvodu chybějícího nástupce a vyššího věku majitelů.

4.2.3 Farma Kout, Joachym Dutschke

Stavební dominanta Fořtu, osady patřící k Černému Dolu, je zámek, postavený po roce 1770 na místě staré tvrze. V budovách působilo až do prvních let 21. století zemědělské učiliště. K zámku patří značně rozlehlé hospodářské zázemí.

Farma Kout je jednou z mála biodynamických farem v České republice, vzorem jsou farmy v Rakousku, Švýcarsku či ve Velké Británii. Mezinárodní směrnice pro biodynamické hospodářství se překrývají s pravidly pro ekologické hospodářství, v některých bodech jsou však daleko přísnější. Tato farma je držitelem biodynamického certifikátu zvaného Demeter (Němčanský M., 1996).

Na farmě hospodaří již čtrnáct let Joachim Dutschke a Agnes Murbach (Němec a Švýcarka), kteří patří k registrovaným ekologickým zemědělcům v České republice. Na farmě s majiteli pracují ještě další čtyři lidé a několik dalších obyvatel pomáhá ve svém volném čase. Na statku se uskutečňuje prodej ze dvora, nabízí mléko i maso, ale funguje zde také způsob distribuce do bedýnek. Klienti si objednájí produkty přes internet a lidé ze statku je vozí ve smluvenou dobu do Semil nebo do Prahy (Bašta J., 2009).

Chovají několik druhů hospodářských zvířat, pěstují čtyři druhy obilnin, starají se o zeleninovou zahradu. Všechna hospodářská zvířata na farmě dostávají pouze krmivo vypěstované přímo na místě nebo na jiném certifikovaném statku. Vyrábějí si také vlastní hnojivo, často do něj přidávají směsi bylin. Celý statek je v podstatě absolutně soběstačný (Geryková Z., 2009).

4.2.4 Horská farma Hucul, manželé Karbusičtí

Ekologicky hospodařící farmu Hucul nalezneme v obci Vítkovice na Janově hoře v Krkonoších, kde ji provozuje rodina Karbusických. Za hlavní výdělečnou činnost označila majitelka podnikání v zemědělství, vedlejší činností je podnikání v cestovním ruchu. To je však vysoce ovlivněno sezónností.

Jak již název farmy napovídá, jméno je odvozeno od plemene huculských koní, které má farmě dlouholetou tradici. Postupem času a kvalitním chovatelským úsilím se stal z malého počtu koní úspěšný chov, který se řadí počtem i kvalitou mezi nejlepší huculské chovy v České republice. Téměř sedmdesát koní je chováno celoročně přirozeným pastevním, stádovým odchovem¹. Na farmě se též chová extenzivní plemeno skotu HIGHLAND, Skotský náhorní skot. Jedná se o původní nejstarší plemeno Skotska, typickým znakem je dlouhá splývající srst na hlavě, která překrývá oči zvířete. Tato

¹ Farma Hucul [online]. 2010 [cit. 2011-09-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.hucul.cz/>>.

zvířata jsou chována především pro potřeby restaurace. Hospodářství prodává také certifikované organické hnojivo vzniklé kompostovacím procesem¹.

Farma disponuje celkem šesti 2 - 4 lůžkovými pokoji a přilehlou restaurací. Ubytování i stravování je tu poskytováno celoročně. Návštěvníkům je nabízena možnost projížďky na koních a výuka jízdy na koni. Farma pořádá tábory pro děti a nabízí též možnost vyzkoušet si práci hospodářů. V zimních měsících převažují zimní sporty, v letních je to turistika a cyklistika po blízkém okolí

Toto hospodářství splňuje všechna kritéria ekologického zemědělství a od roku 1998 je zařazena do seznamu ekologicky hospodařících zemědělců. Hospodářství je také členem svazku Pro-Bio.

Majitelka shledává největším problémem pro bezproblémový provoz či mírný rozvoj farmy finance. Hospodářství využívá množství dotačních titulů v oblasti zemědělství, majitelka však uvedla, že získání titulu je často nadlidský úkol. Administrativní záležitosti k získání titulů jsou velice nepřehledné, pracné a časově náročné. Také může se stát, že je dotace zamítnuta pouze z důvodu drobné nepřesnosti ve vyplněném formuláři. Při přiznání dotačního titulu nastává další problém, a to časový. Dotace jsou poskytovány až velmi dlouhou dobu po podání žádosti a majitelé jsou často nuceni tento problém řešit finančně nevýhodným úvěrem z banky.

Na otázku, zda činnost farmy nějak omezuje procházející hranice Národního parku Krkonoše přes jejich pozemky odpovídá, že nikoliv. Pravidla a předpisy jsou v národním parku jasně definovány, tudíž při jejich dodržování nenastávají žádné problémy. Časté konflikty jsou však s majiteli přilehlých pozemků, případně pozemků obce a to nejčastěji kvůli využívání přilehlých cest. Část pozemků farmy je totiž pouze pronajatá a daleko od hospodářství, pozemek tak není celistvý. Při řešení těchto problémů zcela chybí jakákoliv podpora obce či místních obyvatel a domluva je proto velmi náročná.

¹ Farma Hucul [online]. 2010 [cit. 2011-09-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.hucul.cz/>>.

4.2.5 Ekofarma Lesní bouda

Jednou z nejnvýše položených ekofarem u nás je Lesní bouda ve výšce 1102 m n. m. Bouda se nachází nad Pecí pod Sněžkou na jedné z hlavních turistických tras. Hosté si mohou dopřát větší i menší výlety, pro které je bouda ideálním výchozím bodem pro kratší i delší výlety pěšky či na běžkách. Ekologická farma také nabízí prohlídky stájí s výkladem o chovu ovcí a koz a také o zpravování ovčí vlny na kolovrátku a na stavu. Restaurace nabízí domácí produkty, a to jehněčí speciality a kozí sýry.

4.2.6 Nadace TÁBOR

Ekologické hospodářství Nadace Tábor sice nespadá do vymezeného regionu, přesto mě neobvyklá činnost farmy zaujala.

Hlavní činností farmy v Nové Vsi nad Popelkou je především terapeutická činnost pro fyzicky a mentálně postižené děti i dospělé, a to nejen z České republiky. Farma je oblíbeným cílem hendikepovaných z Nizozemí a také z Německa, kteří se do Nové Vsi nad Popelkou rádi vrací. Stálá klientela farmy tvoří více než 90 % všech hostů.

V průběhu dne se klienti věnují hospodářství a večer mají terapeutická sezení nebo semináře. Veškeré činnosti na farmě probíhají pod dohledem dobrovolníků především z řad studentů. Pro místní obyvatele pořádají divadelní i jiná představení, učí se pečovat o hospodářská zvířata, sklízí úrodu nebo se věnují pěší turistice.

Na farmě se chovají ovce, kozy a slepice, pěstují se zde především brambory a obiloviny, a to výlučně pro potřebu hospodářství. Do budoucna plánují rozšířit činnosti o zpracování ovčí vlny a tkalcovství.

Hospodářství spolupracuje i s ekologicky hospodařícími zemědělci v nejbližším okolí, konají se zde i školení regionálního centra PRO-BIO.

V případě finančních prostředků by organizace nejraději investovala do vybudování stacionáře chráněné dílny nebo zlepšení možností pohybu po budově pro klienty na vozíku.

4.3 Návštěvníci

Z výzkumu Monitorování turistů v českých národních parcích vyplývá, že návštěvníci, kteří navštíví Krkonoše poprvé a pravidelní návštěvníci jsou v poměru 19 % ku 75 % a nejčastější dobou pobytu v parku je jeden týden. Jako největší důvod pro pobyt v Krkonošském národním parku uváděli respondenti přírodu a její krásy, další důvody byly sportovní činnosti a relaxace (Čihař M., et al., 2002).

Ve velké míře jezdí na venkov zahraniční hosté z průmyslově vyspělých zemí, pro které je zachovalá česká příroda hodně atraktivní. V posledních letech narůstá také počet tuzemských zájemců nejen z velkých měst. Hosté jezdící na venkov jsou všech věkových skupin a různorodých zájmů. Rekreaanti se dají dělit do několika kategorií, každá kategorie má své požadavky a zvyklosti, kterým je třeba se přizpůsobit a respektovat je¹.

Rodiny s dětmi se řadí k nejčastějším návštěvníkům, kteří tráví poměrně hodně času v zázemí hospodářství. Často jsou tu požadavky na kontakt se zvířaty či možnost sportovního vyžití v areálu (Šimková E., 2008).

Skupiny dětí s pedagogickým doprovodem navštěvují hospodářství většinou formou školy v přírodě nebo za účelem zotavení. Tito klienti většinou mají předem stanovený program zahrnující přírodní, kulturní či historické památky a často také nějaké základy environmentální výuky (Šimková E., 2008).

Milovníci přírody mají největší zájem o pěší túry v zajímavých a speciálních lokalitách. Může se jednat o pozorování zvěře, sběr plodů či nerostů (Šimková E., 2008). Mezi další skupinu návštěvníků se řadí sportovně

¹ Agroturistika : praktický rádce. 1. České Budějovice : Tiskárna Šumava spol. s r. o., 2002. 20 s.

založení lidé, kteří se zajímají o pěší turistiku, cyklistiku, horolezectví, jízdu na koni nebo třeba o vodní sporty (Šimková E., 2008).

Stále častěji využívají služeb ekologicky šetrného hospodářství také senioři. Ti očekávají od dovolené především klidné zázemí farmy a aktivní odpočinek, jako jsou procházky po okolí, lehčí sportovní vyžití nebo návštěva nějaké tradiční kulturní akce (Šimková E., 2008).

Mezi další kategorie můžeme zařadit zdravotně postižené, pracovní kolektivy či absolventy kurzů nebo různé kluby a spolky.

4.4 Komentáře k přílohám

Přílohy k diplomové práci nebyly vzhledem ke svému rozsahu vloženy přímo do textu práce nýbrž jako volné přílohy. V této podkapitole jsou nezbytné komentáře k vybraným volným přílohám.

Příloha č. 2 - Základní mapa

Mapa sledované oblasti, kde jsou vymezeny hranice okresu, hranice ptačí oblasti a také oblast biosférické rezervace. Dále je znázorněna též 1. – 3. zóna Krkonošského národního parku a také jeho ochranná zóna. Na rozvoj turismu a vznik nových ekologicky šetrných hospodářství může mít vliv také doprava, proto jsou v mapě znázorněny jak rychlostní komunikace, tak silnice I. i II. třídy a železnice. Samozřejmostí je též znázornění zázemí sídel s více než 3000 obyvateli.

Příloha č. 3 - Mapa vymezení ekologicky šetrných hospodářství

Dle přiložené mapy je patrné, že ne všechna ekologicky šetrná hospodářství se nachází v oblasti biosférické rezervace či Krkonošského národního parku, přesto jsem je do výzkumu zařadila. Z rozhovorů s těmito

zemědělci totiž vyplývá, že blízká přítomnost chráněného území nějakým způsobem ovlivňuje jejich podnikání, a to od volnočasových činností jejich hostů, přítomností cyklostezek do dané oblasti až po spolupráci se spřízněnými hospodářstvími právě ve vymezené oblasti.

Rozmístění ekologicky šetrných hospodářství není rovnoměrné. Velký vliv na tom má historie a především nestabilita osídlení oblasti. Část vymezené oblasti byla součástí Sudet, kde žila početná německá menšina. Díky několikerému vysídlování obyvatel zde může chybět historický vztah k půdě a ke krajině, jak je tomu i v jiných oblastech.

Dalším faktorem rozmístění je i přítomnost ochranných zón Krkonošského národního parku. Více než polovina ekologicky šetrných hospodářství či se nachází ve třetí zóně národního parku Krkonoše nebo v jeho ochranné zóně. Konkrétně to je 15 farem v ochranné zóně národního parku 8 ekologicky šetrných hospodářství je ve třetí zóně parku. Jediná farma, Lesní Bouda, zasahuje částečně svým územím do druhé ochranné zóny národního parku. V první zóně se nenachází žádné ekologicky šetrné hospodářství.

Neposledním faktorem rozmístění je také častá nevhodnost terénu k provozu ekologických farem. Vysoký úhel sklonu terénu či vyšší nadmořská výška, které se nachází především poblíž hraniční linie se sousedním Polskem je důvodem, proč se v těchto oblastech žádná ekologická farma nevyskytuje.

Nejvíce ekologických hospodářství se nachází v okolí měst Rokytnice nad Jizerou, Vrchlabí a obce Poníklá. V ostatních oblastech již není rozmístění farem tak hojné. V oblastech Žacléřska, Trutnovska či okolí obce Mladé Buky by bylo budoucí umírněné rozšíření ekofarem vítané. Jedná se o oblasti turisticky oblíbené a ekologicky šetrná alternativa turistického ruchu zde úplně chybí.

V turisticky velmi přetížených oblastech, Pec pod Sněžkou a Špindlerův Mlýn, se vyskytují pouze dvě ekofarmy. V Peci pod Sněžkou je to ekofarma Sosna a ve Špindlerově Mlýně hospodářství Luční Bouda. Především v těchto lokalitách by byl postupný odklon od masové turistiky více než vhodný. Obě oblasti jsou nejvíce turisticky využívány v především zimních měsících.

Z přiložené mapy je též patrné, že železniční spojení má na rozmístění ekologických hospodářství minimální vliv. Hospodářství jsou vázána převážně na silniční komunikace.

Příloha č. 4 - Mapa ekofarem fungujících v roce 2003

V roce 2003 bylo na vymezeném území celkem 15 šetrně hospodařících farem, po roce 2003 však tři z těchto farem zanikly. Jedno z hospodářství stále vlastní titíž majitelé (činnost však již neprovozují), další dvě hospodářství byla prodána. Na žádost majitelů těchto tří usedlostí nebudu zveřejňovat jakékoliv informace, proto tato hospodářství v mapě zcela chybí. Dvě z těchto zaniklých hospodářství se nacházela v oblasti Žacléřska, třetí byla poblíž obce Horní Maršov.

Při šetření v roce 2003 se nejvíce ekologicky šetrných hospodářství vyskytovalo kolem města Rokytnice nad Jizerou (4 hospodářství) a kolem města Vrchlabí (3 hospodářství).

Celkově se jen sedm ekofarem vyskytovalo v první zóně národního parku a jediné hospodářství, konkrétně farma Hucul, se vyskytovala v druhé ochranné zóně. Hospodářství ve třetí ochranné zóně národního parku Krkonoše zcela chybí.

Z přiložené mapy je patrné, že se hospodářství v průběhu let rozrůstala především nadále v okolí Rokytnice nad Jizerou a Vrchlabím. Znatelný nárůst počtu farem je i v širším okolí Krkonošského národního parku, tak i v jeho ochranných zónách. Celkově se pak v roce 2009 nachází 15 farem v ochranné zóně, 8 hospodářství je pak ve třetí zóně národního parku a 1 farma zasahuje svým územím do druhé zóny národního parku. V první zóně se opět žádné ekologicky šetrné hospodářství nevyskytuje.

Příloha č. 5 - Zapojení ekologicky šetrných hospodářství do dotazníkového šetření

Přestože jsem ekologicky hospodařící zemědělce navštěvovala osobně, kontaktovala telefonem, elektronicky i dopisem, návratnost dotazníků je pouze 63 %. Celkově odpovídalo 22 ekologicky šetrných zemědělců, 24 ekologicky hospodařících zemědělců odmítlo odpovědět. U sedmi z těchto hospodářů jsem dohledala údaje a informace oficiálně prezentované na internetových stránkách ekofarem nebo v odborných časopisech.

Dle přiložené mapy je patrné, že rozmístění ekologicky šetrných hospodářství či hranice národního parku neměly žádný vliv na návratnost dotazníků.

Příloha č. 6 - Rozmístění registrovaných a neregistrovaných ekologicky šetrných hospodářství

Valná většina ekologicky šetrných zemědělců ve vymezené oblasti je zaregistrována u Ministerstva zemědělství České republiky, konkrétně je to 39 hospodářů. Kompletní seznam těchto hospodářů jsem převzala z internetového portálu Ministerstva zemědělství České republiky, který byl aktualizován k 31. 12. 2009. Některé údaje tohoto zdroje však nebyly správné, proto byl seznam upraven a v přiložené mapě se tak vyskytují pouze hospodářství, která opravdu fungují a existují.

Ve vymezené oblasti se vyskytuje také 7 neregistrovaných ekologicky šetrných hospodářství. Ta jsem hledala na základě doporučení již registrovaných farmářů v okolí či místních obyvatel. Tři z těchto neregistrovaných farem se nachází mimo oblast národního parku, taktéž 3 se vyskytují v ochranné zóně národního parku a jediná neregistrovaná ekofarma je v třetí zóně národního parku.

Příloha č. 7 – Předmět podnikání ekologicky šetrných hospodářství

Z informací získaných na daném území celkově od 49 subjektů v zemědělství a zároveň i cestovním ruchu podniká pouze necelá polovina dotazovaných, 41 %, absolutně to je 12 subjektů. Většina z těchto hospodářství se nachází na území Krkonošského národního parku, pouze 3 subjekty se nachází za hranicemi národního parku a biosférické rezervace.

Ekologicky šetrní hospodáři podnikající pouze v oblasti zemědělství jsou rozmístěni rovnoměrně po celé sledované oblasti. Mimo oblast národního parku se nachází 9 hospodářství, 4 subjekty jsou v ochranné zóně národního parku a 4 ekologicky šetrní zemědělci provozují svou činnost v první zóně Krkonošského národního parku.

Pro 79 % respondentů je hlavní výdělečnou činností zemědělství. Pro 4 dotazované je to cestovní ruch a ostatní pracují na hlavní pracovní poměr jinde a ekofarmu mají jako vedlejší výdělečnou činnost.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zajistit analýzu a vysledovat možnosti potenciálu agroturismu a zhodnotit možný rozvoj šetrného cestovního ruchu v české části biosférické rezervace Krkonoše.

Vzhledem k neochotě vyplňovat dotazníky či nevěli odpovídat na mnou položené otázky ohledně ekologického hospodaření či turistického ruchu je směrodatných pouze 63 % dotazníků.

Prvním ukazatelem je nepochybně zvýšení počtu šetrně hospodařících zemědělců na vymezeném území. Z původně 17 hospodařících subjektů v roce 2003 vzrostl počet farmářů na 46. Pouze dva subjekty, v období mezi oběma šetřeními, ukončili svou činnost. Z této stoupající tendence je patrné, že se počty šetrně hospodařících subjektů budou i nadále zvyšovat. Rozšířením tzv. zeleného cestovního ruchu se finanční prostředky dostanou přímo do oblasti, kde tento cestovní ruch probíhá, bude vytvářet prosperitu a přímé výnosy pro celou místní společnost a především by měl být kladen důraz na ochranu přírody a krajiny, protože především díky té, je daná lokalita turisty vyhledávána.

V oblasti cestovního ruchu v roce 2004 vyvíjelo aktivity 79 % hospodářů, v roce 2009 je to pouze 41 %. Tato čísla však nejsou dána rušením aktivit v cestovním ruchu, ale naopak vznikáním nových hospodářství, které se prozatím věnují pouze zemědělství. Jak jsem již zmínila výše, dominanci zemědělské výroby je, dle mého názoru, dána jistějšími příjmy. Co se týče příjmů z cestovního ruchu, nastávají tu citelné a nepředvídatelné výkyvy dle ročního období. Minimálně dva subjekty však uvažují v blízké budoucnosti o zahájení aktivit také do oblasti služeb. Což znamená výrazné zvýšení potenciálu celé oblasti. Většina mnou navštívených farem leží v dosud turisticky nepoškozené krajině, proto si myslím, že právě umírněné rozšiřování ekologicky šetrných hospodářství může této krajině jediné prospět, zároveň by se tak mohlo odlehčit nejvíce turisticky přetíženým lokalitám v Krkonoších, a to jsou Pec pod Sněžkou a Špindlerův Mlýn.

Ke zvyšování počtu ekologicky šetrných hospodářství v oblasti cestovního ruchu přispívá také větší osvěta a uvědomění potencionálních turistů. Zákazníci a hosté pomalu ale jistě začínají objevovat tento typ cestovního ruchu. Většina farem uvádí, že nejlepším hodnocením a zároveň reklamou jejich farmy je spokojenost hostů, kteří se pak rádi vrací a daný subjekt doporučí i svým známým. O čemž svědčí i výsledky z dotazníkového šetření: v roce 2004 vykazovala pouze 1/3 subjektů podíl stálé klientely kolem 90 %, v roce 2009 tvoří stálá klientela s podílem 60-90 % 2/3 všech hostů farmy.

S tím se bez pochyb váže i kvalita nabízených služeb na farmách. Zahraniční farma není na první pohled k rozeznání od běžného hotelu či penzionu, vše je perfektně čisté a upravené. V České republice je situace často téměř opačná, v za branou jsou neuklizené hospodářské nářadí či nepojízdné stroje, často je cítit zápach hnoje. Některé farmy si však neuvědomují, že úroveň poskytovaných služeb je pro hosta jednou z nejdůležitějších věcí a jeho nároky mohou být různě vysoké. Pro farmáře v Čechách zůstává prioritou spíše starost o zvířata a zemědělství než o ubytování a spokojenost klientů.

Pro klienta je jedním z nejdůležitějších kritérií při výběru lokality i atraktivita přílehlého okolí. Záleží na prioritě hosta, zda ho zajímají významné památky v okolí a místní aktivity, či dostupnost a různorodost cyklostezek či zajímavé a dobře značené turistické trasy. V nepřeberném množství reklam a akčních nabídek dovolených se často vyskytují i nabídky zahraničních ekofarem, především z Rakouska či Německa. Kvalita služeb českých ekofarem podnikajících v zemědělství i v cestovním ruchu se stále nedá srovnávat s nabídkami a kvalitou zahraničních hospodářství. Podobná ekologicky šetrná hospodářství v okolních zemích se vyznačují vysokou úrovní poskytovaných služeb, vstřícností a velmi příjemným prostředím. U nás tomu tak mnohdy není. Podnikatelé si ale postupně uvědomují, že úroveň poskytovaných služeb je jedním z prvotních požadavků při výběru dovolené, situace se proto pomalu zlepšuje.

Co se však týče většiny hospodářství, podnikajících pouze v zemědělství, situace je opačná. Všude je nepořádek, funkční i nefunkční zemědělské stroje

a zápach. Prioritou pro zemědělce je starost o zvířata a úrodu než vizuální vzhled hospodářství, s tím se však v zahraničí nesetkáme.

Ekozemědělci se samozřejmě snaží přitáhnout turisty i místní obyvatele pořádáním různých akcí. Pokud mají tyto akce ohlas a líbí se, stanou se z nich postupem času tradice. Tradice a zábavné podniky či soutěže mají pozitivum nejen v oblasti lákání turistů, ale snaží se i stmelit obec a její obyvatele a udělat tak příjemnější atmosféru k životu. Jako příklad mohu uvést místní aktivity, které již tradičně pořádá farma Hucul ve Vítkovicích. V červnu zde konají křtiny hříbat, populární je také Krakonošova (Hubertova) jízda s veselící a každé léto se zde konají dětské tábory¹.

Velký potenciál shledávám ve formách prodeje ze dvora či prodeje tzv. „do bedýnek“. Po dostatečné propagaci bude určitě část populace upřednostňovat čerstvé ovoce, zeleninu a ostatní suroviny přímo od šetrně hospodařících zemědělců namísto nekvalitních zahraničních surovin v supermarketech. Již dnes některé farmy tuto možnost nabízí a zboží v bedýnkách doručí do větších měst v regionu.

Formy prodeje ze dvora či prodeje „do bedýnek“ využívá prozatím 41 % hospodářství (absolutně to je 12 subjektů). Vzhledem k postupné popularizaci a získávání povědomí o těchto formách prodeje si myslím, že by to mohlo být velmi lákavé času i pro další ekologicky šetrná hospodářství.

Asi největším problémem shledávám administrativní náročnost při získávání dotačních titulů. Jak jsem již zmínila výše žádost a přiznání dotačního titulu je „běh na dlouhou trať“, proto by měla být celá dotační politika maximálně usnadněna při zachování požadavku transparentnosti. Protože dotace jsou jedním z největších kritérií pro udržení ekologicky šetrného hospodářství v bezproblémovém provozu. Nedostatečně vyvinutá infrastruktura je další překážkou při rozvoji ekologicky šetrných hospodářství. Infrastruktura nedostatečně vyvinutá či ve velmi špatném stavu ohrožuje základní chod farmy tak i turistickou atraktivitu celé oblasti.

¹ Farma Hucul [online]. 2010 [cit. 2011-10-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.hucul.cz/>>.

Díky ekologicky šetrnému zemědělství a alternativnímu cestovnímu ruchu je hodnota přírody a krajiny uchovávána v co nejméně pozměněném stavu. Proto si myslím, že výnosy z těchto forem zemědělství a cestovního ruchu by měly být investovány především do obnovy původní krajiny, a to hlavně v místech, která negativně ovlivnila období intenzivního hospodaření (oblasti jednotných zemědělských družstev). Ekozemědělci, ale i celé místní společenství by se mělo snažit o navrácení původních druhů rostlin a živočichů a druhovou rozmanitost lokality. Zároveň je potřeba i nadále rozšiřovat osvětovou činnost nejen na farmách a snažit se ukázat dětem i ostatním nejen ekologickým turistům význam čisté a nepoškozené krajiny.

Vzhledem k tomu, že některé části sledované oblasti Krkonoš, jsou přetíženy masovou turistikou a částečně turisticky degradované, je potřeba rozvíjet logicky rozmístěné měkké formy turistického ruchu jako je agroturistika a ekoturistika, které patří mezi udržitelné formy cestovního ruchu v Krkonoších. Potenciál pro vznik dalších ekologicky hospodařících subjektů na vymezeném území je především díky pestrosti kulturní krajiny a možnostem turistického vyžití. Myslím si, že prozatím nejsou na místě obavy, že by mohlo dojít k přesycení vymezené oblasti těmito typy šetrného turismu.

Rozvoj ekofarem v České republice i po celém světě je významným posunem k pochopení a ochraně hodnot přírody a krajiny, proto by se tento typ turistiky měl i nadále rozvíjet a šířit.

Shrnutí - Summary

Diplomová práce zaměřuje na možnosti a potenciál ekoturismu v české části biosférické rezervace Krkonoš, provádí komparaci se shodným výzkumem provedeným v roce 2004 a součástí práce je též diskuze dotazníkového šetření.

Hodnocení celkového vývoje ekologického hospodaření ve vymezené oblasti Krkonoš je pozitivní. Z dotazníkového šetření jasně vyplývá, že se počet ekologicky šetrných hospodářství zvýšil, a to více než dvojnásobně. Z původního počtu 17-ti ekofarem v roce 2003 se tento počet zvýšil na 46 ekofarem v roce 2009 a vzhledem k postupné propagaci a upřednostňování šetrných forem turismu a zemědělství se tento počet bude i nadále zvyšovat. Převážná většina respondentů se prozatím zabývá pouze zemědělstvím, nikoliv cestovním ruchem, přestože je většina těchto hospodářství v turisticky velmi přitažlivých lokalitách.

Asi největším problémem rozvoje těchto forem turismu jsou finance. Všechny ekofarmy jsou přímo vázané na veškeré možné druhy finančních dotací a fondů bez kterých by byl jejich provoz nemožný. Jedná se především o dotace z Evropské Unie v oblasti zemědělství, dotace v oblasti cestovního ruchu jsou už využívány méně.

Vývoj šetrného cestovního ruchu by byl vzhledem k vysokému rozptýlení ekofarem po vymezené oblasti vítaným. Oblasti především na hranici biosférické rezervace skýtají velký potenciál pro další rozšíření těchto forem zemědělství a cestovního ruchu.

V kapitolách „výsledky dotazníkového šetření“ a „diskuze“ jsou rozpracované jednotlivé otázky z dotazníkového šetření a následné srovnání možností a schopností ekofarem v letech 2003 a 2009.

Master thesis is focused on the possibilities and potential of ecotourism in the Czech part of the Biosphere Reservation in the Krkonoše Mountains. The research here can be compared with the research undertaken in 2004, and that questionnaire is also part of the thesis.

Evaluation of the whole progress of ecological farming in the specific area of Krkonoše Mountains is positive. The research clearly implies that the number of environmentally friendly farms more than doubled. The original number of 17 organic farms in 2003 has increased in quantity to 49 organic farms in 2009. Due to the gradual promotion, and the favoring of more sustainable forms of tourism and agriculture that number will continue increase. The majority of farmers are currently focused more on agriculture, and not at tourism, although most of the farms are in very attractive and marketable locations.

The biggest problem about expansion of these forms of tourism is finance. All organic farms are directly linked to all possible kinds of financial funds and subsidies. Without this support their operations would be impossible. Every farm is using subsidies for agriculture from European Union funds, and subsidies for tourism are used less.

Expansion of friendly ecological tourism would be welcome due to the high dispersion of organic farms in the defined area.

Areas mainly on the border of the biosphere reservation offer great potential for further expansion of these forms of agriculture and tourism.

The chapters reviewing results and discussions are developed from individual survey questions and subsequent comparisons of options and the tourist possibilities of organic farms in 2003 and 2009.

Literatura

1. Agroturistika : praktický rádce. 1. České Budějovice : Tiskárna Šumava spol. s r. o., 20 s.
2. Bašta J., 2008: Krkonošský národní park : 1963-2008. *Krkonoše. Jizerské hory: : měsíčník o přírodě a lidech.* 41, 5, s. 4-8.
3. Beranová Z., 2010: *Ekoturistika v národních parcích Krkonoše a Yellowstone.* Jihlava. 49 s. Bakalářská práce. VŠ Polytechnická Jihlava.
4. Briassoulis H., 2002: Sustainable tourism and the question of the commons. *ANNALS OF TOURISM RESEARCH.* 29, 4, s. 1065-1085.
5. Butler R., 1990: Alternative tourism: pious hope or Trojan horse?, *JOURNAL OF TRAVEL RESEARCH,* 28, 3, s. 40-45.
6. Čihař M., et al., 2002: Monitoring of Tourism in the Czech National Park. *Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas* 56. 55, s. 240-245.
7. Deroi L. A. 1981: Alternative tourism: towards a new style in North-South relations, *TOURISM MANAGEMENT,* 2, s. 253-264.
8. Dvořák J., 2009: Sklenářovické údolí: : místo, kde se setkává příroda s člověkem. *Krkonoše. Jizerské hory: : měsíčník o přírodě a lidech.* 42, 11, s. 4-9.
9. Dvořák J., Tichý A., 2009: Zaniklá tvář Sklenářovic. *Krkonoše. Jizerské hory: měsíčník o přírodě a lidech.* 42, 11, s. 12-13.

10. Ecotourism : Change, Impacts and Opportunities. *YALE F&ES BULLETIN*. 1, 4, s. 108-117.
11. Fennel D., 2008: *Ecotourism*. 3. Great Britain : Routledge. 282 s. ISBN 978-0-415-42931-3.
12. Fanta et al., 1969: *Příroda Krkonošského národního parku*. SZN, Praha, 221 s.
13. Flousek, J., Hartmanová, O., Štursa, J., Potocki, J. (2007): *Krkonoše: příroda, historie, život*. Baset, Praha.
14. Geoffrey W., 2008: *Ecotourism : Change, Impacts and Opportunities*. *YALE F&ES BULLETIN*. 2008, 1, 4, s. 108-117.
15. Geryková Z., 2009: *Hnůj je náš poklad. Sedmá generace : Společensko - ekologický časopis* [online]. 3, [cit. 2011-09-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.sedmagenerace.cz/text/detail/hnuj-je-nas-poklad>>.
16. Hunter C., 1997: *Sustainable tourism as an adaptive paradigm*, *ANNALS OF TOURISM RESEARCH*, 24, 4, s. 850-867.
17. Kádrlová R., 2010: *Možnosti cykloturistiky v oblasti Krkonoše- východ*. Brno. 85 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita.
18. Klapka P., 2008: *Krkonoše a udržitelný turismus. Krkonoše. Jizerské hory: : měsíčník o přírodě a lidech*. 41, 3, s. 24-25.
19. Klapka P., 2006: *NÁVRH STRATEGIE UDRŽITELNOSTI PRO BIOSFÉRICKOU REZERVACI KRKONOŠE*. Brno. Disertační práce. Masarykova Univerzita.

20. Klapka P., Klapková E., Martinát S., 2005: *Ekologické zemědělství v Krkonoších: : vlivy na krajinu a regionální rozvoj.*
21. Klapková E., 2005: *Cestovní ruch jako rozvojový faktor v biosférické rezervaci Krkonoše.* Praha. 82 s. Diplomová práce. Národohospodářská fakulta VŠE v Praze.
22. Kouřimová K., 2011: *Rizika rozvoje agroturismu v České republice.* Hradec Králové. 50 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové.
23. Liu Z., 2003: Sustainable Tourism Development: : A Critique. *JOURNAL OF SUSTAINABLE TOURISM.* 11, 6, s. 459-475.
24. Mariot P., 1983: *Geografia cestovného ruchu.* Bratislava: Veda. 248 s. ISBN 80-85879-36-0.
25. Mederly P., Topercer J., Nováček P., 2004: Indikátory kvality života a udržitelného rozvoje. Kvantitativní, vícerozměrný a variantní přístup. CESES, Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, Praha, 117 s.
26. Najmanová K., 2006: *Zachovejme Krkonoše budoucím generacím. Krkonoše. Jizerské hory: : měsíčník o přírodě a lidech.* 39, 11, s. 12-13.
27. Němčanský M., 1996: *Agroturistika.* Karviná : Slezská univerzita Opava. 158 s. ISBN 80-85879-36-0.
28. Nováček P., 2010: *Udržitelný rozvoj.* 1. [s.l.] : [s.n.]. 430 s. ISBN 978-80-244-2514-6.

29. Pásková M., 2009: *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*, 298 s. ISBN 978-80-7435-006-1.
30. Pourová M., 2000: *Agroturistika : možnosti rozvoje a perspektiva v České Republice*. Praha 6 - Suchdol : Česká zemědělská univerzita v Praze. 114 s. ISBN 80-213-0672-6.
31. Stehlík L., 2006: Rýchorská bouda : Krkonošské středisko ekologické výchovy. *Krkonoše. Jizerské hory : měsíčník o přírodě a lidech*. 39, 11, s. 4-7.
32. Sýkora B., et al., 1983: *Krkonošský národní park*. SZN, Praha, 276 s.
33. Šimková E., 2008: *Manažerské a marketingové přístupy ve venkovské ekonomice*. Gaudeamus: Univerzita Hradec Králové. 95 s. ISBN 978-80-7041-586-3.
34. Škodová Parmová D., 2007: *Agroturistika*. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. 95 s.
35. Tichá T., 2006: *Vlivy klimatických změn na cestovní ruch v oblasti Krkonoš*. Hořice. 59 s. Absolventská práce. VOŠ rozvoje venkova Hořice.
36. Williams S., 1998: *Tourism Geography*. Routledge, London, 212 s.
37. Zákon č.114/1992 o ochraně přírody a krajiny, § 15

Internetové zdroje

1. Agroturistika - nový produkt cestovního ruchu. In *Výzkum a vývoj (VaV) MMR* [online]. Praha : Ministerstvo pro místní rozvoj, [2006] [cit. 2011-08-11]. Dostupné z WWW: <www.mmr-vyzkum.cz/>.
2. Analýza, Vytvoření standardů propagace cestovního ruchu Valašska [online]. [c2005] [cit. 2010-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.mikroregion-vsetinsko.cz/AnalytickaCast.pdf>>
3. *Bio-info* [online]. 2008 [cit. 2011-08-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.bio-info.cz/zijte-bio/co-si-predstavit-pod-pojmem-udrzitelny-cestovni-ruch>>.
4. *Biowatt : Energetické Centrum Jindřichův Hradec* [online]. 2010 [cit. 2011-10-02]. Příručka pro žadatele. Dostupné z WWW :<http://www.szif.cz/irj/go/km/docs/apa_anon/cs/dokumenty_ke_s tazeni/hrdp/02_mpo/1114584139796.pdf>.
5. Bormato: ekofarma. *Bormato* [online]. 2007 [cit. 2013-01-01]. Dostupné z: <http://www.bormato.cz/>
6. *Czech Tourism* [online]. 2005-2011 [cit. 2011-09-27]. Charakteristika a význam cestovního ruchu v Česku. Dostupné z WWW: <<http://www.czechtourism.cz/didakticke-podklady/1-charakteristika-a-vyznam-cestovniho-ruchu-v-cesku/>>.
7. *Czech Tourism : Zahraniční hosté v hromadných ubyt. zařízeních podle zem* [online]. 2011 [cit. 2011-09-27]. Statistiky a trendy. Dostupné z WWW:

<http://www.czechtourism.cz/files/statistiky/aktualni_data/15_02_11_zahr_turiste_v_cr_2010.pdf>.

8. *Eagri* [online]. 15. 2. 2011 [cit. 2011-10-02]. Technické cvičení k redefinici ostatních LF. Dostupné z WWW: <http://eagri.cz/public/web/file/104876/InfoLFA_redefinice_web.pdf>.
9. *ECEAT : Quality, travel, expertise* [online]. 2008 [cit. 2011-09-27]. ECEAT QUALITY LABEL. Dostupné z WWW: <<http://www.eceat.cz/>>.
10. *Farma Hucul* [online]. 2010 [cit. 2011-09-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.hucul.cz/>>.
11. *Greenpeace* [online]. 15. října 2008 [cit. 2011-04-07]. Znečištěné ovzduší zůstává hlavním problémem životního prostředí u nás. Dostupné z WWW: <<http://www.greenpeace.org/czech/cz/news/zneclistene-ovzdusi-zustava/>>.
12. Internetový portál pro trvale udržitelný rozvoj. *Josef Vavroušek* [online]. 1993 [cit. 2012-12-29]. Dostupné z: <http://www.sustainable.cz/josefvavrousek.htm>
13. *Ministerstvo zemědělství* [online]. 3.3. 2010 [cit. 2011-10-02]. Seznam ekologických zemědělců 2009. Dostupné z WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/statistika/ekologicke-zemedelstvi/seznam-ekologickych-zemedelcu/>>.
14. *Nadační fond Bartákův hrnec* [online]. 2010 [cit. 2011-08-31]. Nadační fond Bartákův hrnec. Dostupné z WWW: <http://www.nfbh.cz/index.php?cat=o_nadacnim_fondu>.

15. PROCHÁZKA, Tomáš. Venkov neumí přitáhnout turisty. *Asociace soukromého zemědělství ČR* [online]. 27.2.2006, [cit. 2011-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/venkov-agroturistika/venkov-neumi-pritahnout-turisty.html>>.
16. *Regionální značky ARZ* [online]. 22. 8. 2011 [cit. 2011-09-19]. Aktuality. Dostupné z WWW: <<http://www.regionalni-znacky.cz/arz/cs/aktuality/detail/137/vyzva-k-podavani-zadosti-o-udeleni-znacky-krkonose-originalni-produkt>>.
17. *Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-05]. Příroda a historie. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/priroda-a-historie/>>.
18. *Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-07]. Legislativa správy KRNAP. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/legislativa-spravy-krnap/>>.
19. *Správa Krkonošského národního parku* [online]. 2010 [cit. 2011-04-07]. Ochrana přírody a péče o NP. Dostupné z WWW: <<http://www.krnep.cz/ochrana-prirody-a-pece-o-np/>>.
20. *Statistiky* [online]. 2008 [cit. 2011-04-07]. Czechtourism. Dostupné z WWW: <<http://www.czechtourism.cz/pro-studenty/statistiky-1/>>.
21. *Strategický plán LEADER 2009-2013* [online]. 1998-2011 [cit. 2011-04-13]. MAS Krkonoše. Dostupné z WWW: <<http://www.mas-krkonose.cz/realizace-spl/strategicky-plan-leader-2009-2013>>.

22. SZIF: Státní zemědělský intervenční fond. [online]. 2000-2012 [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Feafrd%2Fosa3%2F1%2F13%2F1305625602398.pdf

Přílohy

Příloha č. 1 – Dotazníkové šetření použité na daném území

Příloha č. 2 – Základní mapa

Příloha č. 3 – Mapa vymezení ekologicky šetrných hospodářství

Příloha č. 4 – Mapa ekofarem fungujících v roce 2003

Příloha č. 5 – Zapojení ekologicky šetrných hospodářství do dotazníkového šetření

Příloha č. 6 – Rozmístění registrovaných a neregistrovaných ekologicky šetrných hospodářství

Příloha č. 7 – Předmět podnikání ekologicky šetrných hospodářství

Příloha č. 1

Dotazník pro ekozemědělce - Krkonoše

Úvodní informace:

Ve kterém roce jste zahájil(a) samostatné podnikání (hospodaření)?
Jaká byla vaše dřívější ekonomická aktivita (zaměstnání/podnikání)?
Kdo na vašich pozemcích hospodařil před vámi (před rokem 1989)?

2. Vaší hlavní výdělečnou činností je:

- a. Podnikání v zemědělství
- b. Podnikání v cestovním ruchu
- c. Podnikání ve službách
- d. Jiná činnosti (jaká):

3. Vaší vedlejší výdělečnou činností je:

- a. Podnikání v zemědělství
- b. Podnikání v cestovním ruchu
- c. Podnikání ve službách
- d. Jiná činnost (jaká):

Podnikání v cestovním ruchu:

1. Pokud v současné době **nepodnikáte** v oblasti cestovního ruchu, uvažujete o podnikání v této oblasti do budoucnosti? ano) ne)

2. Pokud v současné době **podnikáte** v oblasti cestovního ruchu, jaké služby poskytlujete?

- a. ubytování
- b. restaurační či občerstvovací služby
- c. sportovní vyžití (půjčovny, jízdárny apod.)
- d. kombinaci předešlých

3. Služby v cestovním ruchu provozujete:

- a. celoročně
- b. sezónně

Ubytování

4. Jaké jsou Vaše ubytovací kapacity:

- a. počet pokojů
- b. počet lůžek
- c. pokoje/lůžka

5. Přibližná cena za lůžko (bez/se snídaní) v Kč:

V sezóně

Mimo sezónu

6. Obsazenost lůžek podle sezón (přibližně v %): jaro: léto: podzim:
zima:

7. Charakteristiky hostů:

- a. Počet domácích hostů (%)
- b. počet zahraničních hostů (%)
- c. průměrná délka pobytu domácích hostů (dny)
- d. průměrná délka pobytu zahraničních hostů (dny)
- e. Domácí hosté podle sezónnosti (v %)
 - letní sezóna (červen, červenec, srpen, září)
 - zimní sezóna (prosinec, leden, únor, březen)
- f. Zahraniční hosté podle sezónnosti (v %)
 - letní sezóna (červen, červenec, srpen, září)
 - zimní sezóna (prosinec, leden, únor, březen)
- g. země původu zahraničních hostů
- h. kraj původu domácích hostů

8. Kolik procent hostů tvoří stálá klientela:

9. Sháníte si sami hosty? ano ne

10. Pokud **ano** jak?

- a. inzeráty
- b. přes cestovní kanceláře (které)
- c. přes TIC (který)
- d. platím si reklamu (kde)

11. Jaké činnosti se převážně věnují Vaši hosté?

- a. Rekreace, odpočinek
- b. Pěší turistika
- c. Cykloturistika
- d. Zimní turistika
- e. Lehká výpomoc na farmě
- f. Jiné.....

Restaurace/občerstvení

12. Počet míst

13. Prodáváte i vaše vlastní produkty?

Podnikání v zemědělství:

1. Kolik osob pracuje na Vašem hospodářství?

z toho členů rodiny:

zaměstnanců:

2. Výměra obhospodařované půdy (ha):

vlastní

najímaná

Zemědělská půda

Orná půda

TTP

Jiná (jaká?)

V jakých katastrálních územích:

3. Jak se v posledních letech měnila výměra vámi obhospodařované půdy? Na jaké výměře jste začínal hospodařit?

4. Výrobní zaměření zemědělské činnosti : (podíl jednotlivých výrob na Vaší celkové zemědělské výrobě z hlediska objemu výroby - hrubé zemědělské produkce)

Rostlinná výroba - hlavní plodiny:

plodina/odrůda

výměra v ha

sklizeň v t

výnos v t/ha

Trvalé travní porosty (TTP) v ha:

Měnil jste v posledních letech strukturu rostlinné výroby (jak)?

Živočišná výroba

Stavy hospodářských zvířat:

Skot celkem: ks

z toho dojnice: ks

Prasata celkem: ks

z toho prasnice: ks

Drůbež (jaká): ks

Jiné chovy (jaké): ks

Měnil jste v posledních letech strukturu živočišné výroby (jak)?

Produkce živočišné výroby:

2009

Mléko (roční produkce)

Maso

Ostatní

Jak se vyvíjela v posledních letech produkce vaší živočišné výroby?

5. Hlavní odběratelé: (pravidelně, občas, náhodně)

- a. Rostlinná výroba (kdo, komodita):
 - b. Živočišná výroba (kdo, komodita):
6. Máte nevyužité kapacity či objekty? ano) - (jaké) ne)
 - co s nimi hodláte udělat
 (př. prodat, pronajmout, budou sloužit k rozvoji mé podnikatelské činnosti, atd.)
7. Do jaké míry je Vaše hospodaření samozásobitelské? (% samozásobení z celkové produkce)
8. Vyrábíte na vaší farmě nějaké výrobky/produkty určené přímo k prodeji na farmě? Jaké?
9. Podílíte se nějakým způsobem na environmentálních programech/vzdělávání?

Podnikání ve službách:

1. Poskytujete služby? Jaké?
2. Využívá vašich služeb také obec?
3. Měl byste zájem o rozšíření svého podnikání do oboru služeb?

Závěrečné informace:

1. Spolupracujete s ekozemědělci z okolí (uvažujete o spolupráci?)
2. Znáte ekozemědělce z okolí (i neregistrované)?
3. Jste v nějakém sdružení podnikatelů v cestovním ruchu? ne) ano)
4. Pomáhá Vám v podnikání nějak obec, co byste očekával, resp. potřeboval od veřejné správy?
5. Jaké dotační tituly využíváte?
 - a. v oblasti zemědělství
 - b. v oblasti cestovního ruchu
6. Do čeho byste investoval v případě dostatku finančních prostředků?
7. Významným prvkem v získání hosta je kvalita služeb. Jednou z možností je jejich certifikace. Byl byste ochoten zapojit se do takové certifikace? ne) ano)

8. Vaše reálné záměry do budoucna:

I. v oblasti zemědělství

- a. útlum činnosti
- b. setrvalý stav
- c. mírný rozvoj
- d. dynamický rozvoj

II. v oblasti cestovního ruchu

- a. útlum činnosti
- b. setrvalý stav
- c. mírný rozvoj
- d. dynamický rozvoj

III. v oblasti služeb

- a. útlum činnosti
- b. setrvalý stav
- c. mírný rozvoj
- d. dynamický rozvoj

Identifikace respondenta:

1. Místo podnikání (obec):

2. Název firmy:

3. Majitel (nájemce, správce):

4. Forma vlastnictví:

5 Věk:

6. Vzdělání: ZŠ SŠ VŠ